

**Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici, Pedagogická fakulta
Katedra evanjelikálnej teológie a misie**

a

**Združenie evanjelikálnych církví
v Slovenskej republike**

**Homiletická činnosť církví v Slovenskej republike
a jej dopad na kvalitu života v pluralitnej spoločnosti**

Monografia k výsledkom vedecko-výskumného projektu VEGA č. 1/0070/08

Pavel Procházka (ed.)

Banská Bystrica

2010

Názov: **Homiletická činnosť cirkví v Slovenskej republike a jej dopad na kvalitu života v pluralitnej spoločnosti**
Monografia k výsledkom vedecko-výskumného projektu VEGA č. 1/0070/08

Editor: prof. ThDr. Pavel Procházka, PhD.

Vydavatel: Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici, Pedagogická fakulta,
Katedra evanjelikálnej teológie a misie.

Rok vydania: 2010

Recenzenti: doc. ThDr. Ľudovít Fazekaš
doc. PaedDr. Dana Hanesová, PhD.

ISBN **978-80-557-0108-0**

Vydanie knihy finančne zabezpečilo Združenie evanjelikálnych cirkví v Slovenskej republike.

OBSAH

1 Homiletická činnosť cirkví v Slovenskej republike a jej dopad na kvalitu života v pluralitnej spoločnosti (Pavel Procházka).....	7
1.1 Úvod	7
1.2 Pôvod a dôvod homiletickej činnosti cirkví.....	8
1.3 Hermeneutika a homiletická činnosť cirkví	8
1.4 Súčasná homiletická činnosť a kvalita života	10
1.5 Ciele, metódy, postup a výsledky výskumu homiletickej činnosti cirkví v SR a jej dopadu na kvalitu života v pluralitnej spoločnosti.....	13
1.6 Zoznam publikácií vydaných v rámci riešenia projektu VEGA 1/0070/08	17
1.7 Použitá literatura	18
2 Sonda medzi poslucháčmi kázni na vzorke cirkevných zborov v SR (Albín Masarik).	19
2.1 Komentár k výsledkom výskytu a intenzity otázok kvality života na základe sondy medzi poslucháčmi kázni na vzorke cirkevných zborov v SR.....	21
2.1.1 Vôbec nie (=0) – t.j. v kázňach absentujúce tematické okruhy.....	21
2.1.2 Trocha (=1) – t.j. okruhy s obmedzenou mierou pozornosti v kázňach.....	22
2.1.3 Zhrnutie časti „trocha (=1) –t.j. okruhy s obmedzenou mierou pozornosti v kázňach.....	23
2.1.4 Stredne (=2) – t.j. okruhy s priemernou mierou pozornosti v kázňach	24
2.1.5 Hodne (=3) – t.j. okruhy s vyššou mierou pozornosti v kázňach.....	28
2.1.6 Maximálne (=4) – t.j. okruhy s najvyššou mierou pozornosti v kázňach	30
3 Spracovanie vzoriek bohoslužobných kázni cirkevných zboroch skúmaných cirkví v SR.....	31
3.1 Sumáre dát získaných od riešiteľov, ktorí realizovali rozbor kázni:.....	31
3.1.1 Bratská jednota baptistov, počet preskúmaných kázni: 25	31
3.1.2 Cirkev bratská, počet preskúmaných kázni: 19.....	32
3.1.3 Evanjeliká cirkev metodistická, počet preskúmaných kázni: 94.....	33
3.1.4 Reformovaná kresťanská cirkev, počet preskúmaných kázni: 50.....	34
3.1.5 Celkový sumár skúmaných 188 kázni podľa poradia témy	35
3.1.6 Celkový sumár skúmaných 188 kázni podľa frekvencie výskytu témy v celku skúmaných kázni	36
3.2 Komentár k výsledkom empirického výskumu na súbore bohoslužobných kázní (Albín Masarik)	37

3.2.1	Priaznivý postoj k budúcnosti	37
3.2.2	Zmysel života napriek tăžkostiam	38
3.2.3	Láska – prijatie – spolupatričnosť	39
3.2.4	Vyrovnávanie sa so starosťami	39
3.2.5	Pomoc v hodnotovej orientácii.....	40
3.2.6	Pocit spolupatričnosti	40
3.2.7	Význam sociálnych a duchovných vzťahov.....	41
3.2.8	Význam radosti	41
3.2.9	Význam bolesti.....	42
3.2.10	Stimulácia k vzájomnej pomoci	42
3.2.11	Objektívny pocit istoty a bezpečia	43
3.2.12	Peniaze	43
3.2.13	Spracovanie smútka a depresie	43
3.2.14	Holistický prístup k životu	44
3.2.15	Orientácia v sociálnom prostredí.....	44
3.2.16	Sebaaktualizácia	44
3.2.17	Potreba sebaakceptácie a osobnej identity	45
3.2.18	Kresťanská sebadôvera.....	45
3.2.19	Zdravie	45
3.2.20	Pozitívne akceptovanie miesta existencie	46
3.2.21	Emocionálne zranenia	47
3.2.22	Akceptovanie svojich mentálnych schopností a obmedzení	47
3.2.23	Spokojnosť so schopnosťou pomáhať iným.....	48
3.2.24	Význam odpočinku a zábavy	48
3.2.25	Vyrovnávanie sa so všednosťou a každodenným stereotypom.....	48
3.2.26	Spokojnosť s podporou zo strany rodiny	49
3.2.27	Oddychové využitie voľného času	49
3.2.28	Spokojnosť so vzhľadom	49
3.2.29	Vyrovnávanie s odmietnutím poskytnutia pomoci.....	50
3.2.30	Pozitívne akceptovanie sexuality	50
3.2.31	Význam osobných záľub.....	50
3.2.32	Dôvera v lekárov	51
3.2.33	Podnetы a závery	51
3.2.33.1	Podnetы pre ďalší homiletický výskum.....	52

3.2.33.2	Ďalší výskum.....	53
3.2.33.3	Denominačne podmienené homiletické dôrazy	53
3.2.33.4	Podnety pre všetky zúčastnené cirkvi	53
3.2.33.5	Všeobecné podnety	54
3.2.33.6	Zdroje aplikačných podnetov	54
3.2.33.7	Homiletická meditácia a jej kontext.....	54
3.2.33.8	Teologická reflexia zmenenej štruktúry súčasného života.....	54
3.2.34	Podnety pre jednotlivé zúčastnené cirkvi.....	54
3.2.34.1	Bratská jednota baptistov	54
3.2.34.2	Cirkev bratská	55
3.2.34.3	Reformovaná kresťanská cirkev.....	56
3.3	Teologická interpretácia výsledkov rozboru kázni (Pavel Hanes).....	57
3.3.1	Kvalita života (QOL)	57
3.3.1.1	Definícia QOL.....	57
3.3.1.2	K teologickej definícii QOL.....	62
3.3.1.3	Priekop sekulárnych a teologických definícií QOL	64
3.3.2	QOL podľa súboru skúmaných kázni	65
3.3.2.1	Metóda.....	65
3.3.2.2	Pozitívne akceptovanie sexuality (3.) 4,79%	66
3.3.2.3	Význam odpočinku a zábavy (8.) 11,17%	66
3.3.2.4	Sebaaktualizácia (15.) 15,96%	68
3.3.2.5	Holistický prístup k životu (19.) 17,02%	71
3.3.2.6	Peniaze (21.) 18,09%	72
3.3.2.7	Láska – prijatie – spolupatričnosť (30.) 36,17% - význam radosti (25.) 25,53%	72
3.3.2.8	Zmysel života napriek tŕžkostiam (31.) 36,70%	74
3.3.2.9	Priaznivý postoj budúcnosti (32.) 43,09%	76
3.3.3	Záver.....	78
	Príloha 1 Dotazník určený pre autoreflexiu kazateľov	80
	Príloha 2 Dotazník určený pre poslucháčov kázni	82
	Príloha 3 Dotazník pre spracovávateľov bohoslužobných kázni	85
	Príloha 4 Prehľad slovenskej a českej literatúry k štúdiu problematiky pojmu <i>kvalita života</i> 86	
	Príloha 5 Kvalita života v súčasnej pluralitnej spoločnosti (Katarína Kučerová).....	96

Skratky

SZ	Stará zmluva, Starý zákon
NZ	Nová zmluva, Nový zákon
QOL	(Quality of life) Kvalita života
AC	Apoštolská cirkev
BBJ	Bratská jednota baptistov
CB	Cirkev Bratská
ECM	Evanjelická cirkev metodistická
RefKC	Reformovaná kresťanská cirkev
KETM	Katedra evanjelikálnej teológie a misie Pedagogickej fakulty Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici

1 Homiletická činnosť cirkví v Slovenskej republike a jej dopad na kvalitu života v pluralitnej spoločnosti (Pavel Procházka)

1.1 Úvod

Predkladaná monografia mohla vzniknúť vďaka práci riešiteľov vedeckej výskumnej úlohy VEGA č. 1/0070/08, konzultantov z cirkví a dobrovoľných spolupracovníkov:

prof. ThDr. Pavel Procházka, PhD. – vedúci riešiteľského tímu

doc. ThDr. Albín Masarík, PhD. – zástupca vedúceho

Spoluriešitelia:

prof. ThDr. PhDr. PaedDr. Imre Peres, PhD.

prof. ThDr. ICDr. Anton Fabián, PhD.

ThDr. Dana Sirkovská

PaedDr. Noema Brádňanská, PhD.

PaedDr. Viktória Šoltésová, PhD.

Mgr. Ing. Jaroslav Maďar

Konzultanti z cirkví a dobrovoľní spolupracovníci:

Mgr. Róbert Zachar

Mgr. Tomáš Kriška

ThDr. Ing. Ján Henžel, PhD.

Mgr. Ing. Pavol Zsolnay

doc. ThDr. Pavel Hanes, PhD.

Mgr. et Mgr. Katarína Kučerová

Mgr. Martin Tobák

1.2 Pôvod a dôvod homiletickej činnosti cirkví

Homiletická činnosť (kazateľstvo, ohlasovanie evanjelia) má svoje korene v predkresťanskej dobe. Kázanie (ohlasovanie) praktizovalo starozákonné spoločenstvo veriacich vyznávačov Boha Hospodina, hoci zmienok o bohoslužobnom kázaní je v Starom zákone málo. Jedna zo starozákonných kníh sa volá Kazateľ – Kohelet („ten, ktorý hovorí v kultickom, bohoslužobnom zhromaždení“). Obsahovo je táto kniha, ako to vyjadril Adolf Novotný, (1992, s. 325) „zrkadlom večného zápasu medzi vierou a tým, čo vieme“, čo poznáme z každodennej skúsenosti. Prax kazateľstva, avšak nie bohoslužobného, je v predkresťanskom starozákonnom spoločenstve najzreteleňšia v činnosti prorokov, ako napr.: Izaiáš 53,1 „*Kto uveril nášmu ohlasovaniu?*“ Abdiáš 1 „...Pán...poslal posla k národom s odkazom.“ Jonáš 3,2 „*Vstaň, chod' do Ninive, do veľkého mesta, a zvestuj mu posolstvo, ktoré ti poviem*“ a podobné prípady. O kázni v zmysle *napomenutie* často hovorí kniha Príslovia. Homiletická činnosť cirkvi sa však jednoznačne odvíja od praxe Ježiša a apoštолов. Nový zákon má 61 výskytov derivátov gréckeho slovesa *kéryssein* (khru,ssein), ktorého význam je *odovzdávať obsah kresťanskej zvesti*, čo prekladatelia rôzne vyjadrujú, najčastejšie ako „kázať, ohlasovať, hlásat“, napr. v slovenskom ekumenickom preklade Písma z r. 2008 Mt 4,17 „*Ovtedy začal Ježiš kázať*“; Mt 10,7 „*Chod'te a ohlasujte: Priblížilo sa nebeské kráľovstvo.*“ Sk 8,5 „*Filip zišiel do mesta Samárie a ohlasoval im Krista.*“ 1K 1,23 „...my však hlásame Krista ukrižovaného...“ Kázanie, ohlasovanie sa od počiatku stretávalo u poslucháčov tak s pochopením, ako aj odmiataním. Prvotná cirkev podľa svedectva Nového zákona ho neprestala praktizovať v presvedčení, že – ako napísal apoštol Pavol – „*zapáčilo sa Bohu spasit veriacich bláznovstvom ohlasovania.*“ (1K 1,21). Napriek tomu, že v minulosti sa kázanie dostávalo niekedy na okraj činnosti cirkví a inokedy sa vážne uvažovalo o tom, či by ho nemali nahradíť iné formy ohlasovania evanjelia, predsa vždy znova víťazilo pôvodné presvedčenie, že posolstvo spásy v jeho celosti prichádza k človekovi cez ohlasovanie vo forme kázania.

1.3 Hermeneutika a homiletická činnosť cirkví

Výskumný projekt empirického skúmania homiletickej činnosti cirkví je v súlade s teologickým výskumom rôznych aspektov kázania a jeho prípravy, z ktorých v 20. storočí nové bolo najmä sústredenie na *hermeneutiku* s jej aspektmi umenia vyklaďať, vysvetľovať obsahy textov. Teológia nadviazala na práce nemeckého psychológa, pedagóga, filozofa, teológa a etika Wilhelma Diltheya (1833 – 1911) a čoraz častejšie sa priznáva k hermeneutike ako významnej zložke odbornej exegeticko-homiletickej metodológie. Robí to zo svojej prí-

buzenskej pozície k humanitným vedám. Humanitné, spoločenské vedy (podľa Diltheya „duchovné vedy“ – *Geisteswissenschaften*, ako história, právo, literárna veda a ďalšie) nevystačia s vedeckou metódou prírodných vied, ktoré skúmajú svet z hľadiska príčinnosti. V zmysle Diltheyových poznatkov sa humanitné vedy snažia *chápať a vysvetľovať vzťahy medzi životom, vyjadrovaním a poznaním*. Musia byť *historické*, to znamená, že musia chápať jednotlivé predmety skúmania a vysvetľovania v dejinnom vývoji a ich hlavnou pracovnou metódou je *hermeneutika* ako verné porozumenie a výklad, interpretácia textov.

Pre homiletickú činnosť cirkvi znamenali Diltheyove závery výzvu k ešte väčšiemu dôrazu na filologickú náuku, historický výklad Biblie, ale tiež na ich interpretáciu v relevantnom kontexte homiletického prostredia s konkrétnymi potrebami poslucháčov v nadväznosti na ich existenciu a vonkajšie súvislosti. Homiletická činnosť je dnes výrazne poznačená úsilím o správne pochopenie a výklad založený na náukách, udalostach a faktoch zo širokého spektra ľudského poznania. Berie *ohľad na poslucháča* v komplexe jeho skutočných materiálnych a duchovných potrieb. Kazateľstvo takto ponímané potrebuje zisťovať mieru predporozumenia ohlasovaných skutočností u poslucháčov v záujme želaného pozitívneho dopadu kázaného slova na ich život.

Cirkevné ohlasovanie evanjelia, kázanie Božieho slova, je závislé od špecifickej hermeneutiky, ktorá pracuje s Bibliou ako jedinečnou knihou. Z nej, alebo presnejšie pri jej čítaní a porozumení, k ľuďom hovorí Boh. Podľa Kaisera a Silvu (1994, s. 23 – 24) *biblická hermeneutika* berie ohľad na štyri špecifiká:

- 1) Akceptuje princíp, že iba Boží Duch pozná Božie veci, v zmysle 1K 2,11: „*Ved' kto z ľudí vie, čo je v človeku, ak nie duch človeka, ktorý je v ňom? Tak ani Božie veci nepozná nikto, len Boží Duch.*“ Konzistentne sa dá predpokladať, že iba ten, kto má Božieho Ducha môže získať pravdivé, uspokojivé poznanie svätého Písma.
- 2) Princíp prebývajúceho Božieho Ducha je doplnený v biblickom texte 1J 2,26-27 o princíp vernosti všeobecne prijímaných pravd. Ján píše o ľuďoch, ktorí kresťanov „zvádzajú“ tým, že učia veci, ktoré nie sú všeobecne v cirkvi prijímané ako krištovské. Z toho je možné odvodiť druhý špecifický princíp biblickej interpretácie a homiletickej činnosti: rešpektovať biblické učenie, ktoré zdieľa väčšina kresťanov ako základ svojej viery.

3) Skutočnosť, že kresťania poznajú pravdu a nemajú nikoho nechať, aby ich od nej odvádzal, predpokladá ďalšie špecifikum: Ohlasovanie je konzistentné, to zn., že interpretovať rozličné miesta v svätom Písme je treba robiť spôsobom, ktorý je v súlade s jeho centrálnym učením.

4) Uspokojivá interpretácia Biblie vyžaduje submisívnu predispozíciu vykladača (Žalmista v Ž 119,34: *Daj mi pochopiť svoj zákon, aby som sa ho pridŕžal a zachovával ho celým srdcom*. Ježiš v J 7,17. *Ak niekto chce plniť jeho (Božiu) vôľu, spozná, či je toto učenie z Boha, alebo či hovorím sám od seba.*) Osobná viera vykladača (1. vyššie zmienený princíp) je sa dopĺňa túžbou, snahou vykladača zachovávať Božie prikázania, konat' podľa Božej vôle. To vidia Kaiser a Silva ako štvrté špecifikum vernej a správnej kresťanskej biblickej hermeneutiky, z ktorej vychádza homiletická činnosť cirkvi.

1.4 Súčasná homiletická činnosť a kvalita života

Významnou úlohou biblicko-teologickej hermeneutiky v službách homiletickej činnosti je riešenie otázky *preklenutia časov*. Preklenút' prieťasť času, kedy bol biblický text napísaný a dobu, kedy vzniká výklad a realizuje sa kázanie, nemožno automaticky vyriešiť „iba tým, že text preštudujeme. Pri štúdiu textu si vždy uvedomujeme časový odstup, ktorý stojí medzi nami a textom. Časové rozpäťie medzi niektorými biblickými knihami je niekoľko tisíc rokov ... Časový odstup nesie so sebou aj isté zmeny v myslení ľudí, v ich pohľadoch na svet okolo seba“ (Liguš, 2002, s. 74) Hermeneutika a homiletika v tomto zmysle zápasí s neľahkým problémom interpretácie starých textov Písma do nových situácií dneška. Riešenie časového odstupu vo výkladoch textov a sprostredkovanie výkladov v homiletickej činnosti tak, aby došlo k pozitívnym dopadom na kvalitu života v pluralitnej spoločnosti súvisí najmä s tým, ako sa kázanie (ohlasovanie) vyrovna s jednotlivými aspektmi súčasnej *kultúry*. Máme na mysli najmä tieto: (a) krásne umenie, (b) oblasti humanitných štúdií a náboženstva, (c) integrovaný vzor ľudského poznávania, viery a správania sa, (d) spôsobilosť k symbolickému mysleniu a spoločenskému učeniu sa a (e) príklon k zdieľaným vzťahom, hodnotám, cieľom a praktikám. Kedže kultúra prechádza permanentnými zmenami, považujeme za dôležité pre homiletickú činnosť jej predpokladané atribúty periodicky zistovať, overovať.

Pluralitná spoločnosť dnešnej Európy si zaberá čoraz väčší priestor aj v Slovenskej republike. Sformovala sa myslením a dejinnými procesmi a vtišla podobu tvári súčasnej kultúry. Pokial' ide o kresťanskú vieru, od čias osvietenstva sa po Európe úspešne rozšírila revolta proti cirkvám, a čiastočne aj proti Bohu, ako niečomu, čo nie je prirodzené ani vedecké. Záverom

toho pre určitý typ myslenia je predpoklad, že kvalita ľudského života je okrem iného závislá od stupňa osobného oprostenia sa od viery. Kvalitný život je v zmysle takej ideológie život v slobode, ktorú človek má spájať keď nie hned' s ateizmom, tak aspoň s agnosticizmom a samozrejme s vedou. Niektoré vedecké alebo i pseudovedecké filozofické systémy, medzi ktorými vynikol marxizmus-leninizmus, sa odhodlali „napomôct“ presadeniu tohto myslenia proticirkevným a všeobecne protináboženským t'ažením. Vedľa toho sa úspešne presadzoval aj západný typ konzumizmu ako ďalšia výrazná konkurencia kresťanskému spôsobu kvalitného života. Treba sebakriticky pripustiť, že existujú aj cirkevné tradície túžby po moci a bohatstve, na ktoré mohol konzumizmus úspešne nadviazať a bez veľkej námahy si získať nových prívržencov spomedzi aktívnych členov cirkví. V slovenských cirkvách neraz stojíme v úžase nad tým, ako rýchlo sa boli ochotní odovzdať kariére moci a zvodu majetku na úkor rozvoja kresťanských hodnôt práve tí, ktorí paradoxne za čias náboženskej neslobody boli ochotní prinášať veľké obete času a majetku v prospech cirkevného života a ohlasovania evanjelia. V oblasti teologickej myslenia a kazateľskej činnosti sa v niektorých spoločenstvách akceptovala súčasnej konzumistickej nálade poplatná a teologicky problematická americká homiletická škola „wealth and health Gospel“. Do akej miery sa jednotlivé prvky súčasnej kultúry a teologickej myslenia uplatňujú v súčasnom homiletickom prostredí a homiletickej činnosti cirkví v Slovenskej republike?

Na posúdenie homiletickej činnosti cirkví v SR a jej dopadu na kvalitu života v pluralitnej spoločnosti možno aplikovať zásady, ktoré sa uplatňujú v tzv. *hermeneutickej špirále*. Homiletická činnosť by mala byť založená podľa zásad hermeneutickej špirály na výklade biblického textu do kontextu, z pôvodného významu do jeho kontextualizácie alebo významu pre ľudí v dnešnej cirkvi. Vykladačské a interpretačné snaženie cirkvi nie je uzavretý kruh, ale špirála s otvoreným koncom, od horizontu textu k horizontu poslucháča. Má pomáhať poslucháčovi riešiť geografické, prírodopisné, rečové a všeobecne historické odstupy a rátať s jeho terajšou situáciou. Grant R. Osborne (1991, s. 324) hovorí, že „text sám určuje agendu postupu a vďaka hermeneutickej špirále postupne dochádza k formulovaniu a re-formulovaniu otázok, ktoré vykladač (resp. príjemca výkladu) kladie textu. Na to slúžia dva prostriedky: grammaticko-syntaktická exegéza a historicko-kultúrne pozadie. Tie postupne utvárajú a zdokonaľujú kazateľovo predporozumenie a pomáhajú mu osvojiť si zmienené dva horizonty. Hermeneutická špirála napomáha pochopiť aktuálnu kontextualizáciu textu. Klúčom k úspešnému používaniu hermeneutickej špirály pri príprave a realizácii ohlasovania evanjelia je dovoliť svätému Písmu, aby určovalo výzvy a menilo najskôr vykladača a následne aj

príjemcu. Akceptovanie alebo odmietanie prevládajúcej kultúry vykladačom a príjemcom zvesti evanjelia by sa malo uplatňovať v homiletickej činnosti bez toho, že by to znižovalo kvalitu ich života. To je dôležité pre misiu v pluralitnej spoločnosti ešte viac ako kedykoľvek predtým. Vykladač, kazateľ ide do svätého Písma aby prežil vlastnú transformáciu tým, že sa kontextualizáciou textu menia jeho (jej) perspektívy. Potom dochádza k ďalšej kontextualizácii tým, že sa identifikuje s pohľadom na svet, ktorý je vlastný kultúrnemu svetu príjemcu zvesti. V tomto zmysle považujeme homiletickú činnosť cirkví (ohlasovanie evanjelia) za *medzikultúrnu komunikáciu*.

Pluralitná spoločnosť je otvorená na jednej strane pre delenie veľkých celkov na malé, teda má pochopenie pre vznik nových cirkevných zoskupení, ale súčasne neodmieta rôzne formy konvergencie kresťanských cirkví (*ekumenizmus*), i keď to nemusí nutne znamenáť volanie po organizačnej jednote všetkých cirkví. S týmito ambivalentnými náladami musí rátať homiletická činnosť cirkví. Prajné ekumenické charakter kázania dnes viac ako v minulosti výrazne rezonuje pri percepции a prežívaní zvesti evanjelia vo vzťahu ku kvalite života príjemcu. V opačnom prípade, neekumenický, iným kresťanským cirkvám a iným formám zvestovania evanjelia neprajný charakter kázania vedie k frustrácii jedných alebo k posilneniu nezdravého izolacionizmu druhých (podpora neevanjeliovej duchovnej pýchy).

Významnú úlohu tu zohráva vykladačovo, kazateľovo historické sebauvedomenie. Je súčasťou kresťanstva, nestojí osamotene, svoju činnosť nevykonáva nikdy *ab ovo*. Na základe dlhorocného odborného výskumu Komisie pre vieru a poriadok (Faith and Order) Svetovej rady cirkví bolo preukázané a v tejto práci publikované, že pri vykladačskom úsilí a snahe komunikovať evanjelium príjemcovi biblická hermeneutika je *podmienená cirkevnou tradíciou* či dokonca viacerými tradíciami súčasne. V roku 1980 bolo publikované (LEER a kol., 1980), aký dopad to má na hermeneutickú prácu vykladača a celú homiletickú činnosť cirkví. Tradícia je spoločným kresťanským vlastníctvom, lebo odovzdávanie Božej zjavenej pravdy sa vždy uskutočňovalo v rámcoch, určených obsahovo tradíciou o Ježišovi Kristovi (*kérygma* ako ústne odovzdávanie svedectva o spásе v Ježišovi Kristovi z jednej generácie na druhú až dodnes), a to spôsobom, ktorý je vlastný určitému času a priestoru (krajine, cirkvi, bohoslužobnému priestoru) s vlastnou tradíciou. Žiadna hermeneutika ani homiletická činnosť cirkvi sa tomu nemôže vyhnúť. Kresťanskú tradíciu preto prijímame ako živú realitu, ktorú možno vysledovať naprieč dejinami cirkvi až do súčasnosti, je súčasťou Božieho zjavenia v Kristovi v priestore a čase, v dejinách. Vďaka „tradičným procesom“ sa zvestí o spásе človeka od moci hriechu a možnosti nového života s Kristom a v Kristovi šírila a bola oživovaná Duchom Svä-

tým v srdciach a životoch ľudí, ktorí ju prijali. Tak nachádzali a stále nachádzajú v kázanom slove zásadné veci, ktoré majú vplyv na premenu ich hodnotového systému a naplnenie kvality života pri uvedomovaní si jeho zmysluplnosti.

1.5 Ciele, metódy, postup a výsledky výskumu homiletickej činnosti cirkví v SR a jej dopadu na kvalitu života v pluralitnej spoločnosti

Výskumný projekt „Homiletická činnosť cirkví v Slovenskej republike a jej dopad na kvalitu života v pluralitnej spoločnosti“ sa zameral na analýzu cirkevného ohlasovania evanjelia (kázania evanjelia) v bohoslužobných priestoroch (kostoloch, modlitebniach, iných) cirkví a náboženských spoločností registrovaných v Slovenskej republike. *Pôvodným zámerom* bolo skúmať celé spektrum cirkví registrovaných v Slovenskej republike a priniestť závery všeobecne využiteľné vo všetkých registrovaných cirkvách v SR a poskytnúť spätnú väzbu pre výučbu teológie na vysokých školách v SR, avšak vzhľadom k nedostatku finančných prostriedkov, ktoré boli na projekt pridelené agentúrou VEGA (pridelených bolo iba 8,3% z potrebnej sumy) musel byť výskum ohraničený čo do rozsahu a i spôsobu zberu dát. Riešiteľský tím nemal dostatok finančných prostriedkov na zabezpečenie pôvodne plánovanej vzorky empirických údajov v celom rozsahu, preto sa musel spoliehať tiež na pomoc dobrovoľníkov. Vzhľadom na finančné podmienky výskumu sa počas predvýskumu ukázalo ako nevyhnutné *projekt zúžiť* a zamerať výskumné aktivity iba na *päť registrovaných cirkví*: Apoštolskú cirkev, Bratskú jednotu baptistov, Cirkev bratskú, Evanjelickú cirkev metodisticú a Reformovanú kresťanskú cirkev. Celková vzorka záverečnej fáze výskumu bola ohraničená na cca 150 – 200 bohoslužobných kázní, jednotlivé cirkevné tradície sa na celkovom rozsahu mali podieľať reprezentatívnym výberom minimálne tridsiatich kázní.

Osobitný zretel' výskumu bol zameraný na odbornú štruktúru homílií, zohľadňovanie aktuálnych individuálnych problémov a potrieb jednotlivcov, spoločenských zmien formujúcich sa pluralitnej spoločnosti a niektoré aspekty ekumenizmu. V prvej etape sa výskumný tím venoval *teoretickému rozboru* problematiky. Jednotliví členovia riešiteľského tímu sa oboznámili s teoretickou základňou pre realizáciu výskumu na základe štúdia odbornej a vedeckej literatúry a dostupných dokumentov cirkví registrovaných v SR.

Teoretický rozbor problematiky sa uskutočnil na báze štúdia členov riešiteľskému tímu a *týkal sa* (1) odborných teologických otázok súvisiacich s homiletickou činnosťou cirkví, 2) boli vykonané rešerše na tému kvality života a zmapovaný prehľad širšieho súhrnu publikovaných údajov prehľadom relevantnej literatúry, (3) spracoval sa nárys problematiky kvality života

v pluralitnej spoločnosti. Teoretický rozbor realizovali spolu riešiteľským tímom aj dobrovoľníci - odborníci z iných súvisiacich vedných disciplín. Tým bolo zavŕšené ohraničenie predmetu výskumu, precizované jeho ciele a výskumné metódy a definitívne určené relevantné miesta zberu informácií (kostoly, modlitebne a iné bohoslužobné priestory, kde sa káže) v podmienkach zásadne obmedzených finančných prostriedkov.

Odborné teologické otázky súvisiace s homiletickou činnosťou cirkví sa zamerali na exegeticko-teologickú *podporu ohlasovania*, spoločenskú rozhľadenosť kazateľa a jeho schopnosť prenášať poznatky z homiletickej situácie do znenia kázne a existujúce formy podania zvesti - homília, kázeň, rozprávanie príbehu (story telling) a ich relevantnosť pre súčasného poslucháča. Ďalej bola preskúmaná a v odborných diskusiách posúdená pozícia poslucháča, ktoré sú jeho silné a ktoré slabé stránky z hľadiska homiletických teórií, ako kázne môžu reálne vplývať na kvalitu života účastníkov bohoslužieb, či sa ovplyvňovanie deje na kognitívnej alebo na emocionálnej úrovni a do akej miery ohlasovanie reflektuje súčasnú pluralitnú spoločnosť a jej problémy z hľadiska pastorálnej teológie.

Závery a čiastkové zistenia teologického výskumu boli *predmetom odbornej diskusie* na medzinárodnom vedeckom teologickom seminári „Christianity and the Quality of Life“, konanom dňa 11. marca 2008 na Pedagogickej fakulte UMB v Banskej Bystrici. Zúčastnili sa ho riešitelia projektu a skupina pedagógov a študentov z Perkins School of Theology, Southern Methodist University v Dalase, USA pod vedením prof. Roberta Hunta, PhD. Vedecký teologický seminár obohatil prebiehajúce teoretické bádanie o medzinárodný kontext a prispel k náhľadu na riešenú problematiku v súvislostiach, ktoré presahujú slovenské a európske horizonty.

Na jesennom vedeckom seminári v projektu VEGA č. 1/0070/08 dňa 21. októbra 2008 skupina riešiteľov posúdila stav teoretického skúmania a diskutovala otvorené odborné otázky, formulovala problémy na riešenie a určila priority teoretického rozboru problematiky. Prijala opatrenia na organizačné a administratívne zabezpečenie projektu v podmienkach obmedzeného financovania. Týkali sa prípustnosti ďalšieho využitia práce dobrovoľníkov z radu študentov a konzultácií s vedúcimi pracovníkmi cirkví, čo sa realizovalo v rámci zasadnutí výboru Združenia evanjelikálnych cirkví.

Došlo k zhode, že sa zber empirických údajov zrealizuje formou *dotazníkov vlastnej preveriacie*, keďže teológia nemá vlastné štandardizované dotazníky ako je tomu v prípade nie-

ktorých iných vedných disciplín. Vypracovanie dotazníkov je podmienené zameraním sa na zisťovanie preventívnej funkcie kázania a jeho parametrov v oblastiach:

(a) anticipácie problémov – výstavba duchovných základov, podpora vzdelávania, podpora stability rodiny, podpora interpersonálnych vzťahov a duchovné vedenie, podpora pri zdieľaní viery ako významného činiteľa pre zvládanie vlastných problémov, stimulácia realistických plánov, realistických vzťahov, vzdelávania a aktivity a duchovného rastu,

(b) motivácie k čnostiam –obsahové ohraničenie: Desatoro 2M 20, 5M5; Kázeň na vrchu Mt 5-7,

(c) pomoci pri následnom vyrovnávaní sa s chybnými vzorcami myslenia a správania kresťanov – s prihliadnutím k pilotnej štúdii študentov KETM na vzorke 100 kázni.

Dotazník bol zostavený s osobitným zreteľom k špecifickej homiletickej situácii cirkví v Slovenskej republike ako rodiacej sa pluralitnej spoločnosti a má *tri mutácie*: (1) Dotazník určený pre autoreflexiu kazateľov, (2) dotazník určený pre poslucháčov kázni, (3) dotazník určený pre spracovávateľov vzoriek bohoslužobných kázni (*pozri v prílohách 1 - 3*).

V *prvá mutácia dotazníku* zameriava pozornosť výskumu na autoreflexiu homiletickej činnosti samotných interpretov kázni, kazateľov. Realizácia výskumu sa uskutočnila na reprezentatívnej vzorke respondentov zo štyroch cirkví. Spracovanie a vyhodnotenie empirických údajov bolo vykonané prostredníctvom kvantitatívnej a kvalitatívnej analýzy. Zovšeobecnenie výsledkov výskumu a ich teologická evalvácia s odporúčaniami pre prax cirkevného ohlasovania sa zhodnotili na ekumenickej teologickej homiletickej konferencii na Pedagogickej fakulte Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici dňa 3. marca 2009 a zverejnili v monografickom zborníku MASARIK, Albín (Ed.). *Homiletická činnosť cirkví a kvalita súčasného života*. Zborník prednášok z vedeckej teologickej konferencie. Banská Bystrica : PF UMB a ZEC, 2009. ISBN 978-80-8083-716-7.

Použitie *druhej mutácie dotazníku* bolo aplikované na tú časť výskumu, kde sa pozornosť zamerala na poslucháčov kázni vo vybraných cirkevných zboroch skúmaných cirkví v SR. Postup zberu dát a ich vyhodnotenia bol predmetom zasadnutia vedeckého seminára k projektu VEGA č. 1/0070/08 „Homiletická činnosť cirkví v SR a jej dopad na kvalitu života v pluralitnej spoločnosti“, dňa 6. júla 2009. Vedecký seminár za účasti riešiteľov a zástupcov cirkví vyhodnotil dovtedy uskutočnený výskum a jeho interpretáciu. a odporučil metodiku

spracovania dát druhej fázy výskumu a následné využitie pri porovnávaní výsledkov všetkých častí výskumu.

Tretia mutácia dotazníku bola aplikovaná pri detailnej analýze a odbornom spracovaní doda-ných vzoriek kázni z cirkví. Táto časť výskumu bola časovo a pracovne najnáročnejšia, keďže bolo treba získať reprezentatívnu vzorku kázni, preštudovať značné množstvo textu a vyhodnotiť ho. Výskumný tím spracoval vzorku 188 kázni a získal z nej požadované dáta. Výsledky zberu dát a ich interpretácia bola predmetom vedeckého seminára k vedeckému výskumnému projektu VEGA 1/0070/08 „Homiletická činnosť cirkví v Slovenskej republike a jej dopad na kvalitu života v pluralitnej spoločnosti“ dňa 14. októbra 2010. Na vedeckom seminári bolo na základe výskumu konštatované, že získané dáta potvrdili hypotézu, že sú-časná európska pluralitná spoločnosť svojimi hodnotami a očakávaniami zasahuje aj do slo-venskej spoločnosti. Cirkvi sa s touto skutočnosťou snažia vyrovnávať, avšak z výsledkov a interpretácie výskumu je zrejmé, že sú oblasti v homiletickej činnosti s dopodom na kvalitu života poslucháčov, kde by mohli cirkvi vykonať viac. Zmapovanie komplexného stavu boho-služobného ohlasovania (kázania) v kresťanských cirkvách na Slovensku nebolo vykonané v už uvedených finančných dôvodov, avšak už vykonaný čiastkový výskum dokumentuje, že bohoslužobné ohlasovanie má rozsiahly sociogénny potenciál, človeka učí vnímať nie len vlastné individuálne záujmy, ale aj citlivosti voči potrebám iných. Homiletická činnosť cirkví využíva svoj potenciál na zvyšovanie kvality života tým, že ponúka špecifické kresťanské východiská, ako sa vyrovnávať s krízovými situáciami z perspektívy viery. Výsledky nepreukázali veľké rozdiely vo výstupoch jednotlivých cirkví, hypoteticky sa preto domnievame, že prieskum v ďalších cirkvách ekumenického diapazonu Slovenska by mohol priniesť približne rovnaké výsledky.

Zistenia teoretického a empirického výskumu môžu významne prispieť k ďalšiemu rozvoju vedy o ohlasovaní (kázaní) – homiletiky na vysokých teologických školách a môžu sa stať zdrojom inšpirácie najmä pre skúmané slovenské cirkvi. Homiletika je jedna z tažiskových disciplín na teologických fakultách a súčasne i centrálna činnosť absolventov teologického štúdia v pastorácii cirkví. Kvalita a relevantnosť cirkevného ohlasovania má dopad kvalitu života frekventantov bohoslužieb cirkví a ich sociálneho okruhu a tým priamo a nepriamo vplýva aj na celú spoločnosť. Výsledky zhodnotené na konferencii a vedeckých seminároch a publikované vo výstupoch projektu VEGA č. 1/0070/08 budú kvalitatívnym prínosom pre teologické pracovisko na Pedagogickej fakulte UMB v Banskej Bystrici a môžu slúžiť aj iným teologickým vysokoškolským pracoviskám najmä pre ďalší rozvoj homiletiky a tiež

ekumenickému spoločenstvu cirkví na skvalitnenie cirkevného ohlasovania (kázania) v konkrétnych cirkevných zboroch a kostoloch v SR, možno aj v zahraničí.

- 1.6 Zoznam publikácií vydaných v rámci riešenia projektu VEGA 1/0070/08
- HANES, Pavel (ed.) *Cirkevný zbor vo vzťahu k spoločenskému prostrediu*. Zborník z vedeckej teologickej konferencie. Banská Bystrica : Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici, Pedagogická fakulta, Katedra evanjelikálnej teológie a misie, 2010. ISBN 978-80-8083-951-2.
- MAĎAROVÁ, Adriána. Cirkev a pluralitná spoločnosť v SR. IN: *Evanjelikálny teologický časopis*, 2010, č. 2, s. 56 – 72. ISSN 1336-1783.
- MASARIK, Albín. (ed.) *Homiletická činnosť cirkví a kvalita súčasného života. Zborník prednášok z vedeckej teologickej konferencie*. Banská Bystrica : Katedra evanjelikálnej teológie a misie Pedagogickej fakulty Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici a Združenie evanjelikálnych cirkví v Slovenskej republike, 2009. ISBN 978-80-8083-716-7.
- PERES, Imre (ed.) *Areopagitica. Slová večného života. Kázne reformovaných duchovných*. Bratislava : Academie Christiana, 2010. ISBN 978-80-968565-4-1.
- PERES, Imre. Zápas apoštolských otcov za čistú cirkev. IN: *Evanjelikálny teologický časopis*, 2010, č. 1, s. 12 – 24. ISSN 1336-1783.
- PROCHÁZKA, Pavel. (ed.) *Homiletická činnosť cirkví v Slovenskej republike a jej dopad na kvalitu života v pluralitnej spoločnosti*. Monografia k výsledkom vedecko-výskumného projektu VEGA č. 1/0070/08. Banská Bystrica : Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici, Pedagogická fakulta, Katedra evanjelikálnej teológie a misie, 2010. ISBN 978-80-557-0108-0.
- PROCHÁZKA, Pavel. *Hermeneutika a komunikace evangelia*. Studijní text č. 31. Praha : ECM, 2010. ISBN 80-85013-031-7.

1.7 Použitá literatúra

- ČERNÝ, Jiří – HOLEŠ, Jan. *Sémiotika*. Praha : Portál, 2004.
- FEE, Gordon D. – STUART, Douglas. *How to Read the Bible for All Worth. A guide to understanding the Bible*. Grand Rapids : Zondervan, 1982.
- KAISER, Walter C. – SILVA, Moisés. *An Introduction to Biblical Hermeneutics. The Search for Meaning*. Grand Rapids : Zondervan Publishing House, 1994.
- LEER, Ellen Fleddeman-van, a kol. *The Bible. Its Authority and Interpretation in the Ecumenical Movement*. Faith and Order Paper No. 99. Geneva : World Council of Churches, 1980.
- LIGUŠ, Ján. *Biblická hermeneutika – propedeutický úvod..* Banská Bystrica : Univerzita Mateja Bela, 2002.
- LIGUŠ, Ján. *Medziľudská komunikácia. Teologická propedeutika*. Banská Bystrica : Univerzita Mateja Bela, 1998.
- LIGUŠ, Ján. *Noetické dimenzie porozumenia..* Banská Bystrica : Univerzita Mateja Bela, 2000.
- NEMCOVÁ, Emília. Základy rétoriky. In: MEŠKO, D. a kol.: *Akademická príručka*. 2. upravené a doplnené vydanie. Martin : Osveta 2005.
- NOVOTNÝ, Adolf. *Biblický slovník*. Praha : Kalich, 1992.
- OSBORNE, Grant R. *The Hermeneutical Spiral. A Comprehensive Introduction to Biblical Interpretation*. Downers Grove : InterVarsity Press, 1991.
- RICHARDS, Lawrence O. *Creative Bible Teaching*. Chicago : Moody Press, 1970.

2 Sonda medzi poslucháčmi kázni na vzorke cirkevných zborov v SR (Albín Masarik)

Sumár dát získaných od respondentov (celkový počet 140 z BJB a ECM):

Poradie	Otázka číslo	Znenie otázky	Celková inten- zita v kázňach
1.	8	Vedú k životu, v ktorom má dôležité miesto potreba lásky, prijatia, spolupatričnosti?	3,13
2.	4	Poukazujú na význam nachádzania zmyslu života napriek životným ťažkostiam?	2,99
3.	26	Stimulujú Vás, aby ste si navzájom pomáhali?	2,75
4.	19	Podporujú objektívny pocit istoty a bezpečia veriaceho človeka?	2,74
5.	7	Pomáhajú rozvíjať priaznivý postoj poslucháčov k budúcnosti?	2,69
6.	12	Pomáhajú vyrovnávať sa so starosťami?	2,64
7.	22	Pomáhajú Vám v hodnotovej orientácii?	2,64
8.	5	Venujú sa významu radosti pre život človeka?	2,60
9.	32	Dávajú dôraz na holistický (celostný, celkový) prístup k životu?	2,39
10.	14	Podporujú pocit spolupatričnosti u poslucháčov?	2,29
11.	17	Dávajú miesto významu sociálnych a duchovných vzťahov v živote človeka (v rodine, v susedských vzťahoch, osamelosť, byť „in“ a „out“)?	2,28
12.	13	Pomáhajú spracovávať smútok a depresiu?	2,26
13.	6	Venujú sa významu bolesti pre život človeka?	2,18
14.	3	Zaoberajú sa emocionálnymi zraneniami, ich príčinami, dôsledkami východiskami?	2,14

15.	25	Pomáhajú Vám vyrovnáť sa so všednosťou a každodenným stereotypom?	2,07
16.	20	Pomáhajú zorientovať sa v sociálnom prostredí kde žijete?	1,99
17.	9	Je ich predmetom potreba sebaakceptácie a osobnej identity?	1,94
18.	10	Rozvíjajú kresťanskú sebadôveru poslucháčov?	1,94
19.	21	Podporujú pozitívne akceptovanie miesta, kde žijete?	1,92
20.	27	Podporujú Vašu spokojnosť s tým, ako pomáhate druhým?	1,90
21.	31	Podporujú Vašu schopnosť akceptovať svoje mentálne schopnosti a obmedzenia v porovnaní s druhými ľuďmi?	1,88
22.	18	Podporujú spokojnosť s podporou, ktorú doštávate zo strany rodiny?	1,86
23.	23	Vyskytuje sa v kázňach téma „peniaze“?	1,86
24.	16	Venujú sa významu sebaaktualizácie (sebarealizácie) pre život?	1,83
25.	28	Pomáhajú Vám vyrovnáť sa so situáciou, keď Vám niekto pomoc odmietne?	1,64
26.	2	Podporujú Vašu dôveru v lekárov?	1,63
27.	1	Reagujú na problémy, ktoré sa dotýkajú významu zdravia (chorôb) pre život?	1,56
28.	15	Podporujú pozitívne akceptovanie sexuality?	1,43
29.	24	Rozvíjajú kázne zmysel pre oddychové využitie voľného času?	1,42
30.	11	Rozvíjajú spokojnosť so svojím vzhľadom?	1,33
31.	30	Podporujú kladný postoj k odpočinku a zábave?	1,33
32.	29	Prezentujú význam osobných záľub vo Vašom živote?	1,24

2.1 Komentár k výsledkom výskytu a intenzity otázok kvality života na základe sondy medzi poslucháčmi kázni na vzorke cirkevných zborov v SR

Pri hodnotení celkových výsledkov poslucháčskej odpovede sme sumarizovali výsledky z poslucháčskych dotazníkov u návštevníkov bohoslužieb v Bratskej jednote baptistov a v Evanjelickej cirkvi metodistickej v SR.

V dotazníkoch mali možnosť hodnotiť výskyt a intenzitu pozornosti, ktorá sa v kázňach v ich spoločenstve venuje jednotlivým tematickým dôrazom, ktoré súvisia s kvalitou života (QOL).

Na jednotlivé otázky, ktoré sa týkali kázni v ich cirkevnom zbere, mohli poslucháči odpovedať zakrúžkovaním slovných hodnôt: „vôbec nie“, „trocha“, „stredne“, „hodne“ a „maximálne“. Pre štatistické spracovanie sme týmto hodnotám priradili číselné hodnoty nasledovne: „vôbec nie“ = 0, „trocha“ = 1, „stredne“ = 2, „hodne“ = 3 a „maximálne“ = 4.

Pri sumarizovaní všetkých dotazníkov sme dostali konečné hodnotenia jednotlivých otázok s ich určením na 6 desatinných miest. Takáto presnosť je pre ďalšie spracovanie zbytočná, preto sme sa rozhodli pracovať s číslami, zaokrúhlenými na 2 desatinné miesta. Súčasne sme urobili rozhodnutie, že pri hodnotách medzi celými číslami, budeme výsledok zaraďovať podľa matematických pravidiel zaokrúhlňovania: do 0.4 nadol a od 0.5 nahor.

Pokiaľ šlo o obsahovú stránku, sústredili sme sa na konštatovanie výsledku v celkovom hodnotení a v jeho denominačných rozdieloch. Potom sme k výsledku zaujali stanovisko. V prípadoch, kde sme ho považovali za vecne primeraný, sme pozorovanie uzavreli týmto konštatovaním. V iných prípadoch sme navrhli podnety pre ďalší výskum alebo pre využitie výsledkov v praxi.

Po aplikovaní tohto pravidla sme zistili, že celkové výsledky môžeme rozčleniť do jednotlivých skupín nasledovne:

2.1.1 Vôbec nie (=0) – t.j. v kázňach absentujúce tematické okruhy

Do skupiny, ktorá by celkovo skonštaovala, že daným tematickým okruhom sa nevenuje žiadna pozornosť („vôbec nie“ (=0)) sa v dotazníkoch poslucháčov nedostal ani jeden tematický okruh.

2.1.2 Trocha (=1) – t.j. okruhy s obmedzenou mierou pozornosti v kázňach

Do okruhu dôrazov súvisiacich s QOL, ktorým sa v bohoslužobných kázňach venuje len obmedzená pozornosť, zaradili poslucháči nasledovné otázky (v poradí od najnižšej k najvyššej hodnote):

č. 29: „Prezentujú význam osobných záľub vo Vašom živote?“ (1,24)

č. 30: „Podporujú kladný postoj k odpočinku a zábave?“ (1,33)

č. 11: „Rozvíjajú spokojnosť so svojím vzhľadom?“ (1,33)

č. 24: „Rozvíjajú kázne zmysel pre oddychové využitie voľného času?“ (1,42)

č. 15: „Podporujú pozitívne akceptovanie sexuality?“ (1,43)

Nízky ohlas **otázky č. 29** („Prezentujú význam osobných záľub vo Vašom živote?“) v bohoslužobných kázňach nás neprekvapuje. Celková hodnota **1,27** (BJB 1,15; ECM 1,34) podľa nášho chápania súvisí s tradičnou predstavou, že človek má na prvom mieste slúžiť Pánu Bohu a osobné záľuby ho budú odpútavať od tejto služby. Ak je naša hypotéza správna, takýto kazateľský prístup môžeme považovať za zrozumiteľný a napriek tomu si ho dovolíme kritizovať. Človek môže Bohu slúžiť aj tým, čo mu robí radosť. Preto si tento tematický okruh vyžaduje exegeticko-teologické prehodnotenie a výsledky takéhoto prehodnotenia bude potrebné zaradiť aj do prípravy duchovných a aj do pastorálnych konferencií jednotlivých cirkví (ktoré o to budú mať záujem).

Otázka č. 30: „Podporujú kladný postoj k odpočinku a zábave?“, ktorá získala hodnotu **1,33**, (BJB: 1,23; ECM: 1,47) ukazuje na snahu evanjelikálnych cirkví o život, ktorý je vážne sústredený na posvätenie a bohoslužbu. Nízke reflektovanie odpočinku a zábavy podľa nášho názoru vyplýva z dvoch skutočností

(1) *nedostatočného teologickeho domýšľania významu odpočinku*, ktorý Boh nariadil v Dekalógu (2M 20, 8-11) a ktorý bol nariadený aj v rozsiahлом systéme náboženských sviatkov SZ ako jednej z foriem odpočinku Božieho ľudu.

(2) z historickej pozície evanjelikálnej kázne. Pri tejto otázke sme sa stretávali s údivom respondentov, pretože „zábava“ bývala v prebudeneckých kázňach evanjelikálnych kazateľov hodnotená kriticky. Mysleli pritom na voľnočasové aktivity s nadmerným užívaním alkoholu a morálne problematickým obsahom sociálnej komunikácie.

Výsledky, ktoré vyplynuli z poslucháčskeho hodnotenia otázky č. 30 si vyžadujú korekcie:

- a) hľadanie kresťanského spôsobu odpočinkových aktivít
- b) v postoji k voľnočasovým aktivitám, ktoré majú do života vnášať radosť. V prípade konštatovania teologickej legitimity zábavy kresťana (o čom sme presvedčení, že to tak je), bude potrebné veriacim ponúkať také formy zábavy, ktoré sa vyhnú problémovo-vým javom a aj z perspektívy viery majú svoju „pridanú hodnotu“.

Otázka č. 11: „Rozvíjajú spokojnosť so svojím vzhľadom?“ Poslucháčmi referovaná intenzita 1,33 (BJB 1,1- abs. najnižšia hodnota; ECM 1,63) ukazuje, že v kázňovej práci evanjelikálnych cirkví nie je dostatočne využité pozorovanie trendov v súčasnom spôsobe života. Marketingový a sociálny tlak, s ktorým sú (nie len dospievajúci) konfrontovaní, nie je v dostatočnej miere vyvažovaný rozvojom sebaprijatia na základe východísk viery. Pastorálne pozorovania ukazujú, že práve kvôli nedostatočnému sebaakceptovaniu môžu členovia cirkvi v sociálnej komunikácii mimo cirkvi robiť aj veci, ktoré „pod strechou kostola“ odmietajú.

Kedžže časť účastníkov bohoslužieb sa potrebuje vyrovnávať so svojím vzhľadom, dôrazne odporúčame, aby kazatelia hľadali teologicky a pastorálne efektívny spôsob biblického formovania sebaprijatia ako súčasť teologicko-antropologickej dimenzie ohlasovania evanjelia.

Otázka č. 24: „Rozvíjajú kázne zmysel pre oddychové využitie voľného času?“ získala hodnotu 1,42 (BJB 1,45; ECM 1,38). Obsahovo súvisí s otázkami č. 29 a 30, preto pre jej interpretovanie platí to, čo sme uviedli pri súvisiacich otázkach.

Otázka č. 15: „Podporujú pozitívne akceptovanie sexuality?“ – celková hodnota 1,43 (BJB 1,13; ECM 1,81) ukazuje, že téma sa už v bohoslužobných kázňach vyskytuje, ale v BJB sa vyskytuje veľmi opatrne. Výsledok v ECM je podstatne lepší. Ak by sa nevyskytovala vôbec, bol by to varovný signál, že kazatelia prezentujú kresťanstvo len ako súbor obmedzení a zákazov. Existujúci stav naopak ukazuje, že poslucháči sú v kázňach vedení ku kresťanskému životu ako životnému štýlu, ktorý má svoje mantiinely, ale má aj priestor pre pozitívne akceptovanie života – a v tomto prípade pre prežívanie kvalitného partnerského vzťahu (v rámci kresťanskej etiky).

2.1.3 Zhrnutie časti „trocha (=1) –t.j. okruhy s obmedzenou mierou pozornosti v kázňach

Už to, že sa v určitej či obmedzenej miere venuje pozornosť aj vyššie uvedeným tematickým okruhom, môžeme považovať za pozitívny vývoj, pretože v minulosti sa tieto témy v evanjelikálnych kázňach celkom určite nevyskytovali. Ich výskyt môže tradičným kresťanom pripadať ako import sekulárnych tém, ale my ich hodnotíme ako možnosť vyrovnávania

s témami súčasného životného štýlu z perspektívy viery. Súčasne zastávame názor, že domýšľanie výsledkov exegézy kázňových textov do súvislostí každodenného života veriacich si vyžaduje prácu a odvahu kazateľa, ale bez tejto práce a odvahy nie je možný štandardný a efektívny homiletický proces. Inými slovami – až tam, kde si kazateľ pri výkladoch Písma kladie aj tie isté otázky, ako poslucháč, môže hľadať, ako mu má ponúknut' vyrovnávanie so zvestou kázňového textu.

2.1.4 Stredne (=2) – t.j. okruhy s priemernou mierou pozornosti v kázňach

Do tejto kategórie sme zaradili otázky, ktoré v poslucháčskej reakcii účastníkov bohoslužieb dostali hodnotu vyššiu ako 1,5 a nižšiu ako 2,5. V tomto vymedzení sa v našom výskume nachádzajú otázky č. 1, 2, 28, 16, 23, 18, 31, 27, 21, 10, 9, 20, 25, 3, 6, 13, 17, 14 a 32. Interpretáciu nálezu uvádzame v poradí od najnižšej po najvyššiu intenzitu pozornosti, ktorá sa daným otázkam v kázňach venuje.

Otázka č. 1: „Reagujú na problémy, ktoré sa dotýkajú významu zdravia (chorôb) pre život? Celková hodnota: 1,56. Tento nález považujeme za obsahovo primeraný a v celkovom hodnotení nepovažujeme za potrebné navrhovať korekcie. Pri pohľade na konfesijné reflektovanie otázky to isté platí o ECM (1,69). V prípade BJB (1,45) sa domnievame, že je na zváženie, či to nenaznačuje, že by sa v bohoslužobných kázňach mala venovať trochu väčšia pozornosť významu „normálneho fungovania života“, teda nie len témam, ktoré podporujú spracovanie záťaže, ale aj témam, ktoré stabilizujú pohodu poukázaním na pozitívne a akceptovateľné hodnoty v osobnom živote poslucháčov.

Otázka č. 2: „Podporujú Vašu dôveru v lekárov?“ sa podľa dojmu poslucháčov premieta do bohoslužobných kázni o trochu viac, ako ot.č.1 (1,63). Konfesijné rozdiely: v ECM majú tieto dve otázky porovnatelné hodnoty, ale v opačnom poradí (ot.č.1: 1,69; ot. č.2: 1,63). Podobné platí aj o náleze v BJB (ot.č.1: 1,45; ot.č.2: 1,63). Tento nález ukazuje, že rozvoj zdravotnej starostlivosti sa v súčasnom evanjelikalizme v SR nepociťuje ako „zužovanie priestoru pre Boží zásah do života človeka“, ale naopak, ako jedna z foriem, ktorými kresťan prijíma prejavu Božej pomoci a starostlivosti. Reflektovanie pomoci, ktorú Boh dáva človekovi prostredníctvom existujúcich systémov, považujeme za teologicky správny postoj.

Otázka č. 28: „Pomáhajú Vám vyrovnáť sa so situáciou, keď Vám niekto pomoc odmietne?“ (1,64; konfesijné rozdiely: BJB: 1,50; ECM: 1,81) ukazuje, že bohoslužobné kázne svojimi

súvislostami vstupujú aj do osobného vyrovnania veriacich s ťažkostami v sociálnej komunikácii. Intenzita s ktorou sa do kázní táto otázka premieta, zodpovedá jej významu.

Otázka č. 16: „Venujú sa významu sebaaktualizácie (sebarealizáci pre život? - dostala pre nás prekvapivo pomerne vysokú hodnotu **1,83** (konf.: BJB: 1,78; ECM: 1,91), ktorú sme na základe svojich pozorovaní nepredpokladali. Preto tento nález považujeme za potešujúci, vecne primeraný a správny.

Otázka č. 23: „Vyskytuje sa v kázňach téma „peniaze“? dostala číslo **1,86** (BJB: 1,8; ECM: 1,94). V rámci ďalšieho homiletického výskumu bude potrebné sledovať, či sa táto téma v kázňach nereflektuje len v súvislosti s obetavosťou veriacich pri zbierkach, ale aj ako pastorálna podpora pre rozvinutie vdăky za Božiu starostlivosť a pre mûdre nakladanie s finančnými prostriedkami. Evanjelikálni kazatelia z USA nás už pred hypotekárhou krízou informovali, že vysoká ponuka úverových produktov a rýchlych pôžičiek viedla ich veriacich k nadmernej úverovej zátiaži. Preto si ich prax vyžadovala, aby tak v kázňach ako aj v pastorálnych kontaktoch vychovávali veriacich k finančnej dospelosti. Situácia v SR je podobná, ale jej homiletické reflektovanie zatiaľ podľa nášho názoru nezodpovedá reálnym rizikám, s ktorými sú veriaci konfrontovaní.

Otázka č. 18 („Podporujú (kázne) spokojnosť s podporou, ktorú dostávate zo strany rodiny?) získala v celkovom hodnotení úplne rovnaké hodnotenie ako ot. č.23 (**1,86**). Denominačné rozdiely: BJB: 1,88; ECM: 1,84. Táto otázka má aj teologickú a aj sociálnu dimenziu. Bohoslužobná kázeň má kresťana vychovávať k vdăke voči Bohu a k vdăke voči blížnym. Preto výsledok ot.č.18 hodnotíme ako vecne primeraný a teologicicky správny.

Otázka č. 31 („Podporujú Vašu schopnosť akceptovať svoje mentálne schopnosti a obmedzenia v porovnaní s druhými ľuďmi?“) dostala celkové hodnotenie **1,88**. Denominačné rozdiely: BJB: 1,65; ECM: 2,16. Otázkou je, prečo sme v denominačných prístupoch našli pomerne veľký rozdiel. Kazateľom z BJB odporúčame venovať viac pozornosti tomuto okruhu. Celkové hodnotenie však považujeme za vecne primerané.

Otázka č. 27 (Podporujú Vašu spokojnosť s tým, ako pomáhate druhým?) dostala celkové hodnotenie **1,90**. Denominačné rozdiely: BJB: 1,83; ECM: 2,00. Aj v tomto prípade je výsledok lepší, ako sme predpokladali. Náš odhad bol nižší kvôli základnej črte evanjelikálnej zbožnosti, ktorá sa nechce uspokojiť s existujúcim stavom, aby sa dosiahol lepší stav. Táto črta ale niekedy vyúsťuje do podceňovania dosiahnutého stavu, teda do postojov, ktoré hodnotíme negatívne.

Ak poslucháči v kázňach nachádzajú takúto mieru podpory k spokojnosti so svojou pomocou druhým, ako to vyjadrili v dotazníkoch, je to potešiteľný nález. Treba ho udržať a ďalej rozvíjať. Pozitívny zážitok v hodnotení pomoci iným môže byť pre jednotlivých kresťanov povzbudením a motiváciou pre ďalší rast v takejto službe.

Otázka č. 21 („Podporujú pozitívne akceptovanie miesta, kde žijete?“) získala celkové hodnotenie **1,92**. Denominačné rozdiely: BJB: 1,95; ECM: 1,88. Aj tento nález považujeme za dobrý a obsahovo primeraný. Kresťania musia mať vždy súčasne pozitívny prístup k miestu, kde žijú, ale aj biblicko-kritický prístup k hodnoteniu javov, ktoré Písma hodnotí negatívne. V cirkevných zboroch, kde by prevažoval kritický prístup, je potrebné rozvíjať akceptovanie prostredia a to nie len na úrovni osobných vzťahov, ale ako biblicko-teologickú interpretáciu súvislostí a vzťahov, do ktorých kresťana postavil Boh.

Otázka č. 10 („Rozvíjajú kresťanskú sebadôveru poslucháčov?“) získala celkové hodnotenie **1,94**. Denominačné rozdiely: BJB: 1,8; ECM: 2,13. Aj tento nález vítame. V ďalšom homiletickom výskume bude potrebné sledovať, akým spôsobom a akými nástrojmi sa toto rozvíjanie sebadôvery formuje.

Otázka č.9 („Je ich predmetom potreba sebaakceptácie a osobnej identity?“) získala rovnaké celkové hodnotenie ako otázka č.10 – **1,94**. Denominačné rozdiely: BJB: 1,8; ECM: 2,13 ukazujú, že kazatelia ECM kladú o niečo vyšší dôraz na sebaakceptovanie a osobnú identitu. Nižšie hodnoty v BJB môžu súvisieť s tým, že baptizmus vo svojich historických koreňoch rozvíja sebaakceptovanie – už dôrazom na slobodu svedomia. Pre hodnotenie tohto nálezu by sme potrebovali preveriť, či tento nález naozaj súvisí s historickými dôrazmi baptizmu alebo je výsledkom iných vnútrodelenominačných faktorov. Ak by bola naša hypotéza správna, mohli by sme tento nález akceptovať. V prípade, že by nález vyplýval z pôsobenia iných faktorov, by sme odporúčali venovať tomuto okruhu väčšiu pozornosť. Inak pre túto otázkou platí to isté, čo sme konštatovali v súvislosti s otázkou č.10.

Otázka č. 20 (Pomáhajú zorientovať sa v sociálnom prostredí kde žijete?) získala celkové hodnotenie **1,99**, čo znamená, že poslucháči konštatujú význam bohoslužobných kázní pre orientáciu v sociálnom prostredí na úrovni, ktorá patrí k strednej hodnote pozornosti, ktorá sa téme v kázňach venuje. Denominačné rozdiely: BJB 1,95; ECM 2,03. Nález považujeme za vecne primeraný a správny.

Otázka č. 25 („Pomáhajú Vám vyrovnáť sa so všednosťou a každodenným stereotypom?“) získala celkové hodnotenie **2,07**. Denominačné rozdiely: BJB 1,88; ECM 2,31. Ak kázne ve-

riacim pomáhajú vyrovnať sa s každodenným životom, potom majú nie len náboženskú, ale aj celospoločenskú hodnotu, bez ohľadu na to, či to sekulárna spoločnosť rozpoznáva alebo nie. Prirodzene, význam bohoslužobných kázni pre celú spoločnosť nechceme spájať len s touto otázkou, lebo sme presvedčení, že je oveľa širší. Súvislosti tejto otázky bude potrebné rozvinúť aj z perspektívy pastorálnej praxe evanjelikálnych cirkví (pozorovať, ktoré problémy z daného okruhu presahujú do individuálnej pastorálnej starostlivosti a zvažovať, či nie je možné ich efektívne homiletické spracovanie. Súčasne by bolo vhodné skúmať, či práve tento okruh neposkytuje priestor pre diakonicko-misijnú službu sekulárnej spoločnosti. Preto ho odporúčame skúmať nie len v súvislostiach homiletiky, aj diakoniky a misiológie.

Otázka č. 3 („Zaoberajú sa emocionálnymi zraneniami, ich príčinami, dôsledkami a východiskami?“) dostala celkové hodnotenie **2,14**. Denominačné rozdiely: BJB: 1,85 ECM 2,5. Vyššie hodnoty v ECM môžeme hodnotiť kladne – ak sa s témou pracuje v teologickej perspektíve. Na nižšie hodnoty v BJB by sme upozorňovali, keby ešte nerozvíjala svoju činnosť vnútocirkevná Škola pastorálneho poradenstva. Za existujúceho stavu však očakávame skorý pozitívny vplyv jej absolventov a súčasne aj posilnenie pastorálnej dimenzie v bohoslužobných kázňach. Celkové hodnotenie považujeme za správne a vecne primerné.

Otázka č. 6 („Venujú sa významu bolesti pre život človeka?“) sa podľa poslucháčov premieta do bohoslužobných kázni s intenzitou **2,18**. Denominačné rozdiely: BJB 2,13; ECM 2,25. Tento nález považujeme za významný kvôli tomu, že človek sa niektorým formám bolesti nemôže vo svojom živote vyhnúť – a ako kresťan môže hľadať nie len vysporiadanie sa s ňou, ale aj jej formačné dosahy na ľudské bytie. Záujemcom o ďalší homiletický výskum v tomto okruhu dávame do pozornosti prácu prof. A. Fabiana: *Utrpenie má aj iný rozmer*.

Otázka č. 13 („Pomáhajú spracovávať smútok a depresiu?“) sa reflektuje s intenzitou **2,26**. Denominačné rozdiely: BJB 2,28; ECM 2,25. Aj tento nález vítame, ale súčasne chceme poukázať na komplexnosť problematiky depresií, z čoho môžu vyplývať aj riziká jej homiletického simplifikovania. Záujemcom môžeme dať do pozornosti bakalársku a aj magisterskú prácu MUDr. J. Drinku, ktoré písal v rámci svojho teologického štúdia na KETM PF UMB. Obidve boli napísané so zámerom, aby pastorálne prostredie evanjelikálnych cirkví dostalo odborníkom štylizované, laicky zrozumiteľné popisy rôznych druhov depresií a možnosti podporného prístupu v cirkvi.

Otázka č. 17 (Dávajú miesto významu sociálnych a duchovných vzťahov v živote človeka (v rodine, v susedských vzťahoch, osamelosť, byť „in“ a „out“)?“) sa podľa celkového hodnotenia poslucháčmi reflektuje s intenzitou **2,28**. Denominačné rozdiely: BJB 2,1; ECM 2,5. Pozorovanie, že ECM má o niečo lepšiu misijnú odozvu ako BJB, môže súvisieť práve s tým, že ot. č. 17 (významu sociálnych a duchovných vzťahov) venuje väčšiu pozornosť. Evanjelium sa totiž najlepšie šíri práve cez osobné vzťahy. Našu poznámku sme tu však uviedli ako pozorovanie, ktoré nebolo výskumne formulované a nebolo kriticky verifikované. Preto ho odporúčame do pozornosti následnému výskumu.

Otázka č. 14 („Podporujú pocit spolupatričnosti u poslucháčov?“) získala celkové hodnotenie **2,29**. Denominačné rozdiely: BJB 2,18; ECM: 2,44. Výsledky vo všetkých troch sledovaných úrovniach sú pomerne slušné, ale v ekleziologickej téme, ktorá patrí k ľažiskovým témam NZ by sme predpokladali, že bude rozvíjaná s oveľa vyššou intenzitou. Súčasne je potrebné poznamenať, že spôsob, ako sme túto otázku formulovali, neumožňuje posúdiť, či sa tento pocit spolupatričnosti rozvíja ako sociálna konzekvencia viery alebo len ako vnútroskupinová dynamika. Všetky naznačené podnety odporúčame do pozornosti následnému homiletickému výskumu.

Otázka č. 32 („Dávajú dôraz na holistický (celostný, celkový) prístup k životu?“) získala celkové hodnotenie **2,39**. Denominačné rozdiely: BJB: 2,25; ECM: 2,56. Nález považujeme za vecne primeraný.

2.1.5 Hodne (=3) – t.j. okruhy s vyššou mierou pozornosti v kázňach

Podľa poslucháčskej reakcie sa vyššia miera pozornosti venuje v kázňach otázkam č. 5, 22, 12, 7, 19, 26, 4 a 8 (v poradí od najnižšej k najvyššej hodnote v odpovediach).

Otázka č. 5 („Venujú sa významu radosti pre život človeka?“) sa podľa poslucháčov reflekтуje s intenzitou **2,60**. Zo vzťahu tejto otázky k otázke č. 29 (význam záľub) a ot. č. 30 (odpočinok a zábava) môžeme predpokladať, že vysoké hodnotenie získavajú formy radosti, ktoré vyplývajú zo spirituality a jej dosahov na každodenný život. Následnému homiletickému výskumu odporúčame, aby v súvislosti s otázkou č. 5 venoval pozornosť zdrojom radosti a aby vstúpil do diskusie s biblickou teológiou pre rozvoj tohto okruhu.

Otázka č. 22 („Pomáhajú Vám v hodnotovej orientácii?“) získala celkové hodnotenie **2,64**. Denominačné rozdiely: BJB 2,43; ECM: 2,90. Na základe toho môžeme konštatovať, že bo-

hoslužobné kázne majú vplyv na orientáciu v hodnotách, ale osvojenie predkladanej štruktúry poslucháčmi nemôžu kazatelia automaticky predpokladať.

Otázka č. 12 („Pomáhajú vyrovnávať sa so starosťami?“) má v celkovom hodnotení rovnakú intenzitu výskytu v kázňach, ako otázka č. 22 – **2,64**. Denominačné rozdiely: BJB 2,63; ECM: 2,66. Táto otázka sa v celkovom hodnotení dostala na 6. najvyššie miesto, čo je zrozumiteľné, keďže dôvera v Boha ako jeden zo základných prejavov kresťanskej spirituality sa prejavuje v postojoch k problémom a starostiam života. Nález hodnotíme ako správny a vecne primeraný.

Otázka č. 7 („Pomáhajú rozvíjať priaznivý postoj poslucháčov k budúcnosti?“) sa do kázní premieta s intenzitou **2,69**, čo je piata najvyššia hodnota v rámci celej zostavy otázok. Denominačné rozdiely: BJB 2,55; ECM 2,88. Tento nález zodpovedá teologickej štruktúre kresťanstva, pretože v pozemskom živote kresťan dôveruje v Božiu dobrotu a ochranu. Pri zohľadnení všetkých existenčných rizík môže s dôverou myslieť na eschatologickú perspektívnu. Z viacerých dôvodov je však nutné dbať na to, aby sa kresťanský priaznivý postoj k budúcnosti nezamieňal s romantickým očakávaním happy end-u, pretože bonhoefferovské „das Letzte“ (posledné) má pre kresťana vždy kladnú hodnotu, ale „das Vorletzte“ (predposledné) môže byť veľmi zaťažujúce. Kresťania, ktorí by na to nepamätali, sa v životných krízach vystavujú prehľbeniu krízy o sklamanie vo svojej viere.

Otázka č. 19 („Podporujú objektívny pocit istoty a bezpečia veriaceho človeka?“) sa v kázňach vyskytuje s celkovou intenzitou **2,74**. Denominačné rozdiely: BJB 2,75; ECM: 2,72. Táto otázka je vlastne otázka dôvery v Boha, formulovaná bez náboženskej dikcie. Len tak je totiž možná takáto vysoká hodnota bez ignorovania rôznorodých problémov, s ktorými sa súčasné ľudstvo musí vyrovnávať. Za predpokladu, ktorý sme práve uviedli, môžeme považovať túto otázku i jej intenzívne homiletické reflektovanie za správne a vecne primerané.

Otázka č. 26 („Stimulujú Vás, aby ste si navzájom pomáhali?“) sa do kázní premieta s intenzitou **2,75**. Denominačné rozdiely: BJB 2,7; ECM 2,81. Vzájomná pomoc kresťanov má aj ekleziologické a aj kristologické súvislosti, preto to nie je len záležitosť zdravej vnútroškupinovej komunikácie. Vysoké hodnoty v jednotlivých denomináciách a tým aj v celkovom hodnotení sú primerané životu v kresťanskej cirkvi.

Otázka č. 4 („Poukazujú na význam nachádzania zmyslu života napriek životným ťažkostiam?“) sa do kázní premieta s druhou celkovou najvyššou intenzitou (**2,99**). Denominačné rozdiely: BJB 2,9; ECM: 3,09. Zmysel života napriek ťažkostiam patrí ku kresťanstvu, kladie-

me si však otázku, prečo sa tento dôraz nachádza na 2. najintenzívnejšej pozícii a túto otázku budeme musieť teologicky spracovať.

Existujúci výsledok však má zmysel a to najmä pre vyrovnávanie s krízovými skutočnosťami. Veriacich povzbudzuje k húževnatému vyrovnávaniu so životnými stratami a k dôvere, že životné straty nemusia znamenať stratu zmyslu života.

Vo vecnej súvislosti s týmto pozorovaním je nutné rozvinúť aj podporu vyrovnávania so stratami a metodológiu tejto pastorálnej a homiletickej podpory rozvinúť v interdisciplinárnej spolupráci.

Otázka č. 8 („Vedú k životu, v ktorom má dôležité miesto potreba lásky, priatia a spolupatričnosti?“) získala v celkovom hodnotení i v denominačných hodnoteniach najvyššie miesto. Celkové hodnotenie: **3,13**; denominačné rozdiely: BJB3,05; ECM: 3,22. Zdôraznenie vzťahových hodnôt považujeme za vecne primerané, lebo cirkev ako nový Boží ľud žije v agapé a podľa Písma sa interpretuje ako Kristovo telo. Nález, že respondenti z BJB a ECM ho vnímali ako dôraz s najvyššou intenzitou považujeme za vecne primeraný a to aj pri reflektovaní otázok QOL.

2.1.6 Maximálne (=4) – t.j. okruhy s najvyššou mierou pozornosti v kázňach

Do tejto skupiny sa v celkovom hodnotení nedostal ani jeden tematický okruh.

3 Spracovanie vzoriek bohoslužobných kázni cirkevných zborov skúmaných cirkví v SR

3.1 Sumáre dát získaných od riešiteľov, ktorí realizovali rozbor kázni:

3.1.1 Bratská jednota baptistov, počet preskúmaných kázni: 25

I. Sebaprežívanie Počet výskytov

zdravie.....	2
dôvera v lekárov.....	0
emocionálne zranenia	4
spokojnosť so vzhľadom.....	0
vyrovnávanie so starosťami.....	8
spracovávanie smútka a depresie.....	1
pocit spolupatričnosti.....	5
pozitívne akceptovanie sexuality.....	0
sebaaktualizácia.....	1
význam soc. a duch. vzťahov.....	4
spokojnosť s podp. zo str. rodiny.....	0
význam osobných záľub.....	0
význam odpočinku a zábavy.....	5
akceptovanie svojich mentálnych schopností a obmedzení.....	3
holistický prístup k životu	0

II. Sociálny kontext

zmysel ž. napriek ťažkostiam.....	8
význam radosti.....	8
význam bolesti.....	5
priaznivý postoj budúcnosti.....	13
láska – prijatie – spolupatričnosť.....	12
potreba sebaakceptácie a osobnej identity.....	2
kresťanská sebadôvera.....	0
objektívny pocit istoty a bezpečia.....	4
orientácia v sociálnom prostredí.....	2
pozitívne akceptovanie miesta existencie.....	3
pomoc v hodnotovej orientácii.....	12
peniaze.....	5
oddychové využitie voľného času.....	4
vyrovnávanie so všednosťou a každ. stereotypom.....	0
stimulácia k vzájomnej pomoci.....	5

spokojnosť so schopnosťou pomáhať iným..... 0
vyrovnávanie s odmiestnutím poskytovanej pomoci..... 0

3.1.2 Cirkev bratská, počet preskúmaných kázni: 19

I. Sebaprežívanie	Počet výskytov
zdravie.....	0
dôvera v lekárov.....	0
emocionálne zranenia	1
pokojnosť so vzhľadom.....	2
vyrovnávanie so starosťami.....	3
spracovávanie smútka a depresie.....	0
pocit spolupatričnosti	2
pozitívne akceptovanie sexuality.....	1
sebaaktualizácia.....	7
význam sociálnych a duchovných vzťahov.....	4
spokojnosť s podporou zo strany rodiny.....	3
význam osobných záľub.....	0
význam odpočinku a zábavy.....	1
akceptovanie svojich mentálnych schopností a obmedzení.....	2
holistický prístup k životu.....	4

II. Sociálny kontext

zmysel života napriek ľažkostiam.....	0
význam radosti.....	1
význam bolesti.....	0
priaznivý postoj budúcnosti.....	2
láska – prijatie - spolupatričnosť	3
potreba sebaakceptácie a osobnej identity.....	4
kresťanská sebadôvera.....	1
objektívny pocit istoty a bezpečia.....	5
orientácia v sociálnom prostredí.....	2
pozitívne akceptovanie miesta existencie.....	1
pomoc v hodnotovej orientácii.....	5
peniaze.....	2
oddychové využitie voľného času.....	1
vyrovnávanie so všednosťou a každodenným stereotypom.....	0
stimulácia k vzajomnej pomoci.....	2
spokojnosť so schopnosťou pomáhať iným.....	0
vyrovnávanie s odmiestnutím poskytnutí pomoc.....	0

3.1.3 Evanjeliká cirkev metodistická, počet preskúmaných kázni: 94

I. Sebaprežívanie	Počet výskytov
zdravie.....	20
dôvera v lekárov.....	5
emocionálne zranenia.....	19
spokojnosť so vzhladom.....	6
vyrovnávanie so starosťami.....	35
spracovávanie smútka a depresie.....	18
pocit spolupatričnosti.....	31
pozitívne akceptovanie sexuality.....	5
sebaaktualizácia.....	20
význam sociálnych a duchovných vzťahov.....	35
spokojnosť s podporou zo strany rodiny.....	10
význam osobných záľub.....	7
význam odpočinku a zábavy.....	13
akceptovanie svojich mentálnych schopností a obmedzení.....	18
holistický prístup k životu.....	27
<u>II. Sociálny kontext</u>	
zmysel života napriek ťažkostiam.....	44
význam radosti.....	28
význam bolesti.....	26
priaznivý postoj budúcnosti.....	43
láska – prijatie – spolupatričnosť	39
potreba sebaakceptácie a osobnej identity.....	17
kresťanská sebadôvera.....	23
objektívny pocit istoty a bezpečia.....	22
orientácia v sociálnom prostredí.....	24
pozitívne akceptovanie miesta existencie.....	20
pomoc v hodnotovej orientácii.....	31
peniaze.....	21
oddychové využitie voľného času.....	8
vyrovnávanie so všednosťou a každodenným stereotypom.....	15
stimulácia k vzájomnej pomoci.....	23
spokojnosť so schopnosťou pomáhať iným.....	17
vyrovnávanie s odmiestnutím poskytnúť pomoc.....	6

3.1.4 Reformovaná kresťanská cirkev, počet preskúmaných kázni: 50

I. Sebaprežívanie	Počet výskytov
zdravie.....	7
dôvera v lekárov.....	0
emocionálne zranenia.....	4
spokojnosť so vzhľadom.....	3
vyrovnávanie so starosťami.....	16
spracovávanie smútka a depresie.....	14
pocit spolupatričnosti.....	13
pozitívne akceptovanie sexuality.....	3
sebaaktualizácia.....	2
význam sociálnych a duchovných vzťahov.....	8
spokojnosť s podporou zo strany rodiny.....	3
význam osobných záľub.....	1
význam odpočinku a zábavy.....	2
akceptovanie svojich mentálnych schopností a obmedzení.....	3
holistický prístup k životu.....	1
II. Sociálny kontext	
zmysel života napriek ťažkostiam.....	17
význam radosti.....	11
význam bolesti.....	13
priaznivý postoj budúcnosti.....	23
láska – prijatie – spolupatričnosť.....	14
potreba sebaakceptácie a osobnej identity.....	7
kresťanská sebadôvera.....	6
objektívny pocit istoty a bezpečia.....	6
orientácia v sociálnom prostredí.....	3
pozitívne akceptovanie miesta existencie.....	5
pomoc v hodnotovej orientácii.....	11
peniaze.....	6
oddychové využitie voľného času.....	1
vyrovnávanie so všednosťou a každodenným stereotypom.....	6
stimulácia k vzájomnej pomoci.....	10
spokojnosť so schopnosťou pomáhať iným.....	7
vyrovnávanie s odmiestnutím poskytnúť pomoc.....	4

3.1.5 Celkový sumár skúmaných 188 kázní podľa poradia tém

	BJB	CB	ECM	Ref. kr. c.	Celkový počet	Pomer k celku	Vyjadrené v percentách				
	25	/25	19	/19	94	/94	50	/50	188	/188	
I. Sebaprežívanie											
zdravie	2	0,08	0	0,00	20	0,21	7	0,14	29	0,15	15,43
dôvera v lekárov	0	0	0	0,00	5	0,05	0	0	5	0,03	2,66
emocionálne zranenia	4	0,16	1	0,05	19	0,20	4	0,08	28	0,15	14,89
spokojnosť so vzhľadom	0	0	2	0,11	6	0,06	3	0,06	11	0,06	5,85
vyrovnávanie so starosťami	8	0,32	3	0,16	35	0,37	16	0,32	62	0,33	32,98
spracovávanie smútka a depresie	1	0,04	0	0,00	18	0,19	14	0,28	33	0,18	17,55
pocit spolupatričnosti	5	0,2	2	0,11	31	0,33	13	0,26	51	0,27	27,13
pozitívne akceptovanie sexuality	0	0	1	0,05	5	0,05	3	0,06	9	0,05	4,79
sebaaktualizácia	1	0,04	7	0,37	20	0,21	2	0,04	30	0,16	15,96
význam soc. a duch. vzťahov	4	0,16	4	0,21	35	0,37	8	0,16	51	0,27	27,13
spokojnosť s podporou zo strany rodiny	0	0	3	0,16	10	0,11	3	0,06	16	0,09	8,51
význam osobných záľub	0	0	0	0,00	7	0,07	1	0,02	8	0,04	4,26
význam odpočinku a zábavy	5	0,2	1	0,05	13	0,14	2	0,04	21	0,11	11,17
akcept. svojich mentálnych schopností a obmedzení	3	0,12	2	0,11	18	0,19	3	0,06	26	0,14	13,83
II. Sociálny kontext											
holistický prístup k životu	0	0	4	0,21	27	0,29	1	0,02	32	0,17	17,02
zmysel ž. napriek ťažkostiam	8	0,32	0	0,00	44	0,47	17	0,34	69	0,37	36,70
význam radosti	8	0,32	1	0,05	28	0,30	11	0,22	48	0,26	25,53
význam bolesti	5	0,2	0	0,00	26	0,28	13	0,26	44	0,23	23,40
priaznivý postoj budúcnosti	13	0,52	2	0,11	43	0,46	23	0,46	81	0,43	43,09
láska – priatie – spolupatričnosť	12	0,48	3	0,16	39	0,41	14	0,28	68	0,36	36,17
potreba sebaakceptácie a osobnej identity	2	0,08	4	0,21	17	0,18	7	0,14	30	0,16	15,96
kresťanská sebadôvera	0	0	1	0,05	23	0,24	6	0,12	30	0,16	15,96
objektívny pocit istoty a bezpečia	4	0,16	5	0,26	22	0,23	6	0,12	37	0,20	19,68
orientácia v sociálnom prostredí	2	0,08	2	0,11	24	0,26	3	0,06	31	0,16	16,49
pozitívne akceptovanie miesta existencie	3	0,12	1	0,05	20	0,21	5	0,1	29	0,15	15,43
pomoc v hodnotovej orientácii	12	0,48	5	0,26	31	0,33	11	0,22	59	0,31	31,38
peniaze	5	0,2	2	0,11	21	0,22	6	0,12	34	0,18	18,09
oddychové využitie voľného času	4	0,16	1	0,05	8	0,09	1	0,02	14	0,07	7,45
vyrovnávanie so všednosťou a každodenným stereotypom	0	0	0	0,00	15	0,16	6	0,12	21	0,11	11,17
stimulácia k vzájomnej pomoci	5	0,2	2	0,11	23	0,24	10	0,2	40	0,21	21,28
spokojnosť so schopnosťou pomáhať iným	0	0	0	0,00	17	0,18	7	0,14	24	0,13	12,77
vyrovnávanie s odmiestnutím poskytnutú pomoc	0	0	0	0,00	6	0,06	4	0,08	10	0,05	5,32

3.1.6 Celkový sumár skúmaných 188 kázní podľa frekvencie výskytu tém v celku skúmaných kázni

	BJB		CB		ECM		Ref. kr. c.		Celkový počet	Pomer k celku	Vyjadrené v percentách
	25	/25	19	/19	94	/94	50	/50	188	/188	
I. Sebaprežívanie											
vyrovnávanie so starosťami	8	0,32	3	0,16	35	0,37	16	0,32	62	0,33	32,98
pocit spolupatričnosti	5	0,2	2	0,11	31	0,33	13	0,26	51	0,27	27,13
význam soc. a duch. vzťahov	4	0,16	4	0,21	35	0,37	8	0,16	51	0,27	27,13
spracovávanie smútka a depresie	1	0,04	0	0,00	18	0,19	14	0,28	33	0,18	17,55
sebaaktualizácia	1	0,04	7	0,37	20	0,21	2	0,04	30	0,16	15,96
zdravie	2	0,08	0	0,00	20	0,21	7	0,14	29	0,15	15,43
emocionálne zranenia	4	0,16	1	0,05	19	0,20	4	0,08	28	0,15	14,89
akcept. svojich mentálnych schopností a obmedzení	3	0,12	2	0,11	18	0,19	3	0,06	26	0,14	13,83
význam odpočinku a zábavy	5	0,2	1	0,05	13	0,14	2	0,04	21	0,11	11,17
spokojnosť s podporou zo strany rodiny	0	0	3	0,16	10	0,11	3	0,06	16	0,09	8,51
spokojnosť so vzhľadom	0	0	2	0,11	6	0,06	3	0,06	11	0,06	5,85
pozitívne akceptovanie sexuality	0	0	1	0,05	5	0,05	3	0,06	9	0,05	4,79
význam osobných záľub	0	0	0	0,00	7	0,07	1	0,02	8	0,04	4,26
dôvera v lekárov	0	0	0	0,00	5	0,05	0	0	5	0,03	2,66
II. Sociálny kontext											
priaznivý postoj budúcnosti	13	0,52	2	0,11	43	0,46	23	0,46	81	0,43	43,09
zmysel ž. napriek ťažkostiam	8	0,32	0	0,00	44	0,47	17	0,34	69	0,37	36,70
láska – prijatie – spolupatričnosť	12	0,48	3	0,16	39	0,41	14	0,28	68	0,36	36,17
pomoc v hodnotovej orientácii	12	0,48	5	0,26	31	0,33	11	0,22	59	0,31	31,38
význam radosti	8	0,32	1	0,05	28	0,30	11	0,22	48	0,26	25,53
význam bolesti	5	0,2	0	0,00	26	0,28	13	0,26	44	0,23	23,40
stimulácia k vzájomnej pomoci	5	0,2	2	0,11	23	0,24	10	0,2	40	0,21	21,28
objektívny pocit istoty a bezpečia	4	0,16	5	0,26	22	0,23	6	0,12	37	0,20	19,68
peniaze	5	0,2	2	0,11	21	0,22	6	0,12	34	0,18	18,09
holistický prístup k životu	0	0	4	0,21	27	0,29	1	0,02	32	0,17	17,02
orientácia v sociálnom prostredí	2	0,08	2	0,11	24	0,26	3	0,06	31	0,16	16,49
potreba sebaakceptácie a osobnej identity	2	0,08	4	0,21	17	0,18	7	0,14	30	0,16	15,96
kresťanská sebadôvera	0	0	1	0,05	23	0,24	6	0,12	30	0,16	15,96
pozitívne akceptovanie miesta existencie	3	0,12	1	0,05	20	0,21	5	0,1	29	0,15	15,43
spokojnosť so schopnosťou pomáhať iným	0	0	0	0,00	17	0,18	7	0,14	24	0,13	12,77
vyrovnávanie so všednosťou a každodenným stereotypom	0	0	0	0,00	15	0,16	6	0,12	21	0,11	11,17
oddychové využitie voľného času	4	0,16	1	0,05	8	0,09	1	0,02	14	0,07	7,45
vyrovnávanie s odmiestnutím poskytnutú pomoc	0	0	0	0,00	6	0,06	4	0,08	10	0,05	5,32

3.2 Komentár k výsledkom empirického výskumu na súbore bohoslužobných kázní (Albín Masarik)

V jednej časti tejto výskumnej úlohy sme sledovali výskyty tém súvisiacich s QOL v súbore bohoslužobných kázní z participujúcich kresťanských cirkví v SR. Percentuálne údaje, ktoré podávame v nasledujúcom teste, uvádzajú, v koľkých kázňach z celku sa daný prvak vyskytoval. Pod „celkom“ sme rozumeli dva údaje: (1) celkový počet kázní v skúmanej vzorke; (2) počet kázní z jednotlivých cirkví. Pre percentuálne vyjadrenie sme sa museli rozhodnúť preto, lebo z jednotlivých cirkví (BJB, CB, ECM a RefKC) sme mali k dispozícii rôzne počty kázní. Keďže hlavným cieľom tejto časti výskumu bolo zisťovať, ako sa dané prvky vyskytujú v celom súbore kázní, rozhodli sme sa celkový výskyt vyjadrovať s presnosťou na dve desatinné miesta. Individuálne sledovanie výsledkov z jednotlivých cirkví nebolo pre nás najvyššou prioritou, preto sme v tejto správe denominačné výsledky zaokrúhlovali na celé čísla podľa pravidiel, ktoré má pre tento účel štandardne nastavené program Microsoft Office Excel 2003. Jednotlivým cirkvám však môžeme poskytnúť tieto údaje bez zaokrúhlования.

Sledované prvky sme v tejto správe zoradili podľa ich frekvencie výskytu v rámci celkového prehľadu. (Zmeny ich poradia v rámci nálezov z jednotlivých denominácií pozri vyššie.)

3.2.1 Priaznivý postoj k budúcnosti

sa premietal do vzoriek analyzovaných kázní celkom 81x, čo predstavuje 43,09% z celkového počtu kázní a v celkovom hodnotení kázňový dôraz s najvyššou štatistikou výskytu. Denominačné rozdiely (s výnimkou CB) oscilovali alebo sa blížili k hranici 50%¹, čo ukazuje, že priaznivý postoj k budúcnosti je spoločným dôrazom celej skupiny sledovaných cirkví. (Výskyt len 11% v prípade CB by bolo vhodné verifikovať na samostatnej vzorke, či ide o chybu vyplývajúcu zo vzorky alebo je tu reálny posun v dôrazoch oproti ostatným cirkvám, ktoré participovali na tomto výskume.

Vysoký výskyt týchto odkazov považujeme za teologicky primeraný, pretože v centre kresťanskej zvesti (evanjelia) je odpustenie hriechov v Kristovej obeti a posolstvo o večnom živote. Kresťan tým získava prístup k Bohu a jeho dôvera v Boha sa prejavuje aj

¹ BJB: 52%; CB 11%; ECM 46%; RefKC 46%

v každodenných záležitostiach života. To znamená, že aktívny kresťan môže na svoju budúcnosť v dejinnom zmysle pozerať s vedomím, že aj v prípadných tŕažkostiah či krízových situáciách, bude môcť počítat s Božou dobroiou a lásou. Svoju budúcnosť v eschatologickom zmysle akceptuje ako sféru konečného dosahu Kristovej obete.

Metodika tohto výskumu len konštatuje, že tieto jednotlivé tematické dôrazy sa vyskytovali v analyzovaných kázňach. Nesledovala však, či sa ich podarilo komunikovať tak, aby ich poslucháči efektívne osadili do svojich životných postojov. Túto poznámku pripájame preto, lebo niektoré pastorálne pozorovania z evanjelikálneho prostredia naznačujú aj problémy, ktoré vyrastajú z teologicky deformovaného prístupu k niektorým biblickým podnetom². Preto odporúčame, aby sa ďalší výskum sústredoval aj na otázkou stabilizovania týchto dôrazov v jednotlivých spoločenstvách.

3.2.2 Zmysel života napriek tŕažkostiam

sa premietal do vzoriek analyzovaných kázni celkom 69x, čo predstavuje 36,70% z celkového počtu kázni. V celkovom hodnotení sme ho našli ako kázňový dôraz s druhou najvyššou štatistikou výskytu. Viera vedie človeka k akceptovaniu života v takom kontexte, do ktorého Pán Boh jednotlivca postavil a v tomto kontexte mu aj pomáha hľadať a nachádzať zmysel aj napriek tŕažkostiam. Ak sme pri predchádzajúcim pozorovaní pripojili kritickú námiestku, tak v tomto prípade konštatujeme, že štatistický výskyt kázňových odka-zov na zmysel života napriek tŕažkostiam“ zodpovedá aj umiestneniu tohto dôrazu do života evanjelikálnych cirkví v SR.

Denominačné rozdiely mali širšie škálovanie ako v predchádzajúcim prípade. Najvyššiu frekvenciu výskytov mal tento dôraz v kázňach ECM (47%), druhý najvyšší v RefKC (34%), za čím nasledovala BJB (32%). Štatistickým prekvapením je CB, v ktorej sa v explicitnej forme táto téma nevyskytovala v žiadnej kázni v zvolenej vzorke. Za prekvapenie to považujeme preto, lebo CB sa svojimi diakonickými aktivitami systematicky zameriava na službu ľud'om v rôznych formách znevýhodnenia.

² Apokalyptické obrazy novozmluvnej knihy *Zjavenie* boli napísané na povzbudenie trpiacej cirkvi. V súčasnom kresťanstve sa však skôr stretávame s tým, že sa zo *Zjavenia* skôr vyberajú záťažové obrazy prichádzajúcej budúcnosti a pri vyrovnaní s nimi sa kresťan neraz cíti osamelý a zraniteľný. Preto predpokladáme, že hoci sme v kázňach našli pozitívny postoj voči budúcnosti na najvyššom štatistickom mieste, v osobnej zbožnosti individuálnych kresťanov to tak nemusí byť. Miesto dôvery v objektívne Božie vykupiteľské dielo, sa niektorí jednotlivci záťažovo vyrovnávajú s pocitom svojej vlastnej nedostatočnosti pred Božím súdom.

3.2.3 Láska – prijatie – spolupatričnosť.

sa premietali do vzoriek analyzovaných kázní celkom 68x, čo predstavuje 36,17% z celkového počtu kázní. V celkovom hodnotení získali tieto kázňové dôrazy tretiu najvyššiu štatistiku výskytu a tento nález považujeme za teologicky primeraný. Kristova obet' vytvára nové spoločenstvo (cirkev) a kresťan, ktorý do tohto spoločenstva vstupuje, rozpoznáva v ostatných svojich bratov a sestry. Vnútrozborové vzťahy v evanjelikálnych cirkvách v SR skoro všeobecne zodpovedajú tomuto štatistickému pozorovaniu. To znamená, že dôraz na agapé a spolupatričnosť nie je len deklarovaný homiletický dôraz, ale je efektívne osadený a má formačný dosah na medziľudské vzťahy a ich kvalitu.

Denominačné rozdiely mali širšie škálovanie ako v predchádzajúcom prípade. Najvyššiu frekvenciu výskytov mal tento dôraz v káznach

BJB (48%), druhý najvyšší v ECM (41%), za čím nasledovala RefKC (28%) a najnižší výskyt bol v káznach CB (16%). V rámci ďalšieho bádania by bolo vhodné sledovať, či sa tieto hodnoty prezentujú v otvorenom koncepte, alebo sa prevažne spájajú s vnútrocirkevným prostredím.

3.2.4 Vyrovnanie sa so starosťami

sme našli v analyzovaných vzorkách kázní celkom 62x, čo predstavuje 32,98% z celkového počtu kázní s ktorými sme pracovali, čo zaraďuje tento homiletický okruh na 4. miesto v súbore sledovaných otázok. Viera v Boha má vecnú súvislosť s vyrovnávaním s každodennými starosťami kresťana, preto nás takéto vysoké umiestnenie neprekvapuje. Naznačuje však, že kazatelia týchto cirkví pracujú s ľuďmi, ktorí sa potrebujú vyrovnávať s ťažkosťami.

Kedže sme nemali k dispozícii metodiku na meranie efektívnosti týchto dôrazov, môžeme posúdiť len to, že sa snahe o vyrovnávanie so starosťami venuje pozornosť, ale nemôžeme posúdiť mieru efektivity tejto pomoci.

Umiestnenie tohto dôrazu v troch zo sledovaných denominácií bolo približne rovnaké (ECM: 37%, BJB: 32%, RefKC: 32%), v CB šlo o približne polovičné hodnoty (16%).

3.2.5 Pomoc v hodnotovej orientácii

sa v celkovom hodnotení výskytov v našom výskume objavuje na piatom mieste s celkovým výskytom 59x, čo predstavuje 31,38%. Ku kresťanskému životu patrí aj akceptovanie kresťanskej hodnotovej štruktúry, preto je primerané, že sa jej venuje pozornosť aj v kázňach. Určitým spôsobom je pre nás prekvapením, že sme v baptistickom prostredí skonštatovali veľmi vysoký výskyt týchto dôrazov (48%), čo by bolo vhodné znova sledovať v súvislosti s baptistickým dôrazom na slobodu svedomia. Druhý najvyšší výskyt (33%) bol v ECM a tretí (26%) v CB. Najnižšiu hodnotu tohto parametra (22%) sme skonštatovali v kázňach z RefKC.

3.2.6 Pocit spolupatričnosti

sa v celkovom hodnotení výsledkov objavuje na 6. mieste s celkovým výskytom 51 zmienok v sledovaných kázňach, čo predstavuje 27,13%.

Kristus založil cirkev a jej členovia si boli navzájom vzácní už v ranom kresťanstve. Preto patrí k správnym ekleziologickým dôrazom bohoslužobných kázní aj reflektovanie témy „nového Božieho ľudu“ a domýšľanie či aplikačné využívanie týchto dôrazov. Pre ďalší homiletický výskum tu vyplýva otázka, či a do akej miery sa táto téma reflektuje ako teologický dôsledok Božieho diela v Kristovi (čo by bolo kristologicky i ekleziologicky správne), prípadne - či sa tento cieľ nesleduje bez teologickej bázy.

Pri výskute tohto dôrazu konštatujeme nasledovné denomináčne rozdiely: najvyšší výskyt (33%) sme našli v ECM, na druhom mieste bola RefKC (26%), potom BJB (20%) a najnižší výskyt bol v CB (11%). V rámci dôrazov ECM považujeme vysoké skóre za dôsledok teologickejho dôrazu na spoločenstvo a jeho sociálne dimenzie.

Ak porovnáme priemet tejto otázky do sledovaných kázní so širšie koncipovanou otázkou „Láska - prijatie - spolupatričnosť“, zisťujeme, že vo všetkých prípadoch sme mali vyšší dôraz na vzťah „láska - prijatie - spolupatričnosť“ a nižší dôraz na samotný „pocit spolupatričnosti“, čo podávame v nasledujúcej tabuľke:

	BJB	CB	ECM	RefKC
Láska - prijatie – spolupatričnosť	48%	16%	41%	28%
Pocit spolupatričnosti	20%	11%	33%	26%

Najväčší rozdiel medzi týmito dvomi príbuznými dôrazmi nachádzame v BJB. Otázkou je, prečo sa veľký dôraz na agapé (48%) premietá do pocitu spolupatričnosti len v rozsahu 20%. Tým sa otvára otázka, či takýto vysoký rozdiel nenaznačuje problémy s aplikovaním agapé v oblasti formovania vnútrocirkevných vzťahov.

V prípade ostatných rozdielov sa domnievame, že môže ísť o akceptovateľný jav, pretože pocit spolupatričnosť je len časťou témy „láska - prijatie - spolupatričnosť“.

3.2.7 Význam sociálnych a duchovných vzťahov

sme našli v celkovom výskute 51x (27,13%), čo túto tému zaraďujú na 8. miesto. Denominačné rozdiely boli nasledovné: ECM (37%); CB (21%), RefKC (16%), BJB (16%).

Pri porovnaní dôrazov na agapé, spolupatričnosť a význam vzťahov, môžeme skonštatovať pozoruhodnú vyváženosť v ECM („Láska-prijatie-spolupatričnosť“: 41%, Pocit spolupatričnosti 33% a Význam sociálnych a duchovných vzťahov 37%). Podobne vyvážené štruktúrovanie, ale s nižšími výskytmi, sme našli aj v RefKC (Láska-prijatie-spolupatričnosť: 28%, Pocit spolupatričnosti: 26% a Význam sociálnych a duchovných vzťahov: 16%). Pozorovania z BJB a CB ukazujú, že tieto dve spoločenstvá sa o tú istú skutočnosť pokúšajú rôznymi komunikačnými cestami.

Pokiaľ v BJB sme našli vysoký dôraz na agapé a nižšie dôrazy na pocit spolupatričnosti (20%) a význam sociálnych a duchovných vzťahov (16%) (ktorých rozvinutie sa zrejme v spoločenstve predpokladá), tak CB na „lásku-prijatie-spolupatričnosť“ kládla dôraz len v 16%, pocit spolupatričnosti rozvíjala len v 11%, ale na význam sociálnych a duchovných vzťahov odkazovala v 21%. To naznačuje, akoby k týmto hodnotám chcela dôjsť pochopením ich významu, na rozdiel od BJB, ktorá k tomu chce prísť cez zážitok agapé.

3.2.8 Význam radosti

sa do sledovaných kázní premietal celkom 48x (čo predstavuje 25,53%). Denominačné rozdiely: BJB: 32%, ECM: 30%, RefKC: 22% a CB len 5%. Aj v tejto škále, podobne ako v predchádzajúcom prípade, sa CB javí ako najmenej emocionálne otvorená, hoci to nemôžeme konštatovať o kresťanoch, ktorí k nej patria. Škálovanie od 32 do 22% v ostatných troch denomináciách ukazuje porovnatelné zaradenie tohto dôrazu, ktorý má svoj význam

nie len z psychologických dôvodov, ale aj z teologických, keďže apoštol Pavel predstavuje radosť ako jeden zo znakov „ovocia Ducha“ (Gal 5,22).

3.2.9 Význam bolesti

bol v sledovaných kázňach reflektovaný celkom 44x, čo predstavuje 23,40%. Denominačné rozdiely: ECM: 28%, RefKC: 26%, BJB: 20% a CB: bez výskytov (0,0%).

Téma bolesti má v kresťanstve svoje miesto a to tak v rámci teológie nasledovania Krista ako aj v pastorálnom vyrovnávaní so záťažou individuálneho bytia.

Za pozoruhodné považujeme, že pri otázke, ktorá sa týkala iného záťažového faktora (starosti) sme našli vyššie hodnoty ako pri reflektovaní významu bolesti. Takýto nález je možný len za predpokladu, že kazatelia počítajú s poslucháčmi, ktorí majú vo svojom osobnom živote viac starostí, ktoré však nespôsobujú toľko bolesti. Pre ľahšie porovnanie uvádzame obidva tematické okruhy v nasledovnej tabuľke:

	BJB	CB	ECM	RefKC
Vyrovnávanie sa so starosťami	32%	16%	37%	32%
Význam bolesti	20%	0%	28%	26%

3.2.10 Stimulácia k vzájomnej pomoci

sa podľa štatistiky výskytu (celkový počet odkazov: 40, t.j. 21,28%) dostala na 11. miesto v rámci homiletických dôrazov, týkajúcich sa QOL v súbore sledovaných kázní. Denominačné rozdiely: ECM: 24%, BJB a RefKC: po 20%, CB: 11%. Znovu tu vidíme, že ECM, ktorá sa historicky orientuje na prejav spirituality v sociálnej práci, formuluje tento dôraz najvýraznejšie zo sledovaných spoločenstiev. U baptistov môžeme chápať odkaz na vzájomnú pomoc v rámci historického dôrazu na vyvýšenosť lásky (1Kor 13), ktorá sa má premietáť do každodennej vzájomnej ústretovosti kresťanov. Podobné zrejme platí aj o RefKC.

V CB sme spozorovali nízke hodnoty pri „stimulácii k vzájomnej pomoci“ a podobne aj pri homiletickom reflektovaní peňazí. Obidva tieto dôrazy sme hypoteticky postavili do vzťahu s únavou z ich dlhodobého zdôrazňovania v období veľkých spoločných projektov, keď po celej SR stavali nové modlitebne. Toto konštatovanie by však bolo vhodné verifikovať u kazateľov CB.

Ak by to tak bolo, potom by toto pozorovanie ukazovalo na vnútrocirkevne podmienené faktory, ktoré môžu ovplyvňovať redukovanie biblických dôrazov a tomuto pozorovaniu by kvôli komplexnosti ohlasovania bolo nutné venovať mimoriadnu pozornosť.

3.2.11 Objektívny pocit istoty a bezpečia

sa podľa počtu výskytov v sledovaných kázňach umiestnil na 12. pozícii s výskytom 37 odkazov (t.j. 19,68%). Aj tu nachádzame značné denominačné rozdiely. Prvý raz sa najvyšší výskyt nachádza v CB (26%), za ním nasleduje ECM (23%), potom BJB (16%) a najnižší výskyt má RefKC (12%). Práve najnižšia hodnota v RefKC by si zaslúžila jej posúdenie vo vzťahu k pastorálno-homiletickému využitiu odkazov na predestináciu ako jednému z teologických východísk tejto cirkvi.

3.2.12 Peniaze

sa do homiletických dôrazov v analyzovaných kázňach premietali 34x (18,09%). Najvyšší počet odkazov bol v ECM (22%), ktorá je známa tým, že ku každej bohoslužbe systematicky patrí aj zbierka, lebo kresťan má kráľovstvo Božie podporovať aj financiami. Za tým nasleduje BJB (20%) a RefKC (12%). Najnižší počet homiletických odkazov na peniaze sme našli v CB, ktorá v období výstavby modlitební potrebovala veľmi veľa zdôrazňovať finančnú obetavosť a stav, ktorý sme tu skonštatovali, môže byť reakciou na únavu z minulosti. Ale aj toto konštatovanie by si zaslúžili jeho dôkladnejšiu verifikáciu.

3.2.13 Spracovanie smútku a depresie

sa s celkovým výskytom 33x (17,55%) dostalo na 14. miesto v rámci homiletických dôrazov, ktoré súviseli s otázkami QOL. Denominačné rozdiely: RefKC: 28%, ECM: 19%, BJB: 4% a CB: 0%. Nulový výskyt v rámci CB môže súvisieť s presunutím starostlivosti o smútiacich a depresívnych členov do špecializovanej starostlivosti mimo bohoslužobného diania, ktorú im táto cirkev vie poskytovať na profesionálnej úrovni. Ak by to takto nebolo, bolo by nutné iniciovať zmenu. Veľmi nízky výskyt témy v BJB si tiež zasluhuje prehodnotenie z perspektívy, ktorú sme spomínali v súvislosti s CB. Pozície RefKC a ECM ponechávame bez poznámok.

3.2.14 Holistický prístup k životu

sa zaraďuje na 15. miesto vo frekvencii dôrazov v rámci analyzovanej vzorky bohoslužobných kázní s výskytom 32x (17,02%). Denominačné rozdiely pritom ukazujú, že tátó téma nemá rovnomerné zastúpenie v cirkvách, ktoré sa na výskume podieľali. Pokiaľ v ECM sme skonštovali výskyty v 29% ich kázní a v CB v 21%, tak v RefKC to boli len 2% a v BJB sa tento dôraz nevyskytoval vôbec. Preto potrebujeme upozorniť kazateľov z BJB a z RefKC, aby zvážili, či je absencia/nízky výskyt tohto dôrazu teologicky zdôvodniteľný alebo tento stav vyplýva z prehliadania súvislostí.

3.2.15 Orientácia v sociálnom prostredí

sa podľa frekvencie odkazov umiestnila na 16. mieste s celkovým počtom výskytov 31 (16,49%). Podpora orientácie v sociálnom prostredí má svoje veľké teologické opodstatnenie, keďže vyznávajúci kresťania ktorejkoľvek kresťanskej tradície sa aj v kultúrne kresťanskej krajine môžu kvôli svojej viere dostávať do situácií, ktoré ich zaťažujú či preťažujú. Okrem toho je táto orientácia dôležitá nie len pre komfort ich sebaponímania, ale aj ako predpoklad pre naplnenie úloh cirkvi v súčasnom svete.

Denominačné rozdiely: ECM: 26%, CB: 11%, BJB: 8%, RefKC: 6%. Pritom je pozoruhodné, že tieto čísla korešpondujú s internými štatistikami členstva. Čím je spoločenstvo menšie, tým väčšiu pozornosť venuje podpore orientácie v sociálnom prostredí (najväčšia RefKC jej venuje najmenšiu pozornosť). Veľkostný skok medzi BJB a RefKC však nezodpovedá rozdielu 8% v BJB a 6% v RefKC, čo určitým spôsobom relativizuje našu interpretáciu pozorovaného javu.

3.2.16 Sebaaktualizácia

sa podľa počtu výskytov dostala celkovo na 17.-19. miesto, kde sme našli zhodný počet výskytov 30 (15,96%). Denominačné rozdiely: CB: 37%, ECM: 21%, BJB a RefKC po 4%. Veľmi vysoký percentuálny výskyt témy v CB je pre nás prekvapením a tento výsledok budeme konzultovať s kazateľmi CB vo vzťahu k charakteru tejto denominácie. Podobné môže platiť aj o výsledkoch v ECM. Nízky dôraz na tento faktor v rámci BJB môže súvisieť s baptistickým individualizmom, vyрастajúcim z deformovanej aplikácie historického dôrazu na slobodu svedomia. Otázkou je, prečo je podobne nízky tento výskyt v RefKC.

3.2.17 Potreba sebaakceptácie a osobnej identity

Kresťanské ohlasovanie evanjelia má oproti sebe dve zdanlivo protichodné tendencie. Na jednej strane je to evanjeliová kritika životného spôsobu človeka, ktorý žije a rozhoduje sa bez či proti Bohu. Takého človeka Písmo vedie k pokániu. Na druhej strane je to však ohlasovanie novej identity kresťana, ktorá sa vytvára jeho otvorením pre Krista. S novozmluvnou korekciou a napomínaním sa v kázňach stretávame často, menej časté je však zdôrazňovanie dosahov viery na sebaakceptovanie kresťana. Preto nie sme prekvapení tým, že sa tento okruh v štatistickom posudzovaní zaradil až na 17.-19. miesto, kde sme našli celkový počet zmienok v súbore sledovaných kázní 30 (t.j. 15,96%). Takéto zaradenie však nie je teologicky primerané, pretože cirkev má „kázať Krista ukrižovaného a vzkrieseného“ a sebaakceptácia a nová identita kresťana je theologicko-antropologickou konzervaciou ľažiskového kristologického dôrazu. Na základe toho kazateľom menovaných cirkví odporúčame, aby sebaakceptácia kresťanov a ich osobnej identite venovali vyššiu pozornosť (prirodzene, primárne z teologickej východiska).

Denominačné rozdiely v reflektovaní tohto okruhu boli nasledovné: CB: 21%, ECM: 18%, RefKC: 14% a BJB : 8%.

3.2.18 Kresťanská sebadôvera

sa podľa štatistiky výskytu dostala až na 17.-19. miesto, kde bol rovnaký celkový počet výskytov 30 (15,96%). Aj v tomto prípade predpokladáme, že takéto zaradenie zrejme vychádza z problému, ktorý sme popísali v predchádzajúcich dvoch okruhoch: akcentované kristologické výpovede nie sú dostatočne spájané s theologicko-antropologickými dôrazmi. Možno je za tým obava, že nedostatočné napomínanie povedie k zníženiu kresťanskej duchovnej bdelosti. My sa domnievame, že opak môže byť pravdou, pretože kresťan, ktorý rozpozná dosahy viery na svoj každodenný život, bude vstupovať do každodenných úloh z oveľa stabilnejšej pozície. Preto konštatujeme, že nedostatočné reflektovanie pavlovského pohľadu na kresťana ako na nové stvorenie v Kristu, si vyžaduje čím rýchlejšie prehodnotenie.

3.2.19 Zdravie

Homiletické zmienky tohto okruhu sme našli v celkovom výskyti 29 (čo predstavuje 15,43%). Denominačné rozdiely: ECM: 21%, RefKC: 14%, BJB: 8% a CB: 0%.

Ak sa v analyzovanom súbore kázní téma uzdravenia ako nadprirodzeného zásahu Božieho nedostáva na popredné miesto v štruktúre dôrazov súvisiacich s QOL, môžeme to v kritickej reakcii na radikálne charizmatické prostredie považovať za správny stav, pretože téma zdravia nie je dominantnou témou kresťanstva a viery. S témou zdravia sa v ohlasovaní rôznych kresťanských tradícií môžeme stretnúť najmä vo dvoch formách:

- a) ako viera v Božiu pomoc v ťažkostiach života (najmä charizmatické spoločenstvá a v mariánskej zbožnosti u kresťanov v rímskokatolíckej cirkvi)
- b) ako dôsledok kresťanského životného štýlu (najmä adventisti s. d.)

Pre následný homiletický výskum odporúčame v tomto tematickom okruhu špecificky skúmať, či sa dostatočne akcentuje téma zdravia ako konzekvencia prijatia Slova a to v nasledovnom členení témy: (1) dôvera v Boha a znížovanie neurotizujúcej záťaže života; (2) poslušnosť voči Slovu ako ochrana pred nemocami - napr. niektoré formy duševných nemocí, pohlavné nemoci a pod.

Tento prístup naznačuje, že odkazy na zdravie by sa v kresťanských kázňach nemali objavovať len v ponuke Božieho nadprirodzeného zásahu, ale aj ako dôsledok celoživotného prijatia Slova, teda ako súčasť hodnôt, ktoré kresťanstvo označuje ako „nový život“ alebo „večný život“ (pri čom podľa prof. K. Gábriša nie je akcentovaný časový, ale skôr kvalitatívny rozmer).

3.2.20 Pozitívne akceptovanie miesta existencie

sa s 29 výskytmi zaraďuje na 21. miesto (15,43%). Denominačné rozdiely: ECM: 21%, BJB: 12%, CB: 5%, Ref: 1%. Spomedzi týchto výsledkov je pre nás prekvapujúci najmä výsledok v RefKC, keďže by sme očakávali, že dôrazy na Božiu slávu a na predestináciu by sa mali výraznejšie prejaviť aj pozitívnym akceptovaním daností v živote človeka.

Toto štatistické pozorovanie je potrebné reflektovať v kontexte niekoľkých súvislostí:

- a) *miesto, kde nás postavil Boh.* Kresťan prijíma svoj život ako dar od Boha a s ním aj kontext svojej existencie (rodinné zázemie, sociálny stav, kultúrny a spoločenský kontext). Toto prijatie nemá byť nekritické voči chybám, ale nadmerná kritika znemožňuje vdăku za dary, ktoré boli kresťanovi dané.

b) *misia a odmietanie kontextu.* Kritický postoj voči miestu existencie, ktorý nachádzame u niektorých evanjelikálnych kresťanov, môže byť pseudokresťanský a to práve preto, že nezodpovedá nasledovaniu Krista. Ježiš odsudzoval hriech, ale akceptoval ľudí okolo seba - aj tých, ktorí boli v napätí s Mojžišovým zákonom. Práve jeho otvorenosť voči nim, tvorila efektívny komunikačný kanál preto, aby mohli prijať Jeho posolstvo. Ak súčasný kresťan s odmietaním hriechu odmieta aj hriešnikov, nie je v tomto zmysle nasledovníkom Krista a svojím postojom môže významne blokovať misijné pôsobenie cirkvi.

3.2.21 Emocionálne zranenia

Pastorálna téma možností vyrovnávania s emocionálnymi zraneniami na základe východísk viery, sa do analyzovanej vzorky kázní premietla celkom 28x (14,89%). Denominačné rozdiely: ECM: 20%, BJB: 16%, RefKC: 8% a CB: 5%. Zohľadňovanie tohto okruhu v bohoslužobných kázňach považujeme za vecne opodstatnené a to aj pri zohľadnení celkovej i denominačných štatistik. Pre ďalší homiletický výskum tu vyrastá úloha spresniť, či sa toto vyrovnávanie s emocionálnymi zraneniami rozvíja ako súčasť kresťanského odpustenia, ktoré vyrastá z Božieho odpustenia v Kristovi alebo je to psychologizujúci komponent bez teologickej väzby. V prvom prípade ide o teologicky legitímny homiletický postup domýšľania zvesti (odpustenie) do životných súvislostí poslucháčov. V druhom prípade by tiež mohlo ísť o odborne legitímne postupy, ale v tom prípade by ich bolo vhodné presunúť mimo bohoslužieb do vzdelávacích prednášok alebo do špecializovanej ponuky pastorálno-psychologickej starostlivosti.

3.2.22 Akceptovanie svojich mentálnych schopností a obmedzení

Podpora tohto stanoviska sa v analyzovanom súbore vyskytovala celkom 26x, čo predstavuje 13,83%. Za kladné považujeme, že ani v jednej z participujúcich cirkví neboli nulový výskyt tejto položky. Denominačné rozdiely: ECM: 19%, BJB: 12%, CB: 11%, RefKC: 6%. Tento prístup je súčasťou rozvoja sebaakceptovania kresťana a aj tu je dôležité, aby sa tento tematický okruh premietal do homiletickej činnosti najmä vo forme aplikačného domýšľania biblickej zvesti. Výskyty, ktoré sú rozvíjané z iných východísk, by mali viest' a ku kritickému zváženiu aktuálneho miesta Písma v ohlasovaní a ku kontrole homiletických postupov.

3.2.23 Spokojnosť so schopnosťou pomáhať iným

Sa do súboru sledovaných kázní premietala 24x (12,77%). Denominačné rozdiely: ECM: 18%, RefKC: 14%, BJB: 0% a CB: 0%. Nulové výskytu môžu vyrastať zo snahy motivovať veriacich k dynamickejším prejavom viery aj v oblasti medziľudských vzťahov, ale aj tu sa domnievame, že absencia spokojnosti a vďakys za dobro, ktoré evanjelium spôsobilo v živote kresťana, môže skôr oslabovať ako dynamizovať tieto prejavy. Preto denomináciám s nulovým výskytom odporúčame, aby preverili, či naše pozorovanie nevyrastá z metodologických chýb (špecifické vzorky) a v prípade potvrdenia nálezu, aby rozvíjali odvahu k vďake a k rozvoju spokojnosti so schopnosťou pomáhať iným u svojich veriacich tam, kde na takéto konštatovanie existujú dôvody. Rovnako stojí za to, aby sme v ďalšom výskume sledovali, či existuje priama súvislosť medzi sociálnymi zásadami ECM a ich formovaním „spokojnosti so schopnosťou pomáhať iným“.

3.2.24 Význam odpočinku a zábavy

Sa s 21 výskytmi (11,17%) zaraďuje na 25. -26. miesto (rovnaké výskytu) v rámci homiletických dôrazov, súvisiacich s QOL. Denominačné rozdiely: ECM: 14%, CB: 5%, RefKC: 4% a BJB: 2%. Väčšinovo nízke výskytu tohto okruhu zrejme vyplývajú z teórie týchto cirkví. Odpočinok považujú za „nedostatočnú bdelosť vo viere“ a svojich členov chcú viest' naopak - k jej dynamickejším prejavom. Pritom sa však nedoceňuje skutočnosť, že celá SZ so svojím systémom sviatkov, kladie dôraz na význam odpočinku a nábožensky cudzo znejúci pojem „zábava“ potrebujeme nanovo prehodnotiť v tomto zmysle ako nový faktor súčasného spôsobu života. V rámci „pomoci v hodnotovej orientácii“ (5.najvyšší výskyt) je na mieste, aby cirkvi ponúkali kritériá, ktoré pomôžu účastníkom bohoslužieb zohľadňovať aj náboženské kritériá pri hodnotení vhodnosti a hodnoty jednotlivých foriem voľnočasových aktivít.

3.2.25 Vyrovnanie sa so všednosťou a každodenným stereotypom

S výskytom 21 odkazov sa tento okruh zaradil na 25.-26. miesto (rovnaký počet zmienok), čo predstavuje 11,17%. Ak má viera pomáhať k zvládnutiu života, potom k bohoslužobným kážňam musí patriť aj tento tematický okruh. Denominačné rozdiely. Kvôli vyššie konštatovanému je pre nás prekvapujúce, že v BJB a v CB nachádzame nulové výskytu. ECM: 16% a RefKC: 12%. V cirkvách s nulovými výskytmi odporúčame venovať pozornosť tomuto okruhu.

3.2.26 Spokojnosť s podporou zo strany rodiny

je jednou z foriem, ako si človek uvedomuje svoje sociálne začlenenie a ako sa vyrovnáva s pocitom osamelosti. Okrem sociálnej dimenzie má tento okruh aj teologickú dimenziu: vďaka za Božiu starostlivosť prostredníctvom príbuzenských vzťahov. V celkovom hodnote- ní sa táto téma zaraduje na 27. mieste so 16-timi výskytmi (8,51%). Denominačné rozdiely: CB: 16%, ECM: 11%, RefKC: 6% a BJB: 0%. Aj tu platí odporučenie, aby cirkev s nulovým výskytom prehodnotila, či tento dôraz rozvíja inými formami, ktoré sme nezachy- tili alebo ho naozaj nereflektuje. Výsledok odporúčame teologicky reflektovať.

3.2.27 Oddychové využitie voľného času

Táto otázka je obsahovo príbuzná otázke „význam odpočinku a zábavy“, ktorá sa zaradila na 25.-26.miesto. Aj v tomto znení sa zaradila na 28.miesto s celkovým výskytom 14 zmienok (7,45%), čo vzájomne potvrdzuje obidve formy tejto otázky. Denominačné rozdiely: BJB: 16%, ECM: 9%, CB: 5% a RefKC: 2%. Pri dnešnom náraste voľného času u väčšiny oby- vatel'stva, je potrebné, aby cirkvi nie len homileticky reflektovali túto skutočnosť, ale aby zvažovali aj svoje formy práce s cielovými skupinami tak, aby sa pri súčasnom dosahovaní zážitku oddychu, mohli realizovať aj niektoré z jej cielov (napríklad diakonických či kate- chetických).

3.2.28 Spokojnosť so vzhľadom

Súčasný človek žije pod značným tlakom marketingu kozmetických firiem a firiem, poskytu- júcich estetickú chirurgiu a korekcie postavy. Preto sa dnes môžeme oveľa viac ako v minulosti stretávať s potenciálnou nespokojnosťou so svojim vzhľadom aj u ľudí, ktorí na to objektívne nemajú žiadny dôvod. Reflektovanie tohto okruhu sme našli v 11 zmienkach (5,85% kázní). Denominačné rozdiely: CB: 11%. ECM a RefKC: po 6% a BJB: 0%. Reflek- tovanie okruhu považujeme za teologicky odôvodnené, pretože je správne, aby cirkev reago- vala na javy, s ktorými sa súčasný človek vyrovnáva. Pre ďalší homiletický výskum tu vyrastá otázka, či tieto zmienky poslucháčom pomáhajú k ich sebaakceptovaniu aj v otázkach vzhľa- du a súčasne či ostávajú otvorené pre prijatie dnešných možností korekcií tam, kde to má zmysel aj v rámci kresťanskej hodnotovej škály.

3.2.29 Vyrovnanie s odmietnutím poskytnutia pomoci

Táto otázka vecne súvisí s otázkami „vzájomný pocit spolupatričnosti“, „stimulácia k vzájomnej pomoci“ a „emocionálne zranenia“, čo súčasne naznačuje aj niektoré oblasti dosahu pri zážitku odmietnutia pomoci. Podľa počtu homiletických zmienok sa vyrovnanie s odmietnutím poskytnutia pomoci zaraďuje na 30. miesto v otázkach, súvisiacich s QOL (10 výskytov, 5,32%). Denominačné rozdiely: RefKC: 8%, ECM: 6%. BJB a CB: po 0%. Cirkvám participujúcim na tomto výskume odporúčame, aby v rámci homiletickej meditácie (aplikačné domýšľanie výsledkov exegézy) zaraďovali nie len ciele, ktoré majú na základe textu sledovať (napr. poskytovanie pomoci blíznemu), ale aj problémy, ktoré vyplývajú zo zlyhania týchto cieľov (vyrovnanie sa s odmietnutím poskytnutia pomoci). Ak tieto homiletické ciele myslíme vážne, musíme počítať aj s tým, že časť cirkvi ich nebude vnímať ako úlohu, ale ako ponuku.

3.2.30 Pozitívne akceptovanie sexuality

Problematika sexuality sa so žido-kresťanskou tradíciou spája už od Desatora. V súčasnej dobe, ktorá kladie veľký dôraz na sexualitu, je potrebné, aby cirkvi podávali nie len negatívne ohraničenie sexuality, ale aby sa v ich výpovedi objavovalo aj jej pozitívne akceptovanie. V našom výskume sme sa s ním stretli celkom v deviatich výpovediach, čo predstavuje 4,79% a tému zaraďuje na 31. miesto medzi otázkami, ktoré súvisia s QOL. Denominačné rozdiely: RefKC: 6%, CB a ECM: po 5%, BJB: 0%.

Absencia pozitívneho akceptovania sexuality vytvorí dojem, že cirkvi sú proti sexualite všeobecne, čo nemôže zodpovedať ani starozmluvnému a ani novozmluvnému prístupu k tejto téme. Význam tematického okruhu je potrebné zvažovať aj v rámci manželského poradenstva a cirkevných foriem prevencie rozvodovosti. Nulový výskyt témy v analyzovaných kázňach z BJB môže súvisieť s tým, že tam bola téma vyčlenená do víkendových seminárov pre manželské páry (Manželská intimita), ktoré sa pre záujemcom ponúkajú niekoľkokrát do roka.

3.2.31 Význam osobných záľub

Táto otázka vecne súvisí s otázkou „význam radosti“, ktorá sa podľa počtu výskytov zaraďila na 9. miesto. Jej podotázka významu osobných záľub ako jedného zo zdrojov radostí, sa však

do kázní premietala len 8x (4,26%) a to len v kázňach z ECM (7%) a v kázni z RefKC (2%). BJB a CB túto tému nereflektovali (po 0%).

Tomuto rozdielu môžeme rozumieť ako dôrazu na teologické východiská radosti, ale komplexný prístup k životu nemôže prehliadať ani ostatné zdroje radosti a oddychu. Súčasne môžeme skonštatovať, že tým môžu vznikať aj škody, keďže takto členovia cirkvi neinterpretujú svoje prirodzené kontakty s ľuďmi mimo cirkvi ako normálnu a vítanú súčasť kresťanskej existencie - ktorá má aj misijný potenciál.

3.2.32 Dôvera v lekárov

Sa svojim celkovým výskytom 5x (2,66%) zaraďuje na posledné, 33. miesto. Denominačné rozdiely: ECM: 5%, ostatné cirkvi bez výskytu. Táto otázka môže pôsobiť nezrozumiteľne, keďže mať dôveru v lekárov je normálne. Zaradili sme ju kvôli tomu, že kresťan môže prijímať pomoc od Boha nie len „nadprirodzenými“ formami, ale aj vo formách, ktoré si nenáboženský človek nebude dávať do vzťahu s Bohom.

Najnižší výskyt dotykov s týmto okruhom by mohol znamenať dve úplne odlišné skutočnosti: (1) nedostatočnú dôveru v lekárov; (2) bezproblémové prijímanie dôvery v lekárov ako samozrejmú súčasť kresťanského života. Vzhľadom na to, že všetci členovia tohto výskumného tímu žijú v cirkvách, kde sa tento výskum konal, môžeme konštatovať, že druhá interpretačná možnosť zodpovedá realite. Kresťania v týchto cirkvách nie sú konfrontovaní s alternatívou: buď Božia pomoc alebo pomoc lekárov. Naopak: Božiu pomoc prijímajú aj touto formou a keď ju prijmú, sú za ňu vdăční tak Bohu ako aj lekárom. Toto pozorovanie poukazuje na to, že viera je tak prejavom vzťahu k Bohu a súčasne interpretáciou bytia veriaceho človeka.

3.2.33 Podnetы a závery

V rámci interpretácie výsledkov homiletickej analýzy sme sa dopracovali k čiastkovým výsledkom, ktoré sa v tejto časti pokúsime zhrnúť a systemizovať ich v nasledovnej štruktúre: (1) podnetы pre ďalší homiletický výskum; (2) podnetы pre všetky zúčastnené cirkvi; (3) Podnetы pre jednotlivé zúčastnené cirkvi.

3.2.33.1 Podnete pre ďalší homiletický výskum

V tematickom okruhu „láska – prijatie – spolupatričnosť“ by bolo vhodné sledovať, či sa tieto hodnoty prezentujú v otvorenom koncepte, alebo sa prevažne spájajú s vnútrocirkevným prostredím.

V súvislosti s „pocitom spolupatričnosti“ odporúčame, aby pokračujúci homiletický výskum sledoval, do akej miery sa táto téma reflektuje ako teologický dôsledok Božieho diela v Kristovi, čo by bolo kristologicky i ekleziologicky správne, prípadne - či sa tento ciel nesleduje bez teologickej bázy - s využitím teologicky nelegitímnych prostriedkov.

Pri „orientácii v sociálnom prostredí“ sme skonštatovali nutnosť verifikovať, či naozaj platí náš záver o vzťahu medzi „orientáciou v sociálnom prostredí“ a internými štatistikami členstva v danej cirkvi³. AK by to tak bolo, potom by to ukazovalo na sociologicky podmienené homiletické dôrazy v rámci jednotlivých cirkví.

Odkazy na zdravie by sa v kresťanských kázňach nemali objavovať len vo vzťahu k Božiemu nadprirodzenému zásahu, ale aj ako dôsledok celoživotného prijatia Slova, teda ako súčasť hodnôt, ktoré kresťanstvo označuje ako „nový život“ alebo „večný život“ (pri čom podľa prof. Gábriša nie je akcentovaný časový, ale skôr kvalitatívny rozmer). Preto pre následný homiletický výskum odporúčame v tomto tematickom okruhu špecificky skúmať, či sa dostačuje akcentovať téma zdravia ako konzekvencia prijatia Slova a to v nasledovnom členení témy: (1) dôvera v Boha a znižovanie neurotizujúcej záťaže života; (2) poslušnosť voči Slovu ako ochrana pred nemocami - napr. niektoré formy duševných nemocí, pohlavné nemoci a pod.

V tematickom okruhu „emocionálne zranenia“ vyrastá pre ďalší homiletický výskum úloha spresniť, či sa toto vyrovnávanie s emocionálnymi zraneniami rozvíja ako súčasť kresťanského odpustenia, ktoré vyrastá z Božieho odpustenia v Kristovi alebo je to psychologizujúci komponent bez teologickej väzby. V prvom prípade ide o teologicky legítimny homiletický postup domýšľania zvesti (odpustenie) do životných súvislostí poslucháčov. V druhom prípade by tiež mohlo ísť o odborne legítimne postupy, ale v tom prípade by ich bolo vhodné presunúť mimo bohoslužieb do vzdelávacích prednášok alebo do špecializovanej ponuky pastorálno-psychologickej starostlivosti.

³ Túto interpretáciu môže relativizovať veľkostný skok medzi BJB a RefKC ktorému by podľa tohto chápania nemal zodpovedať rozdielu 8% v BJB a 6% v RefKC.

3.2.33.2 Ďalší výskum

Spokojnosť so vzhladom. Pre ďalší homiletický výskum tu vyrastá otázka, či existujúce zmienky poslucháčom pomáhajú k ich sebaakceptovaniu aj v otázkach vzhladu a súčasne či ostávajú otvorené pre prijatie dnešných možností korekcií tam, kde to má zmysel aj v rámci kresťanskej hodnotovej škály.

3.2.33.3 Denominačne podmienené homiletické dôrazy

Následnému homiletickému výskumu odporúčame, aby preskúmal, či existuje priama súvislost medzi:

sociálnymi zásadami ECM a ich formovaním „spokojnosti so schopnosťou pomáhať iným“.

baptistickým dôrazom na slobodu svedomia a „pomocou v hodnotovej orientácii“.

3.2.33.4 Podnete pre všetky zúčastnené cirkvi

Pri „sebaaktualizácii“ odporúčame ako podnete pre ďalší výskum:

konzultovať nález v CB (37%) s kazateľmi CB vo vzťahu k charakteru tejto denominácie. Podobné môže platiť aj o výsledkoch v ECM. V rámci BJB sledovať, či nízky dôraz na tento faktor v rámci BJB naozaj súvisí s baptistickým individualizmom, vyrastajúcim z deformovanej aplikácie historického dôrazu na slobodu svedomia. Hľadať porozumenie, prečo má tento dôraz nízky výskyt aj v RefKC.

Pri „potrebe sebaakceptácie a osobnej identity“ sme skonšatovali, že celkový výskyt tohto dôrazu v celom súbore sledovaných kázní, je poddimenzovaný a konštatujeme teologickú neprimeranost existujúceho stavu, pretože cirkev má „kázať Krista ukrižovaného a vzkrieseného“ a sebaakceptácia a nová identita kresťana je teologicko-antropologickou konzervaciou tǎžiskového kristologického dôrazu. Na základe toho kazateľom menovaných cirkví odporúčame, aby sebaakceptáciu kresťanov a ich osobnej identite venovali vyššiu pozornosť (prirodzene, primárne z teologických východísk).

Aj pri „kresťanskej sebadôvere“ sme skonšatovali podobné, ako pri „potrebe sebaakceptácie a osobnej identity“ – existujúci stav podľa nás vyrastá z nedostatočného teologicko-antropologického domýšľania tǎžiskových kresťanských tém a nedostatočného rozvinutia pavlovského pohľadu na kresťana ako na nové stvorenie v Kristu. Preto si urgentne vyžaduje prehodnotenie prístupu.

3.2.33.5 Všeobecné podnety

V prípade okruhov otázok, ktoré neboli v analyzovaných vzorkách z jednotlivých cirkví reprezentované, odporúčame, aby:

- a) najskôr zvážili, či je vysadenie týchto predmetov zámerné
- b) preskúmali, či dané predmety nepremiestnili do iných foriem komunikácie so svojimi verejnosťami (napr. pastorálna starostlivosť, stretnutia mládeže, vzdelávanie laikov a pod).

V prípade, že nejde ani o zámerné vysadenie a ani o premiestnenie do iných foriem cirkevného života, je vhodné, aby ich zvažovali v rámci homiletickej meditácie a tým rozšírili pole aplikačného domýšľania zvesti biblických textov.

3.2.33.6 Zdroje aplikačných podnetov

Pri jednotlivých homileticko - aplikačných výpovediach odporúčame sledovať, či sa do bohoslužobnej kázne dostali ako domýšľanie kázňového textu alebo bez väzby na kázňový text. Výskyty, ktoré sú rozvíjané z iných východísk, by mali viesť ku kritickému preskúmaniu nálezu i homiletických postupov.

3.2.33.7 Homiletická meditácia a jej kontext

Cirkvám participujúcim na tomto výskume odporúčame, aby v rámci homiletickej meditácie (aplikáčné domýšľanie výsledkov exegézy) zaraďovali nie len ciele, ktoré majú na základe textu sledovať (napr. poskytovanie pomoci blíznemu), ale aj problémy, ktoré vyplývajú zo zlyhania týchto cielov (vyrovnanie sa s odmiestnutím poskytnutia pomoci). Ak tieto homiletické ciele myslíme vážne, musíme počítať aj s tým, že časť účastníkov bohoslužieb ich nebude vnímať ako úlohu, ale ako ponuku, ktorú môžu od iných kresťanov očakávať.

3.2.33.8 Teologická reflexia zmenenej štruktúry súčasného života

Pri dnešnom náraste voľného času u väčšiny obyvateľstva, je potrebné, aby cirkvi nie len homileticky reflektovali „oddychové využitie voľného času“, ale aby zvažovali aj svoje formy práce s cielovými skupinami tak, aby sa pri súčasnom dosahovaní zážitku oddychu, mohli realizovať aj niektoré z cielov cirkví (napríklad diakonické či katechetické).

3.2.34 Podnete pre jednotlivé zúčastnené cirkvi

3.2.34.1 Bratská jednota baptistov

Kazateľom Bratskej jednoty baptistov dávame do pozornosti dva súbory pozorovaní:

(1) absentujúce tematické okruhy; (2) disproporčné zastúpenia tematických okruhov.

Ad 1 Absentujúce tematické okruhy:

Kazateľom BJB odporúčame, aby v tematických okruhoch QOL, ktoré sa v kázňach z jej kazateľní nevyskytovali:

prehodnotili, či tematické okruhy (1) „holistický prístupu k životu“, (2) „vyrovnávaniu sa so všednosťou a každodenným stereotypom“ (3) „spokojnosť so schopnosťou pomáhať iným“ (4) „spokojnosť s podporou zo strany rodiny“ a (5) „význam osobných záľub“, rozvíja inými formami, ktoré sme nezachytili alebo ho naozaj nereflektuje. Výsledok ku ktorému sa dopracuje, odporúčame teologicky reflektovať.

- zvážili, či vyčlenením témy „pozitívne akceptovanie sexuality“ do víkendových seminárov pre manželské páry komplexne naplnia svoju úlohu v tomto tematickom okruhu.

Ad 2 Disproporčné zastúpenia tematických okruhov:

Kazateľom z BJB odporúčame, aby zvážili, prečo sa veľký dôraz na agapé (48%) premietá do homiletického reflektovania pocitu spolupatričnosti len v rozsahu 20%. Tým sa otvára otázka, či takto vysoký rozdiel nenaznačuje problémy s aplikovaním agapé v oblasti formovania vnútrocirkevných vzťahov.

Veľmi nízke zastúpenie tematického okruhu „spracovanie smútku a depresie“ tiež nastoľuje otázku, či takýto dotyk s problematikou zodpovedá úlohám kázne a potrebám daného homiletického prostredia.

3.2.34.2 Cirkev bratská

Kazateľom Cirkvi bratskej dávame do pozornosti dva súbory pozorovaní:

(1) absentujúce tematické okruhy; (2) nízke zastúpenie tematických okruhov.

Ad 1 Absentujúce tematické okruhy:

Kazateľom CB odporúčame, aby v tematických okruhoch QOL, ktoré sa v kázňach z jej kazateľní nevyskytovali:

- prehodnotili, či tematické okruhy (1) „vyrovnávaniu sa so všednosťou a každodenným stereotypom“ (2) „spokojnosť so schopnosťou pomáhať iným“ a (3) „význam osobných záľub“, rozvíjajú formami, ktoré sme nezachytili alebo ich na-

ozaj nereflektujú. Výsledok ku ktorému sa dopracujú, odporúčame teologicky reflektovať.

- zvážili, či tému „spracovanie smútka a depresie“ v rámci CB naozaj presunuli do efektívnej starostlivosti o smútiacich a depresívnych členov do špecializovanej starostlivosti mimo bohoslužobného diania alebo ide o stratu tohto okruhu v bohoslužobnom ohlasovaní.

Ad 2 Tematické okruhy s nízkym zastúpením:

Nízke hodnoty výskytov, ktoré sme v kázňach z CB skonštatovali pri „stimulácii k vzájomnej pomoci“ a pri homiletickom reflektovaní peňazí, sme hypoteticky postavili do vzťahu s únavou z ich dlhodobého zdôrazňovania v období veľkých spoločných projektov – stavieb modlitební po celej SR. Preto odporúčame, aby kazatelia CB preskúmali vecnú opodstatnenosť existujúceho stavu – s konzekvenciami pre ďalší homiletický proces.

3.2.34.3 Reformovaná kresťanská cirkev

Kazateľom z Reformovanej kresťanskej cirkvi na Slovensku dávame do pozornosti dva podnetky, ktoré sa týkajú nízkych hodnôt výskytov sledovaných parametrov QOL:

- (1) Pri „objektívnom pocite istoty a bezpečia“ sme našli najmenšiu hodnotu v RefKC, preto odporúčame zvážiť, či tento nález vyplýva z toho, že veriaci Reformovanej kresťanskej cirkvi v SR majú pocit istoty a bezpečia dostatočne rozvinutý na základe teologických východísk svojej cirkvi alebo naopak, tento nález naznačuje, že mu treba venovať zvýšenú pozornosť.
- (2) Podobné platí aj pri „holistickom prístupe k životu“ (s výskytom v RefKC 2%).

3.3 Teologická interpretácia výsledkov rozboru kázni (Pavel Hanes)

3.3.1 Kvalita života (QOL)

Význam témy *kvalita života* môžeme vyjadriť citovaním ministra práce SR na konferencii r. 2002: "Kvalita života je nielen tému vašej konferencie, ale aj tým, čo Slovensko v 21. storočí najviac potrebuje."⁴ Dá sa všeobecne povedať, že problém kvality života patrí medzi najdôležitejšie filozofické, spoločenské ako aj politické témy na začiatku dvadsiateho storočia - spolu s udržateľným rozvojom, globalizáciou alebo právami človeka.

3.3.1.1 Definícia QOL

Pre interpretáciu výsledkov prieskumu kázania vzhľadom na kvalitu života je rozhodujúca definícia, ktorou budeme "merať" získané dátá. Po zbežnom pohľade na rôzne definície QOL je zrejmé, že postoj ku QOL sa pohybuje medzi dvomi extrémami: na jednej strane je "vitalizmus", ktorý vidí v ľudskom živote hodnotu bez ohľadu na jeho "kvalitu", na druhej strane asistované samovraždy tam, kde pacient subjektívne nevidí zmysel života kvôli vážnej nemooci. "Medicínske uvažovanie o kvalite života, niekto správne povedal, bolo fundamentálnym omyлом nacistických lekárov."⁵ QOL z hľadiska kresťanského kázania sa sice týchto extrémov priamo netýka, ale podcenenie, či precenenie života z hľadiska jeho "kvality" sa nevyhnutne prejavuje v tematike kázni a následne aj v životnom postoji a pocite poslucháčov.

Ďalší problém s definíciou QOL je ten, že "každý rozumie" kvalite života implicitne, do t'ažkostí sa dostávame, keď ju chceme merať, objektívne porovnávať alebo vedecky definovať. CAMPBELL, CONVERSE, and ROGERS charakterizovali *kvalitu života* ako "nejasnú a éterickú entitu, čosi, o čom mnoho ľudí hovorí, ale nikto celkom jasne nevie, čo s tým robí."⁶ Napriek tomu v ďalšom ako podmienky celkovej spokojnosti so životom udali napr. bývanie, zamestnanie, osobnú bezpečnosť, rodinu, vzdelanie, využitie voľného času a zdravie.

Pri hlbšom skúmaní moderných predstáv o živote zistíme, že okrem týchto ukazovateľov treba brať do úvahy aj nové, možno by sa dalo povedať "marginálne" ukazovatele, ktoré premenou kultúrneho prostredia nadobúdajú na význame. Jeden príklad: Moderný človek napr. v

⁴ Doc. Ing. Peter Magvaši, CSc. minister práce, sociálnych vecí a rodiny SR. In: FRK, V. (red.) *Kvalita života a ľudské práva v kontextoch sociálnej práce a vzdelávania dospelých*, Prešov : Filozofická fakulta Prešovskej univerzity, 2002. s. 20.

⁵ KASS, L. R. *Toward a More Natural Science*, New York : The Free Press, 1985, s. 206.

⁶ CAMPBELL, A., CONVERSE, F. E., & ROGERS, W. L. *The quality of American life*. New York : Russel Sage Foundation, 1976.

nebývalej miere pripisuje význam zápachu a vôni. Kým v minulosti zápach a vôňa boli považované za otázku, ktorá súvisela skôr s luxusom, kým bežný deň bežného človeka bol naplnený zápachmi od potu po poľný hnoj, dnes sa neprítomnosť nepríjemného zápachu považuje za súčasť normálnej kvality života, čo dokazuje napr. obrovský priemysel vyrábajúci deodoranty. Tento meniaci sa vzťah k životu a zdraviu vyjadril časopis *The Economist*, keď napísal: "Jestvuje nová trhová kategória zvaná zdravý životný štýl (*wellness lifestyle*) a v celom rade podnikania, ak sa tejto kategórii nevenujete, len s problémami prežijete a ostanete v biznise...táto kategória zahrnuje množstvo sub-kategórií ako sú: kúpele, tradičná medicína, alternatívna medicína, behaviorálna terapia, spiritualita, fitnes, zdravá výživa a krásny vzhľad. Stále viac zákazníkov požaduje holistický prístup k pocitu zdravia a firmy, ktoré sa doteraz špecializovali len na jednu alebo dve z týchto oblastí, čelia teraz rastúcemu tržnému tlaku, aby rozšírili svoj sortiment služieb..."⁷ Zdá sa, že tento tlak vníma aj teológia a cirkev, ktorá sa stále viac zaoberá týmto problémom holistického zdravého životného štýlu.

Uvediem teraz niekoľko charakteristík QOL, na pozadí ktorých stanovíme tú definíciu, ktorou budeme posudzovať výsledky prieskumu.

3.3.1.1.1 Medicína

Chambersova encyklopédia zdravia

"Celostný (holistický) prístup v medicíne a ošetrovateľstve je vyjadrený aj novou dimensiou – kvalitou života. Tendencia hodnotiť kvalitu života je výsledkom záujmu o poskytovanie kvalitnej zdravotnej starostlivosti a tiež snahou o lepšie sledovanie a vyhodnocovanie výsledkov lekárskej starostlivosti a liečebných postupov."⁸ Pri liečení chronických a ťažkých onemocnení otázka kvality života z medicínskeho hľadiska obyčajne rieši problémy "...nezávislosti, pohyblivosti, bolesti a dôstojnosti."⁹

Kornblith, Holland

Kornblith a Holland r. 1994 určili nasledovných sedem kategórií ako všeobecne prijímané za podstatné dimenzie kvality života: (1) fyzické zdravie, (2) schopnosť zúčastňovať sa normálnej každodennej aktivity, (3) emocionálna pohoda, (4) rodinná pohoda, (5) spoločenské zaraďenie, (6) spokojnosť so zaobchádzaním, (7) sexualita.¹⁰

⁷ *The Economist*, 6-12 January 2007, s. 51.

⁸ www.pulib.sk/elpub2/FF/Dzuka3/11.pdf (16.10.2010)

⁹ CHAMBERS, J. (gen. ed.) *The Facts On File Encyclopedia of Health and Medicine IV*, New York : Amaranth Illuminare, 2007, s. 43

¹⁰ KORNBLITH A. B., & HOLLAND, J C. *Handbook of measures for psychological, social, and physical function in cancer. Volume I: Quality of life*. New York : Memorial Sloan Kettering Cancer Center. 1994

WHO

"Svetová zdravotnícka organizácia (WHO) definuje kvalitu života ako jednotlivcov ich pozície v živote - v kontexte kultúry a hodnotových systémov, v ktorých žijú a vo vzťahu k svojim cieľom, očakávaniam, štandardom a záujmom."¹¹

Doména	Aspekty
1. Fyzické zdravie	Energia a únava, Bolest' a nepohoda, Spánok a odpočinok
2. Psychologické	Telesný obraz a vzhľad Negatívne pocity Pozitívne pocity Sebaúcta Myslenie, učenie sa, pamäť a koncentrácia
3. Úroveň nezávislosti	Mobilita Aktivity každodenného života Závislosť na liečivách a lekárskej pomoci Schopnosť pracovať
4. Sociálne vzťahy	Osobné vzťahy Sociálna podpora Sexuálna aktivita
5. Prostredie	Finančné zdroje Sloboda, fyzické bezpečie a istota Zdravie a sociálna starostlivosť: prístupnosť a kvalita Domáce prostredie Príležitosti na získavanie nových informácií a zručností

¹¹ www.who.int/mental_health/media/68.pdf (16. 10. 2010)

	Účasť na príležitostiach na rekreáciu/voľnočasové aktivity
	Fyzické prostredie (znečistenie/hluk/doprava/podnebie)
	Doprava
6.Spiritualita/Náboženstvo/Osobné presvedčenie	Spiritualita/Náboženstvo/Osobné presvedčenie

The Scientific World Journal

Soren VENTEGODT, Niels J. ANDERSEN, a Joav MERRICK z dánskeho ústavu pre skúmanie QOL písia: "...tvrdíme, že poznanie zmyslu vášho života a správanie sa v súhlase s ním, je skutočným prameňom zdravia a duševnej pohody."¹² V abstrakte k sérii článkov hovoria: "Približne sto ústredných ideí, ktoré sa vzťahujú na globálnu kvalitu života, je možné prostredníctvom holistickej medicínskej interpretácie zorganizovať do desiatich abstraktných klúčových koncepcíí: existencia, stvorenie sveta, stav bytia, každodenný život, nadanie, vzťahy, sex, zdravie, osobný rozvoj a terapia."¹³

3.3.1.1.2 Spoločenské vedy

Spoločenské vedy kladú relatívne väčší dôraz na subjektívnu stránku QOL, teda na kognitívne a emocionálne vnímanie. Uvediem niekoľko príkladov:

Balegová

"Výraz kvality života je synkretickým, resp. syntetizujúcim pojmom, vymedzovaným najviše obecnejšie pojalími ukazovateľmi typu (1) ekonomických indikátorov, (2) sociálnych indikátorov a (3) indikátorov subjektívnej psychickej pohody." [číslovanie pridané]¹⁴

Coan

"...kritériá kvality života, ktoré sa v práciach našich študentov najviac objavovali, sú prioritne psychologického charakteru. Predstavujú v súlade s naším predpokladom kritériá duševného zdravia a rastu osobnosti. Môžeme ich porovnať s modelom optimálnej osobnosti A. COANA, ktorý vymedzil jej 5 základných charakteristík: (1) efektívnosť (zmysluplnosť, cieľavedo-

¹² VENTEGODT, S. - ANDERSEN, N. J. - MERRICK, J: *Quality of Life Philosophy: When Life Sparkles or Can We Make Wisdom a Science?* In: The Scientific World Journal 3, 1160–1163, (2003).

¹³ http://www.thescientificworld.com/TSW/toc/TSWJ_ArticleLanding.asp (27. 11. 2010)

¹⁴ BALEGOVÁ, O. *Kvalita života a obraz sveta.* In: FRK, V. (red.) *Kvalita života a ľudské práva v kontextoch sociálnej práce a vzdelávania dospelých,* Prešov : Filozofická fakulta Prešovskej univerzity, 2002. s. 144.

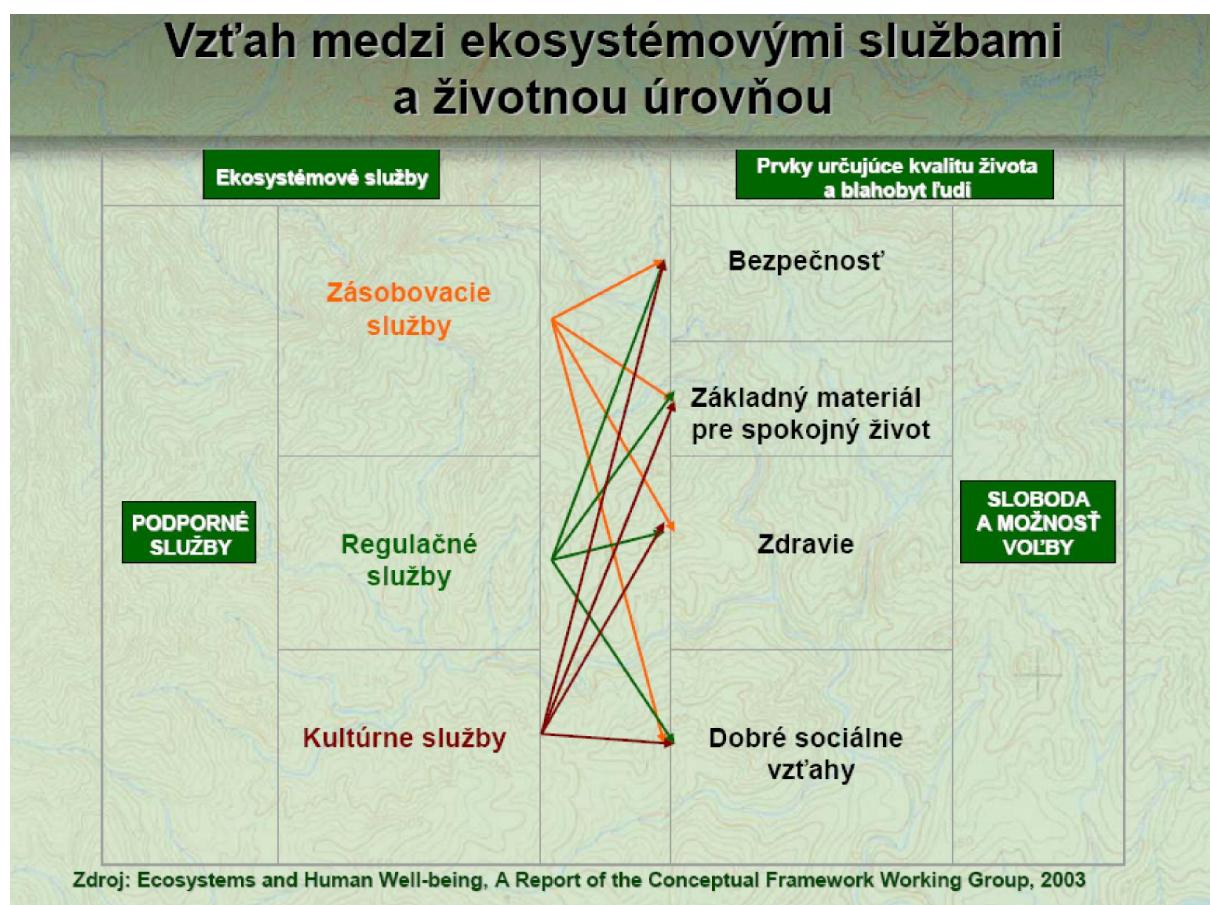
most', dosahovanie cieľov, úspešnosť); (2) tvorivosť, (3) vnútorná harmónia (pozitívna citová bilancia); (4) pospolitosť (sociálne vzťahy), (5) transcendencia.¹⁵

The Economist

"Časopis *The Economist* prostredníctvom svojej *Intelligence Unit* vyvinul nový index "kvality života" založený na špecifickej metóde, ktorá spája výsledky prieskumov subjektívnej spokojnosti s objektívnymi determinantami QOL vo viacerých krajinách:¹⁶ (1) Materiálne blaho, (2) zdravie, (3) politická stabilita a bezpečie, (4) rodinný život, (5) život v spoločenstve, (6) podnebie a zemepis, (7) stabilita zamestnania, (8) politická sloboda, (9) rovnosť pohlaví.

3.3.1.1.3 Ekológia¹⁷

QOL závisí od zlepšovania starostlivosti o ekosystémy:

¹⁵ DROTÁROVÁ, E. *Kvalita života u vysokoškolákov*. In: FRK, V. (ed.) *Kvalita života a ľudské práva v kontextoch sociálnej práce a vzdelávania dospelých*, Prešov : Filozofická fakulta Prešovskej univerzity, 2002. s. 187

¹⁶ www.economist.com/media/pdf/quality_of_life.pdf (1.11.2010)

¹⁷ Zdroj: www.jfmed.uniba.sk/fileadmin/user_upload/editors\UVZ_Files\Dokumenty_pre_studentov\Hudeckova\ Nelekariske_programy\denni\Bc_1_rocnik\Kvalita_zivota.pdf (31. 10. 2010)

3.3.1.2 K teologickej definícii QOL

Teologická charakteristika QOL, prirodzene, nemôže byť založená výlučne na analytických vedách, ktoré skúmajú objektívne procesy. Ak použijeme HABERMASOVU schému delenia vied na (1) empiricko-analytické, (2) historicko-hermeneutické a (3) kritické sociálne,¹⁸ teológia bude patriť do druhej a tretej kategórie s tým, že v homiletike sa aplikuje predovšetkým tretia charakteristika teológia podľa habermasovského delenia. Takáto kriticko-formatívna funkcia teológie v kázaní vedie k vytváraniu subkultúry, ktorá vedie k subjektívному pocitu spokojnosti vzhľadom na dosahovanie špecifických cieľov stanovených kázaním. Tento jav sa potvrzuje aj výskumom subjektívneho blaha (SWB - *subjective well-being*) v rôznych svetových kultúrach.¹⁹ Preto je dôležité všímať si nielen objektívne faktory QOL, ktoré sú dané medicínou, ekonomikou, či politickým systémom, ale aj subjektívne hodnoty špecifické pre zmysel života založený na biblickej teológii a viere v Boha.

Preto teológ k definícii QOL dospieva na základe viery človeka v Boha: "Pri analýze problému kvality života človeka z kresťanského pohľadu vychádzame z antropológie, ktorá predpokladá vzťah človeka k Bohu a človeka k človeku."²⁰ Ježiš o cieli svojho pôsobenia povedal: "Ja som prišiel, aby mali život a aby ho mali hojnejšie."²¹ Život v biblickej teológii neznamená to isté ako "život" z hľadiska biologického, medicínskeho, psychologického, či sociologickeho, ale biblické videnie života v "normálnej situácii" kvalitu života aj v týchto dimenziách podporuje.²²

3.3.1.2.1 Biblická charakteristika QOL

Prvou podmienkou biblickej kvality života je kontakt so zdrojom života, s Bohom ("...u teba je zdroj života..." Ž 36,10). Tento kontakt je možný prostredníctvom zbožnosti ("Bázeň pred Pánom je zdrojom života..." Pr 14,27) a múdrosti ("Náuka mudrca je zdrojom života..." Pr 13,14). Ďalej QOL podľa Biblie počíta s ľudskom sexualitou výlučne v rámci manželstva ("Nech je požehnaný tvoj prameň a teš sa žene svojej mladosti!" Pr 5,18), s dobrou komunikáciou ("Lahodnosť jazyka je stromom života..." Pr 15,4) a pripravenosťou dať si poradíť ("Kde nieto rady, plány sa rušia, daria sa však, kde je dost' poradcov." Pr 15,22). Sumárny

¹⁸ HABERMAS, J. *Knowledge and Human Interests: A General Perspective*, In: Developments in Scholarly Publishing (LLED 565A), s. 308-310 (<http://pkp.sfu.ca/ojs/demo/present/index.php/joe/article/view/160/38>, 27. 11. 2010)

¹⁹ "...dosahovanie cieľov sa môže lísiť vo vzťahu k blahu (*well-being*) v rôznych kultúrach v závislosti na stupni oceniať týchto cieľov v týchto kultúrach" (DIENER, E. *Culture and Well-Being*, Dordrecht : Springer, 2009, s. 4.)

²⁰ ZOZULÁK, J. Teologicko-filozofické východiská skvalitňovania života. In: FRK, V. (red.) *Kvalita života a ľudské práva v kontextoch sociálnej práce a vzdelávania dospelých*, Prešov : Filozofická fakulta Prešovskej univerzity, 2002. s. 162.

²¹ Ján 10,10.

²² "Normálnou situáciou" mám na mysli stav, v ktorom sa spoločnosť riadi zákonmi Stvoriteľa. V opačnom prípade môže život riadený biblickými zásadami viesť k radikálnemu zníženiu "kvality života" (napr. k ostrakizmu).

pojmom, ktorý v Starej zmluve zahrňuje kvalitu života vo všetkých jeho dimenziách, je biblický pojem *šalom*, ktorý vyjadruje život v duševnom pokoji a fyzickom zdraví²³ vzhľadom na ľudí aj vo vzťahu k Bohu.

V Novej zmluve Ježišovo pôsobenie je možné rozdeliť na tri hlavné súčasti: (1) kázanie, (2) exorcizmus, (3) uzdravovanie. Ježiš sám seba pripodobňuje k takým základným potrebám života ako je chlieb "Ja som chlieb života" (Ján 6,35); "Ale kto sa napije z vody, ktorú mu ja dám, nebude žízniť naveky..." (Ján 4,14).

Sumárnym pojmom Novej zmluvy vyjadrujúcim kvalitu života človeka je "večný život". Ten-to pojem sice obsahuje časové určenie "večný", ale z biblického kontextu je jasné, že tu ide viac o jeho kvalitu, ako o jednoduché predĺžovanie biologického života do nekonečného trvania. "Večný život pripísaný človeku v jeho stvorenosti je život naplnený Božou slávou, tj. je to objekt otvorené zjavenej Božej lásky, ktorou sa Boh k nemu obrátil, a vo vlastníctve ktorého otvorené zjavil slobodu, ktorú mu daroval v spoločenstve so Sebou."²⁴ Rakúsky rímskokatolícky znalec mystickej teológie, barón VON HÜGEL, napísal: "...predmetom tu nie je čas a večnosť, ani telo a duch, ani najvyššie dobro, čo sú predmety predovšetkým filozofické. Ani tu nejde o nesmrteľnosť, či eschatológiu ani o Kráľovstvo Božie, či extázu čistej lásky, čo sú všetko primárne náboženské záležitosti. ...[večný život] je skúsenosť, požiadavka, sila, predstava, ideál, ktorý je v nekonečnom počte stupňov a spôsobov ukrytý, či viditeľný v každom špecificky ľudskom živote a čine..."²⁵ Tako videný večný život je prítomný v objektívnej QOL ako etické konanie ako aj v subjektívnom blahu ako hlboké prežívanie zmyslu života vztiahnutého na večnosť.

3.3.1.2.2 QOL - prípad z dejín kresťanstva

Vplyv kresťanského kázania na QOL celého národa je možné skúmať na prípade Anglicka v osiemnástom storočí. Sociálne pomery v Anglicku v 18. st. boli ovplyvnené zaberením pôdy rolníkom (*enclosure*) a rastom bedárstva (*pauperism*)²⁶ Francúzsky historik Elie HALÉVY vyslovil často citovanú hypotézu, že evanjelikálne náboženstvo, osobitne metodizmus, zachránil Anglicko pred vypuknutím podobnej revolúcie, aká sa odohrala vo Francúzsku.²⁷ HA-

²³ "Ak budeš počúvať hlas Pána, svojho Boha, a budeš robiť to, čo je v jeho očiach správne, a poslúchneš všetky jeho rozkazy a zachováš všetky jeho ustanovenia, potom ťa nezastihнем takými biedami, akými som postihol Egyptanov, lebo ja, Pán, som tvoj lekár." (Ex 15,26)

²⁴ BARTH, K. *Church Dogmatics II/2*, Edinburgh : T&T Clark, 1994, s. 772.

²⁵ HÜGEL, F. VON *Eternal Life*, Edinburgh : T&T Clark, 1912, s. 1.

²⁶ TOYNBEE, A. *Lectures on the Industrial Revolution of the Eighteenth Century in England*, New York : Longmans, Green, and Co., 1923, s. 81.

²⁷ "Metodizmus bol liekom na jakobinizmus." (HALÉVY, E.: *England in 1815*, New York : Barnes & Noble, 1961, s. 590.)

LÉVY používal marxistickú historickú analýzu, ale neprijímal jej teoretické závery a sociálne zmeny v Anglicku v 18. st. pripísal náboženskému hnutiu: "Prečo robotnícke vrenie z r. 1738, ktoré začalo násilnosťami, miesto toho, aby viedlo k sociálnej revolúcii, nadobudlo formu náboženského a mystického hnutia, ktorého ideál bol, celkovo vzaté, extrémne konzervatívny? ...Takto metodizmus ustálil ľudové sily z r. 1739 spôsobom, ktorý bol priaznivejší k udržaniu úcty k jestvujúcim inštitúciám."²⁸

Táto historická analýza je zaujímavá z toho dôvodu, že jej autorom je Francúz, filozof a historik, ktorý podrobne študoval dejiny Anglicka. Jeho téza podporuje všeobecné kresťanské presvedčenie, že šírenie kresťanskej viery prispieva k zlepšeniu kvality života spoločnosti.²⁹

3.3.1.3 Prienik sekulárnych a teologických definícií QOL

Definície QOL v odsekoch 1.1.1-1.1.2 zahrňujú mnohé aspekty života,³⁰ ale viera, či teologické mysenie nie sú ani raz explicitne uvedené. Môžme sa domnievať, že sa "ukrývajú" pod pojмami "transcendencia", spiritualita/náboženstvo alebo "kultúrne služby". Pravdepodobným dôvodom je implicitné zaradenie teologického myslenia k subjektívnym interpretáciám sveta a ľudskej existencie. Napriek tomuto "vynechaniu" je po bližšom preskúmaní veci možné povedať, že kázanie informované Bibliou sa priamo, alebo nepriamo, týka všetkých ostatných kategórií tým, že dáva akýsi "návod" ako s nimi zaobchádzať, alebo ako v nich žiť. Ak snaha zlepšiť QOL zahrnuje zmenu správania, poznania, vzťahov aj kontextu života človeka, tak kresťanské kázanie má pre ňu zásadný význam, pretože vyzýva k pozitívnej zmene správania, k poznaniu miesta človeka v stvorení a k zodpovednosti za prostredie, v ktorom žije.

²⁸ HALÉVY, E. *La naissance du Méthodisme en Angleterre*. In: *La Revue de Paris IV, Juillet-Août 1906*, s. 864.

²⁹ Podobné tvrdenie nájdeme aj u anglického historika Leckyho: "Hoci kariéra staršieho Pitta a nádherné víťazstvá na zemi aj na mori, ktoré boli dosiahnuté v čase, keď bol premiérom, tvoria oslňujúce epizódy v kraľovaní Juraja II., myslím, že ich skutočný význam sa musí položiť nižšie ako je náboženská revolúcia, ktorá krátko predtým začala v Anglicku kázaním bratov Wesleyovcov a Whitfieldom. Vytvorenie veľkej, mocnej a aktívnej sekty, ktorá sa rozšírila na obe pologule a počítala mnoho miliónov duší bolo len jedným z jej dôsledkov. Mala tiež hlboký a trvalý vplyv na ducha štátnej cirkvi, na veľkosť a rozdelenie morálnych sil národa a dokonca aj na smerovanie politických dejín." (LECKY, W.E.H. *The History of England in the Eighteenth Century*, New York : D. Appleton and Comp., 1891, s. 567.)

³⁰ "Teoreticko-metodologické východiská a epistemologické prístupy k skúmaniu kvality života: ...filozofické, sociologické, politologické, ekonomické, psychologické, pedagogické, andragogické, environmentálne, kulturologické, etické a právne aspekty kvality života..." (FRK, V. (red.) *Kvalita života a ľudskej práva v kontextoch sociálnej práce a vzdelávania dospeľých*, Prešov : Filozofická fakulta Prešovskej univerzity, 2002. s. 11.)

3.3.2 QOL podľa súboru skúmaných kázní

3.3.2.1 Metóda

Ako bolo uvedené vyššie, chápanie kvality života v teológii je vyjadrené pojmom *aviwnioj*, ktorý sa prekladá slovenským slovom "večný", ale z biblických kontextov použitia vyplýva, že nejde len o adjektívum trvania, ale aj *kvality*. (Žiť nekonečne dlho nemusí nevyhnutne znamenať pozitívum.) Skutočný "večný život" je život, "ktorý patrí Bohu"³¹. Mat' takýto život znamená zažiť niečo z kvality Božieho života už teraz.

"Večný život" biblickej definície ovplyvňuje kvalitu života meranú viacerými vednými odbormi³² tak, že vedie veriacich k rozumnému správaniu v každej z uvedených oblastí. Ak sa vrátíme ku kázaniu Johna WESLEYHO, ktoré podľa HALÉVYHO viedlo k sociálnej zmene v Anglicku v 18. st., zistíme, že jeho teológia (nazvaná aj "posvätnecká teológia") "...je praktická. Neopisuje jednoducho náboženstvo myслe, aj keď je zároveň racionálna. Nie je to púha teológia budúceho života, hoci ten je v nej zahrnutý. Nehovorí jednoducho o tom, čo Boh urobil pre nás. Nenecháva nás bez udania miesta, kam máme ísť. Má do činenia s človekom v totalite jeho života. Svätosť musí, samozrejme, obsahovať všetko nevyhnutné nápravné kroky na pomoc celému človeku, či už v kríze alebo v jeho raste. Musí však tiež zahrňovať celý rozsah zmyslu života a naplnenie najvyšších dosahov jeho pozemskej skúsenosti."³³ Táto teológia a kázanie, ktoré je ňou motivované, "nelieta v oblakoch", ale "...zaujíma sa o existujúcu ľudskú situáciu. Zaujíma sa o životné situácie individuálnych osôb."³⁴

WESLEY, ktorého kázne boli vyjadrením tejto teológie, sa pohybovali medzi témami "prízemnými" (napr. *O plytvanií*)³⁵ a "nadzemskými" (napr. *O večnosti*).³⁶ Okrem kázní publikoval diela, v ktorých sa vyjadroval k mnohým aktuálnym otázkam súčasnosti. Nás bude zaujímať, aký postoj zaujímal k niektorým z našich kategórií QOL.

V ďalšom budem postupovať podľa tém v skúmaných kázňach, pričom témy, ktoré sa vyskytovali najmenej, som zaradil na začiatok interpretácie. Tridsaťdva skúmaných kategórií som zoskupil do ôsmich paragrafov, v ktorých sú zaradené s nimi súvisiace pod-kategórie. Za kaž-

³¹ BROWN, C. *The New International Dictionary of New Testament Theology III*, Grand Rapids : Zondervan, 1986, s. 832

³² "...ide o oblast", v ktorej sa prekrýva výskum z celého radu vedeckých odborov: sociológia, ekonómia, psychológia, politické vedy, demografia a pod." ([www.government.gov.sk\data\files\Government.gov.sk1217-1.pdf](http://www.government.gov.sk/data/files/Government.gov.sk1217-1.pdf) 16.10.2010)

³³ WYNKOOP, M.B. *John Wesley: Christian Revolutionary*, Kansas City : Beacon Hill Press, 1970, s. 13

³⁴ GRIDER, J. K. *A Wesleyan-Holiness Theology*, Kansas City : Beacon Hill Press of Kansas City, 1994, s. 30.

³⁵ *On Dissipation*, (WESLEY, J. *The Works II*, New York : Carlton & Porter, 1856, s. 191.)

³⁶ *On Eternity*, (WESLEY, J. *The Works II*, s. 13.)

dou položkou je najprv uvedené číslo, na ktorom sa "umiestnila" daná kategória a na konci je pomerné číslo v percentách.

3.3.2.2 Pozitívne akceptovanie sexuality (3.) 4,79%

Sexualita možno ešte na kazateľni celkom neprekonala viktoriánske škrupule a hovorí sa o nej menej, ako by si vyžadovala spoločenská realita. Na druhej strane treba brat' vážne konštatovanie historika: "Sexualita je problematickejšie slovo, pretože ho nikto v storočiach, o ktorých hovorím [1500-1750] nepoužíval."³⁷ Z toho by vyplývalo, že ak sa na kazateľni menej hovorí o "sexualite", ešte to nemusí znamenať, že sa málo hovorí o veciach, ktoré so sexualitou bezprostredne súvisia - napr. manželstvo. Biblia sice hovorí veľmi otvorene o sexuálnych témach, ale kázanie je zrejme pod silnejším vplyvom cirkevnej subkultúry.

Zaujímavá je WESLEYHO poznámka na tému, ktorú by sme dnes nazvali feminizmom: "...U mnohých dlho platilo príslovie, že 'ženy treba len vidieť, ale nie počuť'. A podľa toho mnohí z nich boli vychovaní tak, akoby ženy boli určené len za príjemné hračky! Je toto úcta k sexualite? Alebo je to vari úcta k nim? Nie, je to najhlbšia neláska, je to hrozná krutosť..."³⁸ Z tejto krátkej glosy je možné vycítiť s akou vážnosťou a súcitom sa stal k problémom postavenia ženy a kladne hodnotil to, čo v modernom jazyku nazveme "sexualita".

3.3.2.3 Význam odpočinku a zábavy (8.) 11,17%

K relatívne nízkemu výskytu tejto kategórie v skúmaných kázňach môžu prispievať dva faktory: na jednej strane je to tzv. "protestantská etika",³⁹ ktorá hodnotu človeka úzko spája s jeho schopnosťou pracovať a pracovným výkonom a na druhej strane je tradične negatívny postoj kresťanstva k zábave, ktorá odvádzá človeka od zamyslenia nad sebou.⁴⁰ Kazatelia budú preto viac zdôrazňovať zodpovedný prístup k práci, ako odpočinok a pred zábavou *per se* budú skôr varovať. Toto môže viest' k pocitom viny, workoholizmu a neschopnosti uvoľniť

³⁷ "...Toto slovo sa prvýkrát objavilo v angličtine až r. 1800 a jeho použitie už oznamuje začiatok modernej sexuality. Kvôli tomuto nedávnemu pôvodu ho historici v skorších obdobiach nepoužívajú. Upozorňujú na to, že v starších storočiach ľudia o sebe nerozmýšľali tak, že majú sexualitu, ani neklasifikovali ako sexuálne, ktoré my za také jasne považujeme. Poukazujú na to, že stará gréckina a stredoveká latínčina dokonca ani nemali slovo pre sex alebo sexuálny." (WIESNER-HANKS, M. E. *Christianity and Sexuality in the Early Modern World*, London : Routledge, 2000, s. 3.)

³⁸ WESLEY, J. *The Works II*, s. 335.

³⁹ "Historicky sú nositeľmi asketického protestantizmu (v zmysle tu použitého významu) hlavne tieto štyri jeho formy: (1) kalvinizmus v tej forme, ktorú nadobudol v hlavných oblastiach svojho vplyvu v západnej Európe v priebehu 17. storočia, (2) pietizmus; (3) Metodizmus; (4) sekty pochádzajúce z baptistického hnutia." (WEBER, M. *The Protestant Ethic and the Spirit of Capitalism*, New York : Charles Scribner's Sons, 1950, s. 95.)

⁴⁰ "Keby bol človek šťastný, bol by taký tým viac, čím menej by sa zabával, podobne ako svätí a Boh." (PASCAL, B. *Pensées*, mesto neudané : Desclée de Brouwer, 1896, s. 103) V nedávnej minulosti na problém zábavy upozornili aj sekulární autori - napr. Neil POSTMAN *Amusing Ourselves to Death* (London : Penguin Books, 1986).

sa. Na druhej strane, práca prežívaná ako radosť zo zmyslupnej činnosti nie je zanedbateľným faktorom v subjektívne chápanej QOL.

3.3.2.3.1 Oddychové využitie voľného času (6.) 7,45%

Pojem "voľný čas" implikuje predstavu odpočinku, preto je možné túto kategóriu zaradiť sem ako subkategóriu "odpočinku a zábavy". Za jej nižší výskyt v kázaní zrejmé môže zriedkavý výskyt tejto kategórie v Biblia ako aj to, že "voľný čas nie je podstatnou ľudskou charakteristikou, či konaním,"⁴¹ čo tvrdí aj súčasná encyklopédia spoločenských vied. Voľný čas bol historicky vyhradený "nepracujúcim" triedam, ktoré sa mohli venovať svojim záľubám. Pod vplyvom štyridsiatich rokov marxistickej propagandy sa u nás takéto "voľnočasové triedy" ešte stále môžu považovať za "darmožráčov" a tu je pravdepodobný dôvod, prečo kazateľ o tom málo hovorí napriek tomu, že voľný čas je prakticky neustále na pozadí aktivity pracujúceho človeka. Podobne negatívny postoj k "triede voľného času" (*leisure class*) mal Thorstein VEBLEN (1857-1929). Tento však nepredpovedal víťazstvo pracujúcej triedy nad majetnými triedami, ale jej snahu dostať sa na ich úroveň.⁴² Dejiny 20. st. túto predpoved' potvrdili. Pre naše skúmanie je dôležitý fakt, že negatívny postoj k "triede voľného času" sa aj odtiaľto môže prenášať do kriticky-etických a odmietavých postojov k voľnému času ako takému.

3.3.2.3.2 Význam osobných záľub (2.) 4,26%

Osobné záľuby, tzv. "koníčky", môžu byť cestou k rozvíjaniu kreativity ako aj veľmi dobrým prostriedkom duševnej hygieny. Evanjelikálne kázanie skôr reflekтуje názor, ktorý WESLEY vyjadril nasledovne: "...každý má (aby sme použili šikovný pojem [*cant term*] dneška, a je naozaj veľmi vhodný) svojho konička! Niečo, čo potešuje veľkého chlapca na niekoľko hodín denne, a v čom dúfa nájst' šťastie. Ale hoci 'Nádej večne v ľudskej hrudi rastie, človek nikdy nemá, ale vždy len čaká šťastie'. Napriek všetkému chodí v prázdnom tieni, ktorý veľmi skoro zmizne! Takže všeobecná skúsenosť, naša vlastná ako aj našich priateľov a známych, jasne dokazuje, že Boh stvoril naše srdecia pre seba a nemôžu nájst' pokoj, kým nespočinú v ňom..."⁴³

⁴¹ HUNNICUTT, B. *Leisure*. In: DARTY, W. (ed.) *International Encyclopedia of the Social Sciences IV*, Detroit : Macmillan, 2008, s. 407.

⁴² "Preskriptívna pozícia triedy voľného času ako príkladu renomovanosti vnútila mnoho čít jej životnej teórie nižším triedam s tým výsledkom, že vždy a v celej spoločnosti pokračuje pestovanie týchto aristokratických rysov. (VEBLEN, T. *The Theory of the Leisure Class*, New York : The Modern Library, 1934, s. 242.)

⁴³ WESLEY, J. *The Works II*, New York : Carlton & Porter, 1856, s. 190.

3.3.2.3.3 Vyrovnávanie so všednosťou a každodenným stereotypom (9.) 11,17%

Všednosť a stereotyp sa stáva problémom tam, kde rutine chýba vyšší zmysel. "Väčšina ľudí znáša opakovanie, ak jasne slúži vyššiemu cieľu."⁴⁴ Na praktickej úrovni je potrebné rešpektovať potrebu striedania a pestrosti a vyhnúť sa tak zbytočnej únavy. Napr. WESLEY poukazuje na to, že stále opakovanie rovnakej témy kázní vedie k únave "...bez ducha, života alebo sily."⁴⁵ Na hlbšej úrovni, ktorú by sme mohli nazvať filozofickou, únava z opakovania životných činností môže mať pozitívny dopad, pretože čím má človek jasnejšiu myseľ, tým skôr je unavený stereotypom života. Znovu WESLEY: "Čím máš lepší úsudok, čím si silnejší v myslení, tým skôr sa nasýtiš svetom; a tým hlbšie si presvedčený, že všetko, čo prichádza je marnosť, hlúpost, nechutnosť a vyvoláva nevoľnosť."⁴⁶ Toto všetko ukazuje na nevyhnutnosť nájst' zmysel života v inom svete. Táto dvojznačnosť stereotypu je pravdepodobnou príčinou zriedkavého výskytu tejto témy v skúmaných kážnach.

3.3.2.4 Sebaaktualizácia (15.) 15,96%

Kurt GOLDSTEIN, ktorý je údajne pôvodcom pojmu "sebaaktualizácia", napísal: "Jestvuje len jeden motív, ktorým sa spúšťa ľudská aktivita: tendencia aktualizovať seba."⁴⁷ Podobne FROMM (1955) hovoril o potrebe ustanoviť seba (*self*) ako jedinečné indivíduum, dosiahnuť stav, ktorý ho odliší od iných.⁴⁸ Maslow tvrdil, že sebaaktualizácia je najvyššie rozvinutie a využitie našich schopností, takže sa nakoniec staneme tým, čo je náš potenciál. Také osoby sú podľa Maslowa ego-centrické a nezávislé, rozhodujú sa podľa vlastných pravidiel a nepotrebuju pre svoje rozhodnutia spoločenský súhlas.⁴⁹ Ďalej tiež Maslow: "Sebaaktualizovaní ľudia, tj. plne rozvinutí, dávajú jasne najavo, že ľudské bytosti vo svojom najlepšom sú oveľa obdivuhodnejšie (bohu-podobné, hrdinské, veľké, božské, úžasné, lásky-hodné atď.) ako kedykoľvek predtým si to mohli predstaviť vo svojej vlastnej prirodzenosti."⁵⁰

Táto psychológia seba-aktualizácie je založená na filozofii, ktorá je kresťanstvu vzdialená.⁵¹ Bližšie k nej sa nachádza charakteristika ega, ako ju nájdeme vo filozofii Emanuela Lévinasa: " "Ľudská subjektivita interpretovaná ako vedomie, je vždy chápaná ako činnosť... V tomto prípade všetko sa odohráva tak, akoby ja bolo na jeho počiatku... [stretnutie s Iným] je uda-

⁴⁴ WINTER, R. *Still Bored in a Culture of Entertainment*, Downers Grove : InterVarsity Press, 2002, s. 21

⁴⁵ WESLEY, J. *The Works I*, s. 319.

⁴⁶ WESLEY, J. *The Works V*, s. 137.

⁴⁷ GOLDSTEIN, K. *The organism*. New York: American Books, 1939, s. 196.

⁴⁸ FROMM, E. *The sane society*. Oxon: Routledge, 2008, s. 39n.

⁴⁹ MASLOW, A. H. (1968). *Toward a psychology of being*. New York: Van Nostrand.

⁵⁰ MASLOW, A. H. <http://www.druglibrary.org/schaffer/lsc/maslow5.htm> (5. 11. 2010)

⁵¹ Paul C. VITZ, profesor psychológie na newyorskej univerzite, napísal: "...psychológia sa stala náboženstvom, osobitne formou sekulárneho humanizmu založeného na uctievaní seba (*worship of the self*)."
(VITZ, P. C. *Psychology as Religion*, Grand Rapids : Eerdmans, 1977, s. 9.)

lost'ou, ktorá zbavuje vedomie jeho iniciatívy, ktoré ma rozkladá a stavia ma pred Iného v položení viny; je to udalosť, ktorá ma stavia do obvinenia.⁵² V LÉVINASOVEJ filozofii je ja aktualizované zvonku a vyžaduje zmierenie. Ak sa vrátim k WESLEYmu, nenájdeme tam teóriu "ja", ale praktické konštatovanie, ktoré súhlasí s LÉVINASOVOU filozofickou charakteristikou "ja": "Čokoľvek tvrdíme, dá sa tvrdiť so skromnosťou a s rešpektom k tým mûdrym a dobrým ľuďom, ktorí majú opačný názor."⁵³ Sebaurčenie je u WESLEYHO Boží dar, ktorý treba zodpovedne používať: "...On vás učinil slobodnými, máte vnútornú schopnosť sebaurčenia, ktorá je podstatná pre vašu prirodzenosť. A takto s vami zaobchádza od začiatku do konca."⁵⁴

3.3.2.4.1 Kresťanská sebadôvera (17.) 15,96%

- akceptovanie svojich mentálnych schopností a obmedzení (11.) 13,83%

Sebaakceptácia nie je tradičná téma kresťanského kázania. "Ego" bolo v teológii, a teda aj v kázaní, považované za prameň ľudských problémov. Situácia sa začala meniť s rozvojom modernej psychológie na začiatku 20. st. "Objav" a skúmanie podvedomia (FREUD), či nevedomia (JUNG) viedol aj teológiu k psychologizácii a novému antropocentrizmu s následnou produkciou veľkého množstva (aj kresťanských) kníh zameraných na psychologickú "svojpomoc", objavovanie svojich skrytých možností, budovanie sebadôvery atď.⁵⁵ Ked' vezmeme do úvahy túto skutočnosť, približne štrnásť percentný výskyt tejto témy v kázňach je dosť malý.

3.3.2.4.2 Pozitívne akceptovanie miesta existencie (14.) 15,43%

Vystáhovalectvo je historický problém Slovenska. Je možné, že kázanie na túto tému je boľavé, ale zároveň tak dôležité, že sa kazatelia pokúšajú presvedčiť mladú generáciu, aby neopúšťala svoje miesto v národe, v cirkvi a svojom lokálnom zbere (?).

3.3.2.4.3 Potreba sebaakceptácie a osobnej identity (16.) 15,96%

Podmienka pravdivej sebaakceptácie je transparentnosť a sebaskúmanie. "Len ked' je pred Bohom, môže človek celkom prísť k sebe v trievnej transparentnosti,"⁵⁶ tvrdí kresťanský filozof KIERKEGAARD. Biblické kázanie neidealizuje človeka, ale nazýva ho hriešnikom. Napriek tomu mu oznamuje, že v Kristovi ho Boh akceptoval a ponúka mu odpustenie. Toto napätie

⁵² LÉVINAS, E. *Thinking of the Other*, New York : Columbia University Press, 1998, s. 58.

⁵³ WESLEY, J. *The Works II*, s. 38.

⁵⁴ WESLEY, J. *The Works II*, s. 98.

⁵⁵ Jeden príklad: "Videl som zázraky u mužov aj žien vo všetkých stavoch a povolaniach na celom svete. Zázraky zažiješ aj ty, keď začneš používať silu svojej podvedomej mysele." (MURPHY, J. *The Power of Your Subconscious Mind*, Englewood Cliffs : Prentice-Hall, 1963, s. 5.)

⁵⁶ KIERKEGAARD, S. *Judge for Yourselves!*, Princeton : Princeton University Press, 1944, s. 122.

medzi pravdivým pomenovaním negatívnej skutočnosti a radostnou zvestou evanjelia je náročnou úlohou kazateľa. Nie vždy sa však spája s identitou kresťana a môže sa ukrývať za téiami ako sú "odpustenie hriechov" alebo "Božia láska". Pod týmito menami sa potom nachádza jedna z najdôležitejších tém kresťanskej QOL.

3.3.2.4.4 Spokojnosť so schopnosťou pomáhať iným (10.) 12,77%

WESLEY svojej sestre na túto tému napísal: "Vždy, keď si nadmieru pod tlakom okolností, musíš urobiť ďalší malý výlet. Kým pomáhaš iným, Boh pomôže tebe."⁵⁷ Dôležitosť pomoci iným je vyjadrením teológie lásky, ako bola nazvaná WESLEYHO teológia "Pravé náboženstvo spočíva v správnom vzťahu k Bohu človeku. Dvoma slovami, je to vdăčnosť a dobroprajnosť (*gratitude and benevolence*); vdăčnosť nášmu Stvoriteľovi a zvrchovanému Dobrodincovi a dobroprajnosť našim spolu-stvoreniam. Inými slovami, je to milovanie Boha celým srdcom a blízneho ako seba."⁵⁸

Ak je kladný vzťah k iným ľuďom tak vážnou súčasťou náboženstva, dalo by sa čakať, že sa kázne budú touto tému viac zaoberať.

3.3.2.4.5 Spokojnosť so vzhľadom (5.) 5,85%

WESLEY sa vyjadril, že "...sotva by som vedel ušetriť dve alebo tri libry..."⁵⁹ na to, aby si dal strihať vlasy, a zlepšil tak svoj vzhľad, prípadne vylepšil zdravotný stav (ako naliehala jeho matka). Starostlivosť o svoj vzhľad podľa tohto vzoru tradične nie je vysoko na evanjelikálnej agende. Pritom v dnešnej vizuálnej kultúre formovanej filmom a televíziou by si táto téma zasluhovala väčšiu pozornosť. Náš pohľad na seba je až príliš formovaný vizuálnymi médiami: "Naučili sme sa vidieť seba a čítať okolnosti skrze vizuálne produkty na obrazovke/plátne. Toto posilňuje semiotické vedenie k skutočnej organizácii spoločnosti mimo filmu."⁶⁰ Príliš mnoho ľudí sa trápi tým, že sa fyzicky nepodobá na svojho hrdinu z filmu, či televízneho seriálu. Povzbudzovanie, že "každý má svoju krásu" nie je veľmi presvedčivé a kázanie by malo odhaliť pôvod tohto problému v plnej nahote.

⁵⁷ WESLEY, J. *The Works VII*, s. 118.

⁵⁸ WESLEY, J. *The Works II*, s. 432.

⁵⁹ WESLEY, J. *The Works VI*, s. 597.

⁶⁰ FINKELSTEIN, J. *The Art of Self Invention*, London : I.B. Tauris, 2007, s. 8.

3.3.2.5 Holistický prístup k životu (19.) 17,02%

Holizmus je možné chápať ako opak redukcionizmu, ktorý sa obyčajne pokúša pochopíť celú realitu alebo vyriešiť všetky problémy tak, že venuje pozornosť vybranému segmentu informácií.

3.3.2.5.1 Zdravie (13.) 15,43%

- dôvera v lekárov (1.) 2,66%

Podľa značne vyššieho umiestnenia kategórie "zdravie" (15,43%) v porovnaní s kategóriou "dôvera v lekárov" (2,66%) je možné domnievať sa, že otázka zdravia sa u veriacich buď stožňuje s dôverou v lekárov (preto o tom netreba ani hovoriť), alebo skôr sa spája s modlitbou a poslušnosťou Boha, ktorého nástrojom môžu, ale nemusia, byť aj lekári (preto sa o nich hovorí menej).

WESLEY používal metaforu lekára na Ježiša Krista: "...pravý charakter náboženstva Ježiša Krista je qerapeia yuchj, Božia metóda uzdravenia duše,... Takto veľký Lekár duší dáva lieky na uzdravenie tejto nemoci, na návrat ľudskej prirodzenosti, ktorá je totálne skazená vo všetkých jej schopnostiach."⁶¹ Rozvoj modernej medicíny začal až so zásadnými objavmi v oblasti chémie v 19. st., no napriek tomu aj dnes platí, že problém človeka je hlbšie ako siaha lekárska veda. WESLEY na túto tému "Boh ich presvedčil o ich nûdzi takým spôsobom, ktorému nerozumeli ani oni ani ich lekári. Preto nič nepomáhalo, kým neprišiel Veľký Lekár osobne."⁶² Mnoho problémov je zapríčinených myšľou a vyžaduje duchovnú pastorálnu starostlivosť. Preto WESLEY vyhlasuje, že "...nikto nemôže byť dobrým lekárom bez toho, by nebol aj skúseným kresťanom."⁶³ "...Netreba sa čudovať, keď tí, ktorí nerozumejú náboženstvu si s týmto nevedia rady, a keď ich predpísané lieky neúčinkujú, keďže je jasné, že prípad si nesprávne vykladajú."⁶⁴ Dnešný dôraz na prevenciu zdravým životným štýlom a holistický prístup v lekárskej starostlivosti⁶⁵ WESLEYHO prístup potvrdzuje. "Dnešní lekári bez váhania povedia, že pacientov postoj a očakávanie sú aspoň také dôležité ako ktorákoľvek vedecká vymoženosť, akú vie moderná medicína poskytnúť."⁶⁶

⁶¹ WESLEY, J. *The Works I*, s. 398.

⁶² WESLEY, J. *The Works III*, s. 144.

⁶³ WESLEY, J. *The Works IV*, s. 23.

⁶⁴ WESLEY, J. *The Works VI*, s. 575.

⁶⁵ It is estimated that about 60 per cent of Australians are using complementary medicine, and spend about \$A2.3 billion on complementary medicines and the various therapies. (DI STEFANO, V. *Holism and Complementary Medicine*, Crows Nest : Allen & Unwin, 2006, s. vii.)

⁶⁶ CHAMBERS, J. (gen. ed.) *The Facts On File Encyclopedia of Health and Medicine IV*, s. 90.

U WESLEYHO nájdeme aj kritiku lekárskej nezodpovednosti, ktorá by mohlo zaznieť aj z dnešnej kazateľne: "Prečo sa len lekári zahrávajú so životmi svojich pacientov!"⁶⁷ alebo: "Nemohol som inak, ako urobiť poznámku o neodpustiteľnej nedbalosti väčšiny lekárov v takýchto prípadoch. Predpisujú liek za liekom bez toho, aby vedeli čo len bodku o príčine choroby."⁶⁸

Z uvedených poznámok a dnešného stavu slovenského zdravotníctva je dosť pochopiteľné, že sa otázka plnej dôvery v lekársku starostlivosť vyskytuje v kázňach zriedkavejšie. Vysvetľovať z kazateľne to, že "nie je lekár ako lekár" je sotva vhodné.

3.3.2.6 Peniaze (21.) 18,09%

Peniaze sú niekedy v polovici výskytu v skúmaných kázňach. Podľa SIMMELA sú realita a hodnoty navzájom nezávislé kategórie. "Hodnota je pridaním k úplne determinovanému objektívному bytiu, podobne ako svetlo a tieň, ktorý nie je v ňom inherentný, ale pochádza z úplne iného zdroja."⁶⁹ Táto oddelenosť hodnoty a bytia je prameňom kresťanských pochybností o peniazoch a známeho biblického výroku "...koreňom všetkého zla je láska k peniazom..."⁷⁰ Na druhej strane peniaze sú predmetom obetovania, či vyjadrovania kresťanskej lásky a viery ("...Robte si priateľov z nespravodlivej mamony...")⁷¹ Túto ambivalenciu peňazí vyjadril WESLEY, keď napísal: "Odkladat' peniaze nie je v lepšom súlade s dobrým svedomím ako zahodiť ich do mora."⁷² Tento fakt mohol viesť k umiestneniu tejto kategórie uprostred, hoci varovanie pred zneužívaním peňazí na hľadanie šťastia by mohlo znamenať, že sa o veci hovorí viac. Tu však pravdepodobne pôsobí obava, že kazateľ bude spochybnený, že "vodu káže, víno pije" - a takéto podozrenie nie je ľahké vyvrátiť, keďže ide o vnútorný vzťah.

3.3.2.7 Láska – prijatie – spolupatričnosť (30.) 36,17%

- význam radosti (25.) 25,53%

Spoločenstvo je jedna z hodnôt, ktorými je charakterizovaný vzťah Božej Trojice k veriacim ("milosť Pána Ježiša Krista, láska Božia, spoločenstvo Svätého Ducha"⁷³) Z toho vyplýva hlboký teologický význam tejto kategórie pre QOL veriaceho, ba dalo by sa povedať, že tu ide

⁶⁷ WESLEY, J. *The Works III*, s. 599.

⁶⁸ WESLEY, J. *The Works IV*, s. 23.

⁶⁹ SIMMEL, G. *The Philosophy of Money*, London : Routledge, 2004, s. 57.

⁷⁰ 1Tim 6,10.

⁷¹ Lk 16,9.

⁷² WESLEY, J. *The Works II*, New York : Carlton & Porter, 1856, s. 250.

⁷³ 2Kor 13,13.

samotnú *realizáciu života* človeka v jeho pôvodnom určení pre spoločenstvo s Bohom a inými ľuďmi.

3.3.2.7.1 Pomoc v hodnotovej orientácii (28.) 31,38%

- pocit spolupatričnosti (26.) 27,13%
- význam sociálnych a duchovných vzťahov (27.) 27,13%
- stimulácia k vzájomnej pomoci (23.) 21,28%
- spokojnosť s podporou zo strany rodiny (7.) 8,51%

Tieto štyri kategórie by bolo možné zaradiť pod spoločný nadpis "špecifické prejavy kresťanskej koinonie". WESLEY o tomto nielen kázal, ale zakladal miestne "spoločnosti" (*societies*), ktoré boli podelené na "triedy" (*classes*). Tieto sa schádzali raz týždenne a ich chronologicky prvou úlohou bolo vytvárať fond na podporu nábožných aktivít. Čoskoro však začali zabezpečovať aj vzájomnú pastorálnu a duchovnú podporu členom hnutia ako aj disciplinárne opatrenia v prípadoch neriadneho správania členov.⁷⁴ Takto "triedne stretnutia" pomáhali v hodnotovej orientácii, vytvárali pocit spolupatričnosti aj stimulovali k vzájomnej pomoci. Tieto témy sú podstatnou súčasťou života v kresťanskej koinónii a aj tam, kde sa bunky, či domáce stretávanie explicitne nespomína, ich realizácia také formy kresťanskej aktivity predpokladá. Pokial' ide o podporu najužšieho prirodzeného spoločenstva, rodiny, biblický pohľad na ňu kladie vysoký dôraz ("Ved' kto sa nestará o svojich, najmä o domáčich, zaprel vieru a je horší ako neveriaci." 1Tim 5,8), ale nasledovanie Ježiša kladie vyššie (Ježiš povedal: „Veru, hovorím vám: Niet nikoho, kto by pre mňa a pre evanjelium opustil dom alebo bratov a sestry, alebo matku a otca, alebo deti, alebo polia, aby nedostal stonásobne viac;..." Mk 10,29-30). Preto aj WESLEY podriadoval finančnú podporu od rodiny Božej vôli.⁷⁵ Rodinné spoločenstvo je teda na poprednom mieste v rebríčku biblických hodnôt, nesmie sa však stať určujúcim motívom QOL, čo sa zrejme prejavuje aj v umiestnení tejto kategórie v skúmaných kázňach.

3.3.2.7.2 Orientácia v sociálnom prostredí (18.) 16,49%

- objektívny pocit istoty a bezpečia (22.) 19,68%

Objektívny pocit bezpečia je obsahom QOL aj obsahom kresťanskej spásy. WESLEY vysvetľoval istotu spásy v súčasnosti a v budúcnosti nasledovne: "Pléroforia (alebo plná istota) viery je Božie svedectvo o tom, že sme zmierení s Bohom a vylučuje každú pochybnosť alebo strach v tejto veci. Toto sa týka len prítomného stavu vecí. Pléroforia (alebo plná istota) nádeje je Božie svedectvo, že vytrváme až do konca; alebo presnejšie, že sa budeme tešiť v Božej

⁷⁴ "Bolo odhalených mnoho neporiadnikov (*disorderly walkers*). Niektorí sa od svojich zlých ciest odvrátili. Niektorí boli vylúčení. Mnohí to pozorovali s bázňou a s úctou sa radovali v Bohu. (WESLEY, J. *The Works V*, s. 179)

⁷⁵ "...ako si to [rodina] zodpovie v deň, ked' Boh bude súdiť svet?" (WESLEY, J. *The Works III*, s. 573.)

sláve."⁷⁶ Bežný súčasný pohľad na vieru ako na subjektívne presvedčenie, ktoré je viac-menej privátnym názorom veriaceho, je výsledkom stotožnenia kresťanskej viery s pocitom dôvery. Kresťanská viera rozhodne pocit dôvery (*fiducia*) obsahuje, ale rozhodujúci je jej objektívny historický a realistický obsah, tj. poznanie Boha v historickej osobe Ježiša Krista. Takéto poznanie vytvára potom objektívny pocit životnej istoty v Bohu. Tento obsah viery je centrálou zvestou kázania a jej umiestnenie niekde v strede "tabuľky" môže byť zapríčinené tým, že pojmy "istota viery" a "pocit bezpečia" sa na prvý pohľad neprekryvajú.

Pre orientáciu v spoločenskom prostredí je u WESLEYHO dôležitá nielen kresťanská viera, ale aj zdravý rozum. V jeho denníku nájdeme zápis: "Akú nepredstaviteľnú výhodu, pokiaľ ide o zdravý rozum (*common sense*) majú stredné vrstvy (*middling people*) na bohatými! Medzi ľuďmi vyšších vrstiev (*people of rank*) je toľko afektovania, toľko slov bez významu, toľko nezmyselných zvykov, že je plne oprávnený výrok spred tisíc sedemstoty radosť rokov *Rarus enim ferme sensus communis in ilia Fortuna*. (Lebo v tej vrstve je zdravý rozum vo všeobecnosti zriedkavý.)"⁷⁷

Spojenie istoty viery s použitím zdravého ("sedliackeho") rozumu je jedným zo znakov "normálneho" kresťanstva (ak sa taký výraz dá použiť). Blízke umiestnenie týchto dvoch kategórií v témach kázania by na túto skutočnosť mohlo poukazovať.

3.3.2.8 Zmysel života napriek ťažkostiam (31.) 36,70%

Umiestnenie tejto kategórie QOL na prvých priečkach štatistického výskytu nie je nič prekvapujúce. Ide o to, čo by bolo možné nazvať "Jóbovým problémom", ktorý je v nejakej miere prítomný v živote každého človeka. Tento problém však nie je možné vyriešiť pomocou argumentácie.⁷⁸ Zvestovanie (kh, rugma) má schopnosť dať človeku zážitok Božej lásky uprostred ťažkostí. Ohlasovanie evanjelia a kázanie Božieho slova je preto nenahraditeľnou súčasťou kvality života veriaceho.⁷⁹ Kresťanské zvestovanie (kázanie), ktoré si zaslúži to pomienovanie, sa vyrovnáva so všetkými súvisiacimi otázkami utrpenia - zmyslom života, významom bolesti, priateľným náboženstvom pred Bohom, vládou nad svetom, skutočným charakterom reality a podobne. Viera v dobrého Boha napriek "prírode s červenými zubami

⁷⁶ WESLEY, J. *The Works VII*, s. 180.

⁷⁷ WESLEY, J. *The Works IV*, s. 4.

⁷⁸ "Človek, ktorý myslí, musí byť pesimista; myslenie nikdy nedokáže vyprodukovať optimizmus. ...Ked' sa človek dostane do zúfalstva, vie, že ani všetko jeho myslenie ho z neho nedostane, dostane sa odtiaľ jedine tvorčím úsilím Boha." (CHAMBERS, O. *Baffled to Fight Better*, s. 20.)

⁷⁹ Zvestovanie má význam aj pre neveriacich. Nepriamy význam je v tom, že biblické kázanie vedie k zlepšeniu kvality života celej spoločnosti (viď metodistické hnutie v 18. st.). Priamy význam nadobudne vtedy, keď u neveriaceho človeka vzbudí vieru a dovedie ho k stretnutiu s Bohom.

a pazúrmi"⁸⁰ musí byť založená na hlbokej náboženskej skúsenosti ak nemá byť len prázdnym opakovaním cirkevnej dogmy. Práve k takej skúsenosti zvestovanie vedie.

3.3.2.8.1 Význam bolesti (24.) 23,40%

- spracovávanie smútka a depresie (20.) 17,55%
- emocionálne zranenia (12.) 14,89%
- vyrovnávanie so starostami (29.) 32,98%

"Boh k nám hovorí pošepky v našich pôžitkoch, nahlas hovorí v našom svedomí, ale volá na nás v našej bolesti - je to jeho megafón, aby zobudil hluchý svet.⁸¹ Bolesť nikdy nie je možné brať na ľahkú váhu, ale kresťanské zvestovanie jej dáva význam Božej reči k človeku. Tým sa rieši pravdepodobne najväčší problém bolesti - jej nezmyselnosť. Umiestnenie približne v polovici "rebríčka" môže naznačovať, že kazatelia hovoria viac o konkrétnych bolestiach ako o filozofickom, či teologickom význame bolesti pre kvalitu života.

S pocitom nezmyselnosti úzko súvisí depresia, ktorá "...je jednou z najbežnejších foriem mentálnych problémov v populácii. ...Napriek tomu je to ľažko pochopiteľná choroba: ľudia depresiu zatajujú; lekári ju radšej nerozoznávajú; príčina je neznáma; na liečenie sa nazerá s podozrievaním; a iné stavy dostávajú vyššiu prioritu."⁸² Nižší výskyt napriek tak veľkému rozšíreniu medzi ľuďmi je zrejme spôsobený dvojznačnosťou tohto pojmu. Môže sa ním rozumieť klinický stav, ktorý potrebuje odbornú starostlivosť, alebo "len" duševné rozpoloženie, ktoré si človek dokáže vyriešiť vlastnými silami.

Ak zvestovanie Božej lásky k človeku vytvorí spojenie dôvery medzi Bohom a človekom, vznikne priestor na to, aby "...do vedomia boli odoslané obrazy, ktoré reprezentujú emocionálne zranenia..."⁸³ Tieto zranenia blokujú schopnosť sebaprijatia, prežívania bezpečia a dôvery v medziľudských vzťahoch, ako aj uvedomenia vlastnej všeobecne ľudskej kompetentnosti. Schopnosť pomôcť v týchto zraneniach podľa JUNGA predpokladá, že terapeut sám bol podobne zranený (koncept "zraneného liečiteľa"). JUNG autoritatívne vyhlasuje, že "...len zranený lekár uzdravuje."⁸⁴ Tento koncept je analogický ku kresťanskej viere v Ježiša, ktorý uzdravuje, pretože na seba vzal naše nemoci,⁸⁵ aj keď JUNGOVO tvrdenie nepochádza z ortodoxnej kresťanskej teológie.

⁸⁰ TENNYSON, A. *In Memoriam*, London : Edward Moxon, 1850, s. 80.

⁸¹ LEWIS, C. S. *The Problem of Pain*, Pymble : HarperCollins, 2009, s. 91.

⁸² BALDWIN, D. S. *An Atlas of Depression*, New York : The Parthenon Publishing Group, 2002, s. 7.

⁸³ LEEMING, D. A. - MADDEN, K. - MARLAN, S. (ed.) *Encyclopedia of Psychology and Religion*, New York : Springer Science, 2010, s. 133.

⁸⁴ In: SEDGWICK, D. *The Wounded Healer*, London : Routledge, 1994, s. 15.

⁸⁵ "On vzal na seba naše slabosti a niesol naše choroby." (Mt 8,17)

Problém starostí je viackrát spomínaný v Novej zmluve a do tejto kategórie je možné zahrnúť aj predchádzajúce problémy (napr. bolest' alebo smútok) podľa toho, čo je predmetom starostí. Explicitný výskyt tohto pojmu v Biblia je evidentne zodpovedný za vysoké percentuálne zastúpenie tejto témy v skúmaných kázňach.

Ak "tažkosti" bez špecifikácie sú hned' na druhom mieste v počte výskytov v skúmaných kázňach, menší je výskyt špecifických tažkostí (bolest', depresia, emocionálne zranenia, starosti). Kázanie evanjelia a biblické vyučovanie vidí pôvod týchto tažkostí nielen v prostredí, v ktorom sa človek nachádza, ale aj v jeho vlastnej nepoučiteľnosti. WESLEY na jednom mieste konštatoval: "Máme veľa tažkostí so svojimi ľuďmi. ... Príliš mnohí z nich sa nechcú dať učiť, kým nepremôžeme ich skazenosť silou rozumu a mocou lásky."⁸⁶ Moderný človek (ani veriaci) nechce počuť, že je eticky skazený. V tomto je veľká výzva súčasného kázania ak sa má byť verné biblickej antropológii a súčasne blízke človeku dneška.

3.3.2.8.2 Vyrovnanie s odmietnutím poskytnúť pomoc (4.) 5,32%

Osamelosť, "robinsonáda" je častý problém života, preto by sa dalo čakať, že o ňom bude kázanie častejšie pojednávať. Je veľmi nízke zastúpenie môže byť vysvetlené buď tým, že stážnosti na ľudí u veriaceho sa prenášajú vierou v Božiu pomoc - v tomto zmysle si WESLEY v apríli 1757 zapísal: "Nemal som žiadnu pomoc, ani som žiadnu nechcel - pretože Boh obnovil moju silu: ale v nedele 13-teho som bol taký slabý v Snowfields, že som sa modlil, aby Boh (ak to uzná za dobré) mi poslal pomoc do kaplnky - a dostal som ju. Prišiel jeden duchovný, ktorého som nikdy predtým nevidel a ponúkol mi pomoc."⁸⁷ Na druhej strane spoločenstvá veriacich tvoria väčšinou dobrý kolektív, kde sa ochota pomôcť prejavuje výrazne lepšie ako mimo cirkvi.

3.3.2.9 Priaznivý postoj budúcnosti (32.) 43,09%

Budúnosť sa chtiac-nechtiac týka otázky smrti. Hoci smrť bola od začiatku významnou tému filozofie, "...v súčasnosti je zriedkavou tému filozofickej diskusie."⁸⁸ HEIDEGGEROV existencializmus z prvej polovice 20. st. riešil problém smrti výzvou k *autentickosti* života ako *existencie na smrť*. Táto autentickosť v existentialistickom ponímaní vyplýva z uvedomovania *existencie na smrť* a ovládnutia vlastnej časovosti vzhľadom na budúnosť.⁸⁹

⁸⁶ WESLEY, J. *The Works V*, s. 214.

⁸⁷ WESLEY, J. *The Works III*, s. 623.

⁸⁸ MALPAS, J. - SOLOMON, R.C. *Death and Philosophy*, London and New York : Routledge, 1998, s. 1.

⁸⁹ "Die ekstatisch-horizontale Zeitlichkeit zeitigt sich primär aus der Zukunft." (HEIDEGGER, M. *Sein und Zeit*, Tübingen : Max Niemeyer Verlag, 1967, s. 426)

Teológ tu však namieta: "Je veľmi otázne, či samotné bytie je dostatočne nosné, aby trvalo umožňovalo ľudskú existenciu."⁹⁰

O probléme smrti z iného hľadiska pojednáva FREUD, keď hovorí o *inštinkte smrti* - "Každý, kto verí v existenciu poloúmyselného sebaubliženia - ak sa takýto nešikovný výraz môže použiť - bude ochotný prijať prostredníctvom neho aj fakt, že okrem vedomej a úmyselnej samovraždy existuje aj poloúmyselná anihilácia - bez vedomej intencie - ktorá je schopná ohrozenovať život a maskovať sa ako náhodné nešťastie."⁹¹ V tomto prípade najde o problém vyrovnania sa s faktom smrti, ako u HEIDEGGERA, ale o problém opačný, ako zabrániť inštinktívnej túžbe po smrti.

Pravdepodobne najbežnejší nie je ani problém vyrovnania sa so smrťou (HEIDEGGER) alebo únik pred inštinktom smrti (FREUD), ale novodobý problém tabuizovania témy "smrť": Časopis *The Economist* publikoval *Report*, v ktorom sa na túto tému hovorí: "*Quality of life* je všeobecne známy výraz. Väčšina ľudských snáh je ostentatívne nasmerovaná na zlepšenie kvality života, či už jednotlivca alebo komunity, a táto myšlienka v konečnom dôsledku určuje najviac aspektov verejnej politiky a súkromného podnikania. Pokroky v zdravotníckej starostlivosti sú v pozadí najvýznamnejších pokrokov v kvalite života v nedávnej minulosti: ľudia (priemerne) žijú dlhšie a zdravšie ako kedykoľvek predtým. Ale 'kvalita smrti' je celkom iný problém. Smrť, hoci nevyhnutná, je znepokojivým predmetom myslenia a v mnohých kultúrach je tabu."⁹² Kresťanské kázanie sa tohto "tabu" nemusí báť, pokiaľ je schopné prekročiť úroveň psychologickej podpory súčasného stavu vecí. Umiestnenie tejto kategórie na najvyššej priečke tomuto nasvedčuje.

Postoj k budúcnosti v kresťanskom kázaní prekonáva smrť,⁹³ preto budúnosť je pochopiteľným centrom teológie aj homiletiky. Kázanie sa nebojí hovoriť o smrti - o večnosti [WESLEY],⁹⁴ hoci BONHOEFFER upozorňuje, že vzťah medzi časnosťou (*das Vorletzte*) a večnosťou (*das Letzte*) môže nabádať buď ku kompromisom, alebo k radikalizmu. "Radikalizmus nenávidí čas, kompromis nenávidí večnosť."⁹⁵ Už judaistická eschatológia poznala dve alternatívy: katastrofickú a perfekcionistickú. V prvej bolo celé ľažisko vzťahu k prichádzajúcemu Kráľovstvu Božiemu položené do budúcnosti (po katastrofe Posledného súdu), kým v druhej bol

⁹⁰ THIELICKE, H. *Theologische Ethik*, Tübingen : J.C.B. Mohr (Paul Siebeck), 1958, s. 644.

⁹¹ FREUD, S. *The Psychopathology of Everyday Life*, London : T. Fisher Unwin, 1922, s. 201-202

⁹² http://graphics.eju.com/upload/QOD_main_final_edition_Jul12_toprint.pdf (1.11.2010)

⁹³ Ján 11,25 (Ježiš hovorí:) "...Kto verí vo mňa, bude žiť, aj keď umrie."

⁹⁴ "Na aký účel je darovaný ľuďom život? Prečo sme boli poslaní do sveta? S jedným jediným cieľom, aby sme sa pripravili na večnosť. Toto je jediná vec, pre ktorú žijeme. Toto je účel, a nič iné, pre ktorý nás život pokračuje." (WESLEY, J. *The Works II*, s. 405).

⁹⁵ BONHOEFFER, D. *Ethik*, München : Chr. Kaiser Verlag, 1992, s. 148.

dôraz položený na prorocké uskutočňovanie Kráľovstva Božieho v súčasných vzťahoch náboženských a sociálnych. Tento problém sa dá riešiť jedine vo vzťahu k Ježišovi Kristovi, konštatuje BONHOEFFER.

Budúcnosť pre kresťanské kázanie je dvojaká: budúcnosť temporálna a budúcnosť eschatologická. K obom dimenziám budúcnosti má kresťanstvo pozitívny vzťah, čo sa prejavilo aj na umiestnení tejto kategórie v skúmaných kázaniach.

3.3.3 Záver

Ťažisko kvality života podľa skúmaných kázní je zreteľne v oblasti medziľudských vzťahov (láska, dôvera), postojov v ľažkostiah (starosti, smútok) a osobitne v oblasti zmyslu života v budúcnosti. Oveľa menej sa zaoberá fyzickými/medicínskymi kategóriami QOL. Toto je pochopiteľné, keď teológii priznáme habermasovské zaradenie medzi vedy historicko-hermeneutické a kriticko-sociálne.

Celkový výsledok súhlasí s historickým kresťanským dôrazom na večnosť a život po smrti. Treba poznamenať, že nejde o ópium ľudu, ako náboženstvo nazýval MARX,⁹⁶ ale o presvedčenie, ktoré umožňuje realistickejšie predstavy o živote tak, ako sme to videli u WESLEYHO, ktorý nebo nenechal vrabcom ako navrhoval Heinrich HEINE.⁹⁷ Súčasná sociológia potvrdzuje, že "...náboženská skúsenosť" je vtelená do sociálnej činnosti, ku ktorej prispieva tým, že jej dáva zmysel, hoci niekedy presahuje do bodu, kde popiera každú hodnotu, ako nie celú realitu tak, ako to je v niektorých extrémnych formách askézy a mysticizmu. Ak sú takto pochopené, hlavné náboženské smery sa nesmú považovať za vzdialené obrazy nepriestupného ideálu, ani za projekcie delíriových túžob, ktoré hľadajú v imaginácii iluzórnu realitu. Takýto prístup sledoval Max WEBER v diele *Protestantská etika a duch kapitalizmu*, kde zaobchádza s augustiniánskymi a kalvinistickými teóriami milosti tak, ako keby nepatrili do univerza ideí, ale ako s podstatnými ingredientami v konštitúcii a udržovaní modernej civilizácie.⁹⁸ Masový návrat k spiritualite v najrôznejších formách potvrdzuje CHESTERTONOVU vetu, že "...hľadanie zdravia kvôli zdraviu vždy vedie k niečomu nezdravému".⁹⁹ Kresťanské kázanie podriaduje zdravie a QOL vyššiemu cieľu, čím nepriamo podporuje kvalitný prežívanie života.

⁹⁶ MARX, K. - ENGELS, F. *Werke I*. Berlin : (Karl) Dietz Verlag, 1976, s. 378.

⁹⁷ HEINE, H. *Heines Werke I*, Berlin : Deutsches Verlagshaus, rok neudaný, s. 96.

⁹⁸ BOUDON, R. - BOURRICAUD, F. *A Critical Dictionary of Sociology*, London : Routledge, 2003, s. 293.

⁹⁹ CHESTERTON, G.K. *Orthodoxy*, London : The Bodley Head, 1957, s. 123.

Ak pod QOL chápeme medicínsku definíciu týkajúcu sa (v prvom rade fyzickej) bolesti, pohyblivosti alebo nezávislosti, kresťanské kázne sa jej týkajú väčšinou nepriamo a ako sme videli, dosť zriedkavo. Ak však do QOL zaradíme schopnosť vyrovnáť sa s tăžkosťami, vytváranie spoločenstva pozitívnych medziľudských vzťahov a celkovej viery v zmysel života, kresťanské kázanie je súčasťou jej vytvárania.

Príloha 1 Dotazník určený pre autoreflexiu kazateľov

Vážení kolegovia, bratia a sestry, ktorí kážete!

Na Katedre evanjelikálnej teológie a misie v Banskej Bystrici riešime výskumný projekt, ktorý sa týka homiletickej (kazateľskej) činnosti cirkví a jej dopad na kvalitu života v pluralitnej spoločnosti. Radi by sme Vás prosili o to, aby ste obetovali niekoľko minút zo svojho času na vyplnenie tohto dotazníka.

Vyznačte nejakým vhodným spôsobom (napr. farbou) tie odpovede (v každej otázke vždy len jednu), ktoré Vám najskôr napadnú a odrážajú Váš postoj k danej otázke **dnes**. Nežiadam od Vás exaktné odpovede na základe prieskumu Vašich záznamov!

Dotazník je anonymný. Budeme však radi, keď nám vyplníte nasledovné:

Pohlavie: muž - žena

Ako dlho kážete: (vyznačte odpoveď farbou)

Do troch rokov	3-5 rokov	5-10 rokov	10-20 rokov	viac ako 20 rokov
----------------	-----------	------------	-------------	-------------------

Ďakujeme Vám za spoluprácu! Výsledky budú spracované, vyhodnotené a prezentované na vedeckej konferencii Katedry evanjelikálnej teológie a misie PF UMB v Banskej Bystrici dňa 3. marca 2009. Váš prípadný záujem o účasť na konferencii môžete prejavíť prihláškou, ktorú nájdete na www.detm.org

I. Miesto potrieb v živote človeka		Škála odpovedí:				
		vôbec nie	trocha	stredne	hodne	maximálne
1.	Reagujete v kázni na problémy, ktoré sa dotýkajú významu zdravia (chorôb) pre život?	vôbec nie	trocha	stredne	hodne	maximálne
2.	Podporujete Vašimi kázňami dôveru v lekárov?	vôbec nie	trocha	stredne	hodne	maximálne
3.	Zaoberáte sa v kázňach emocionálnymi zraneniami, ich príčinami, dôsledkami a východiskami?	vôbec nie	trocha	stredne	hodne	maximálne
4.	Poukazujete poslucháčom na význam nachádzania zmyslu života napriek životným ťažkostiam?	vôbec nie	trocha	stredne	hodne	maximálne
5.	Venujete sa v kázňach významu radosti pre život človeka?	vôbec nie	trocha	stredne	hodne	maximálne
6.	Venujete sa v kázňach významu bolesti pre život človeka?	vôbec nie	trocha	stredne	hodne	maximálne
7.	Pomáhate kázňami rozvíjať priaznivý postoj poslucháčov k budúcnosti?	vôbec nie	trocha	stredne	hodne	maximálne
8.	Vediete poslucháčov k životu, v ktorom má dôležité miesto potreba lásky, prijatia, spolupatričnosti?	vôbec nie	trocha	stredne	hodne	maximálne
9.	Je predmetom Vašich kázní potreba sebaakceptácie a osobnej identity?	vôbec nie	trocha	stredne	hodne	maximálne
10.	Rozvíjate Vašimi kázňami kresťanskú sebadôveru poslucháčov?	vôbec nie	trocha	stredne	hodne	maximálne
11.	Rozvíjate Vašimi kázňami u poslucháčov spokojnosť so svojím vzhľadom?	vôbec nie	trocha	stredne	hodne	maximálne
12.	Pomáhate kázňami poslucháčom vyrovnávať sa so starosťami?	vôbec nie	trocha	stredne	hodne	maximálne
13.	Pomáhajú Vaše kázne spracovať smútok a depresiu?	vôbec nie	trocha	stredne	hodne	maximálne
14.	Podporujete Vašimi kázňami pocit spolupatričnosti u poslucháčov?	vôbec nie	trocha	stredne	hodne	maximálne
15.	Podporujete svojimi kázňami pozitívne akceptovanie sexuality?	vôbec nie	trocha	stredne	hodne	maximálne

16.	Venujete sa vo Vašich kázňach významu sebaaktualizácie ¹⁰⁰ pre život?	vôbec nie	trocha	stredne	hodne	maximálne
17.	Dávate vo Vašich kázňach miesto významu sociálnych a duchovných vzťahov v živote človeka (v rodine, v susedských vzťahoch, osamelosť, byť „in“ a „out“)?	vôbec nie	trocha	stredne	hodne	maximálne
18.	Podporujú Vaše kázne spokojnosť s podporou, ktorú poslucháči dostávajú zo strany rodiny?	vôbec nie	trocha	stredne	hodne	maximálne

II. Miesto hodnôt v živote človeka

19.	Venujete sa Podporujete svojimi kázňami objektívny pocit istoty a bezpečia veriaceho človeka?	vôbec nie	trocha	stredne	hodne	maximálne
20.	Pomáhate svojimi kázňami zorientovať sa v sociálnom prostredí kde poslucháči žijú?	vôbec nie	trocha	stredne	hodne	maximálne
21.	Podporujete kázňami pozitívne akceptovanie miesta, kde poslucháči žijú?	vôbec nie	trocha	stredne	hodne	maximálne
22.	Pomáhajú Vaše kázne poslucháčom v hodnotovej orientácii?	vôbec nie	trocha	stredne	hodne	maximálne
23.	Má vo Vašich kázňach miesto téma „peniaze“?	vôbec nie	trocha	stredne	hodne	maximálne
24.	Rozvíjate svojimi kázňami zmysel pre oddychové využitie voľného času?	vôbec nie	trocha	stredne	hodne	maximálne
25.	Pomáhajú Vaše kázne poslucháčom vyrovnať sa so všednosťou a každodenným stereotypom?	vôbec nie	trocha	stredne	hodne	maximálne
26.	Stimulujete svojimi kázňami ľudí, aby si vzájomne pomáhali?	vôbec nie	trocha	stredne	hodne	maximálne
27.	Podporujú Vaše kázne spokojnosť poslucháčov s tým, ako vedia pomáhať druhým?	vôbec nie	trocha	stredne	hodne	maximálne
28.	Pomáhate kázňami poslucháčom vyrovnať sa so situáciou, keď im niekto pomoc odmietne?	vôbec nie	trocha	stredne	hodne	maximálne
29.	Prezentujú Vaše kázne význam venovať sa osobným záľubám?	vôbec nie	trocha	stredne	hodne	maximálne
30.	Podporujú Vaše kázne význam odpočinku a zábavy?	vôbec nie	trocha	stredne	hodne	maximálne
31.	Podporujú Vaše kázne schopnosť poslucháčov akceptovať svoje mentálne schopnosti a obmedzenia v porovnaní s druhými ľuďmi?	vôbec nie	trocha	stredne	hodne	maximálne
32.	Dávate v kázňach dôraz na holistický prístup k životu?	vôbec nie	trocha	stredne	hodne	maximálne

Vyplnený dotazník odovzdajte osobne poverenej osobe alebo zašlite na adresu:

**Pedagogická fakulta UMB
Katedra evanjelikálnej teológie a misie
Ružová 13
974 01 Banská Bystrica**

Ďakujeme. Za riešiteľský kolektív výskumnej úlohy VEGA č. 1/0070/08

doc. ThDr. Pavel Procházka, PhD., mim. prof., vedúci

ThDr. Albín Masarik, PhD., zástupca vedúceho

¹⁰⁰ Sebaaktualizácia (pojem zaviedol Kurt Goldstein, niekedy sa označuje ako sebarealizácia) je inštinktívna potreba naplniť svoje schopnosti a snaha byť najlepším akým len človek môže byť.

Príloha 2 Dotazník určený pre poslucháčov kázni

Milé sestry a bratia,
na Katedre evanjelikálnej teológie a misie v Banskej Bystrici riešime výskumný projekt, ktorý sa týka homiletickej (kazateľskej) činnosti cirkví a jej dopadu na kvalitu života v pluralitnej spoločnosti. Radi by sme Vás poprosili o to, aby ste obetovali niekoľko minút zo svojho času na vyplnenie tohto dotazníka.

Dotazník je anonymný.

Vyznačte nejakým vhodným spôsobom (napr. zakrúžkováním, podčiarknutím) tie odpovede (v každej otázke vždy len jednu), ktoré Vám najskôr napadnú a odrážajú Váš postoj k danej otázke **dnes**.

Cirkev (zbor) v ktorej počúvate kázne:	AC	BJB	CB	ECM
Vyznačte, ako dlho chodíte na bohoslužby v tomto zbere:	Do troch rokov	3-5 rokov	5-10 rokov	10-20 rokov

Všetky otázky sa týkajú kázni vo Vašom zbere:

I. Miesto potrieb v živote človeka

Škála odpovedí:

33. Reagujú na problémy, ktoré sa dotýkajú významu zdravia (chorôb) pre život?	vôbec nie	trocha	stredne	hodne	maximálne
34. Podporujú Vašu dôveru v lekárov?	vôbec nie	trocha	stredne	hodne	maximálne
35. Zaoberajú sa emocionálnymi zraneniami, ich príčinami, dôsledkami východiskami?	vôbec nie	trocha	stredne	hodne	maximálne
36. Poukazujú na význam nachádzania zmyslu života napriek životným ťažkostiam?	vôbec nie	trocha	stredne	hodne	maximálne
37. Venujú sa významu radosti pre život človeka?	vôbec nie	trocha	stredne	hodne	maximálne
38. Venujú sa významu bolesti pre život človeka?	vôbec nie	trocha	stredne	hodne	maximálne
39. Pomáhajú rozvíjať priaznivý postoj poslucháčov k budúcnosti?	vôbec nie	trocha	stredne	hodne	maximálne
40. Vedú k životu, v ktorom má dôležité miesto potreba lásky, priatelia, spolupatričnosti?	vôbec nie	trocha	stredne	hodne	maximálne
41. Je ich predmetom potreba sebaakceptácie a osobnej identity?	vôbec nie	trocha	stredne	hodne	maximálne
42. Rozvíjajú kresťanskú sebadôveru poslucháčov?	vôbec nie	trocha	stredne	hodne	maximálne
43. Rozvíjajú spokojnosť so svojím vzhľadom?	vôbec nie	trocha	stredne	hodne	maximálne
44. Pomáhajú vyrovnávať sa so starostami?	vôbec nie	trocha	stredne	hodne	maximálne

45.	Pomáhajú spracovávať smútok a depresiu?	vôbec nie	trocha	stredne	hodne	maximálne
46.	Podporujú pocit spolupatričnosti u poslucháčov?	vôbec nie	trocha	stredne	hodne	maximálne
47.	Podporujú pozitívne akceptovanie sexuality?	vôbec nie	trocha	stredne	hodne	maximálne
48.	Venujú sa významu sebaaktualizácie ¹⁰¹ (sebarealizácie) pre život?	vôbec nie	trocha	stredne	hodne	maximálne
49.	Dávajú miesto významu sociálnych a duchovných vzťahov v živote človeka (v rodine, v susedských vzťahoch, osamelosť, byť „in“ a „out“)?	vôbec nie	trocha	stredne	hodne	maximálne
50.	Podporujú spokojnosť s podporou, ktorú dostávate zo strany rodiny?	vôbec nie	trocha	stredne	hodne	maximálne

II. Miesto hodnôt v živote človeka

51.	Podporujú objektívny pocit istoty a bezpečia veriaceho človeka?	vôbec nie	trocha	stredne	hodne	maximálne
52.	Pomáhajú zorientovať sa v sociálnom prostredí kde žijete?	vôbec nie	trocha	stredne	hodne	maximálne
53.	Podporujú pozitívne akceptovanie miesta, kde žijete?	vôbec nie	trocha	stredne	hodne	maximálne
54.	Pomáhajú Vám v hodnotovej orientácii?	vôbec nie	trocha	stredne	hodne	maximálne
55.	Vyskytuje sa v kázňach téma „peniaze“?	vôbec nie	trocha	stredne	hodne	maximálne
56.	Rozvíjajú kázne zmysel pre oddychové využitie voľného času?	vôbec nie	trocha	stredne	hodne	maximálne
57.	Pomáhajú Vám vyrovnať sa so všednosťou a každodenným stereotypom?	vôbec nie	trocha	stredne	hodne	maximálne
58.	Stimulujú Vás, aby ste si navzájom pomáhali?	vôbec nie	trocha	stredne	hodne	maximálne
59.	Podporujú Vašu spokojnosť s tým, ako pomáhate druhým?	vôbec nie	trocha	stredne	hodne	maximálne
60.	Pomáhajú Vám vyrovnáť sa so situáciou, keď Vám niekto pomoc odmietne?	vôbec nie	trocha	stredne	hodne	maximálne
61.	Prezentujú význam osobných záľub vo Vašom živote?	vôbec nie	trocha	stredne	hodne	maximálne

¹⁰¹ Sebaaktualizácia (pojem zaviedol Kurt Goldstein, niekedy sa označuje ako **sebarealizácia**) je inštinktívna potreba naplniť svoje schopnosti a snaha byť najlepším akým len človek môže byť.

62. Podporujú kladný postoj k odpočinku a zábave?	vôbec nie	trocha	stredne	hodne	maximálne
63. Podporujú Vašu schopnosť akceptovať svoje men-tálne schopnosti a obmedzenia v porovnaní s druhými ľuďmi?	vôbec nie	trocha	stredne	hodne	maximálne
64. Dávajú dôraz na holistický (celostný, celkový) prístup k životu?	vôbec nie	trocha	stredne	hodne	maximálne

Vyplnený dotazník odovzdajte osobne poverenej osobe alebo zašlite na adresu:

**Pedagogická fakulta UMB
Katedra evanjelikálnej teológie a misie
Ružová 13
974 01 Banská Bystrica**

Ďakujeme. Za riešiteľský kolektív výskumnej úlohy VEGA č. 1/0070/08

doc. ThDr. Pavel Procházka, PhD., mim. prof., vedúci

ThDr. Albín Masarik, PhD., zástupca vedúceho

Príloha 3 Dotazník pre spracovávateľov bohoslužobných kázni

I. Sebaprežívanie

Počet výskytov:

- a) zdravie.....
- b) dôvera v lekárov.....
- c) emocionálne zranenia
- d) spokojnosť so vzhľadom.....
- e) vyrovnávanie so starosťami.....
- f) spracovávanie smútka a depresie.....
- g) pocit spolupatričnosti
- h) pozitívne akceptovanie sexuality.....
- i) sebaaktualizácia.....,
- j) význam sociálnych a duchovných vzťahov.....
- k) spokojnosť s podporou zo strany rodiny.....
- l) význam osobných záľub.....
- m) význam odpočinku a zábavy.....
- n) akceptovanie svojich mentálnych schopností a obmedzení.....
- o) holistický prístup k životu.....

II. Sociálny kontext

- p) zmysel života napriek ťažkostiam.....
- q) význam radosti.....
- r) význam bolesti.....
- s) priaznivý postoj budúcnosti.....
- t) láska – prijatie - spolupatričnosť.....
- u) potreba sebaakceptácie a osobnej identity.....
- v) kresťanská sebadôvera.....
- w) objektívny pocit istoty a bezpečia.....
- x) orientácia v sociálnom prostredí.....
- y) pozitívne akceptovanie miesta existencie.....
- z) pomoc v hodnotovej orientácii.....
- aa) peniaze.....
- bb) oddychové využitie voľného času.....
- cc) vyrovnávanie so všednosťou a každodenným stereotypom.....
- dd) stimulácia k vzájomnej pomoci.....
- ee) spokojnosť so schopnosťou pomáhať iným.....
- ff) vyrovnávanie s odmietnutím poskytnúť pomoc.....

Príloha 4 Prehľad slovenskej a českej literatúry k štúdiu problematiky pojmu *kvalita života*

Poznámka: Klasifikačné čísla uvedené v záhlaví jednotlivých záznamov slúžia pre rýchle vyhľadávanie v katalógu Univerzitnej knižnice v Bratislave, a to ako v jej vlastných katalógoch, tak aj v katalógu Českej národní knižnice v Prahe, odkiaľ je možné si dokumenty aj časopisecké články vypožičať prostredníctvom medziknižničnej výpožičnej služby Univerzitnej knižnice.

Kvalita života a sociálny kapitál- psychologické dimenzie. Prešov : Prešovská univerzita, 2008, 324 s. ISBN 9788080687472

Kvalita života v spektre andragogických a socálnopsychologických disciplín. Prešov : Prešovská univerzita v Prešove, Filozofická fakulta. 2008, 131s.

Kol. aut. Psychologické aspekty kvality života, Bratislava : Stimul, 2001, 213 s.

159.9:301.151.1

Kováč, Damián

Man's Quality of Life: a Cliché or a Scientific Category? / Damián Kováč. -

Obr. 3, res. slov., lit. 14 zázn. v angl., češ., slov. In: Studia

psychologica. - ISSN 0039-3320. - Roč. 37, č. 1 (1995), s. 47-55.

159.9:61:061.3

Křivohlavý, Jaro

Kvalita života / Jaro Křivohlavý. In: Psychológia a patopsychológia dieťaťa.

- ISSN 0555-5574. - Roč. 30, č. 2 (1995), s. 230-231.

613.86:36:172:061.3

Kafka, J.

Sociálne determinanty kvality života / J. Kafka, L. Lovaš, M. Kafková. In:

Psychiatria. - 1335-423X. - Roč. 7, č. 2 (2000), s. 93.

616.89:613.86

Zigmund, V.

Kvalita života z hľadiska medicíny, biologické, psychologické a sociálne

aspekty / V. Zigmund. In: Psychiatria. - 1335-423X. - Roč. 7, č. 2 (2000), s.

103.

616-053.9-084

Bencko, Vladimír,

Životný štýl a kvalita života / Vladimír Bencko, Eva Reichrtová. - Res. angl.

- Bibliogr. odkazy. In: Životné prostredie. - 0044-4863. - Roč. 34, č. 6

(2000), s. 293-296.

159.94

Kováč, Damián

Kvalita života - naliehavá výzva pre vedu nového storočia Quality of life a pressing challenge for science of the new millennium / Damián Kováč. - Obr., tab. - Res. angl., slov. - Bibliogr. odkazy. In: Československá psychologie. - 0009-062X. - Roč. 45, č. 1 (2001), s. 34-44.

17.021.2

Zelina, Miron

Quality of life in the creatively-humanistic concept of personality / Miron

Zelina, Milota Zelinová. - Bibliogr. odkazy. - Res. angl., slov. In: Studia psychologica. - 0039-3320. - Roč. 43, č. 3 (2001), s. 195-201.

159.923

Kováč, Damián

(Dis-)integration of personality - a source of (non-)quality of life / Damián Kováč. - Obr. - Bibliogr. odkazy - Res. angl., slov. In: Studia psychologica. - 0039-3320. - Roč. 43, č. 3 (2001), s. 203-210.

Křivohlavý, Jaro

Faith, meaningfulness and quality of life / Jaro Křivohlavý, Františka

Petříková. - Bibliogr. odkazy. - Res. angl., čes. In: Studia psychologica. - 0039-3320. - Roč. 43, č. 3 (2001), s. 211-214.

159.9-051:159.913

Kováč, Damián, 1929-

Psychologists and the quality of life / Damián Kováč. - Tab. - Bibliogr. odkazy - Res. angl., slov. In: Studia psychologica. - 0039-3320. - Roč. 43, č. 2 (2001), s. 161-167.

159.9.072.59:159.942.5

Džuka, Jozef

Vývoj a overenie validity škál emocionálnej habituálnej subjektívnej pohody
(SEHP) Elaboration and verification of emotional habitual subjective
well-being scales (SEHP) / Jozef Džuka, Claudia Dalbert. - Príl., tab. - Res.
angl., slov. - Bibliogr. odkazy. - Podpora nadácie Alexander von
Humboldt-Stiftung v Bonne prvému autorovi. In: Československá psychologie. -
0009-062X. - Roč. 46, č. 3 (2002), s. 234-250.

159.9.072.59:165.745

Halama, Peter

Vývin a konštrukcia škály životnej zmysluplnosti Development and construction
of life meaningfulness scale / Peter Halama. - Obr., príl., tab. - Res. angl.,
slov. - Bibliogr. odkazy. In: Československá psychologie. - 0009-062X. - Roč.
46, č. 3 (2002), s. 265-276.

159.922.8

Personality correlates of self-esteem and life satisfaction Osobní koreláty
sebehodnocení a životní spokojenosti / Marek Blatný ... [et al.]. - Tab. -
Res. angl., slov. - Bibliogr. odkazy. In: Studia psychologica. - 0039-3320. -
Vol. 46, no. 2 (2004), s. 97-104.

159.922:378.4

Kováč, Tomáš

A probe into intrapsychic bonds of coping, rigidity and creativity Sonda do
intrapsychických väzieb zvládania, rigidity a tvorivosti / Tomáš Kováč, Jana
Benedikovičová. - Tab. - Res. angl., slov. - Bibliogr. odkazy. In: Studia
psychologica. - 0039-3320. - Vol. 46, no. 2 (2004), s. 127-135.

574

Ira, Vladimír

Každodenné aktivity človeka z hľadiska kvality a udržateľnosti života /
Vladimír Ira. - Grafy. - Res. angl. - Bibliogr. odkazy. In: Geografické
informácie 7. II. diel. - Nitra : Univerzita Konštantína Filozofa, 2002. -
80-8050-543-8. - S. 179-187.

17.02 * 159.9.016.1 * 796.011 * 316.64 * (048.8)

Hogenová, Anna

Kvalita života a tělesnost / Anna Hogenová. -- Praha : Karolinum, 2002. --
304 s. ; 21 cm. -- Obsahuje bibliografii a bibliografické odkazy. -- ISBN
80-246-0457-4 (brož.)

316.728-021.465 * 316.344.6-056.34 * (049.5)

Dotazník kvality života (Q-LES-Q) : kvalita prožívání radosti a spokojenosti ze života : informace pro terapeuta. -- 1. vyd. -- Praha : Academia Medica Pragensis - Amepra, 2003. -- 23 s. ; 21 cm. -- Obsahuje bibliografií. -- ISBN 80-86694-02-X (brož.)

574.4/.5 * 502.1 * 502.22 * (047)

Ekosystémy a kvalita lidského života: rámec pro hodnocení : zpráva pracovní skupiny pro koncepční rámec Ekosystémového hodnocení milénia : český překlad Souhrnu publikace. -- 1. vyd. -- Praha : Ministerstvo životního prostředí, 2003. -- 30 s. ; 21 cm. -- Název originálu: Ecosystems and human well-being: a framework for assessment. -- Přeloženo z angličtiny. -- ISBN 80-7212-266-5

316.728-021.465 * 502.131.1 * 502.131.1:502.175 * 308:311.141 * 33:311.14 ...

Mederly, Peter

Indikátory kvality života a udržitelného rozvoje : kvantitativní, vícerozměrný a variantní přístup / Peter Mederly, Ján Topercer, Pavel Nováček. -- Vyd. 1. -- Praha : UK FSV CESES, 2004. -- 117 s. : il., mapy ; 30 cm. -- Obsahuje bibliografií. -- ISBN 80-239-4389-8 (brož.)

316.728-021.465 * (437.3) * (062.534)

Jansa, Petr

Kvalita života (2004 : Třeboň, Česko)

Kvalita života : sborník příspěvků z konference, konané dne 25.10.2004 v Třeboni, Kongresový sál hotelu Aurora / [hlavní editor Helena Hnilicová]. -- Kostelec nad Černými lesy : Institut zdravotní politiky a ekonomiky, 2004. -- 120 s. : il. ; 21 cm. -- Vydáno v rámci řešení projektu: Podpora zdraví na úrovni kraje - determinanty zdraví a nová zdravotní politika (investice do zdraví) NO/7701-3, OK 12. -- Obsahuje bibliografií a bibliografické odkazy. -- ISBN 80-86625-20-6 (brož.)

316.728-021.465 * 316.64 * 316.812 * 331 * (437.3) * (048.8)

Hamplová, Dana,

Životní spokojenost: rodina, práce a další faktory / Dana Hamplová. -- 1. vyd. -- Praha : Sociologický ústav Akademie věd České republiky, c2004. -- 43 s. : il. ; 25 cm. -- (Sociologické studie = Sociological studies ; 04:06). -- Anglické a německé resumé. -- 170 výt. -- Obsahuje bibliografií. -- ISBN 80-7330-063-X (brož.)

316.752 * 316.3 * 316.728-021.465 * 330.35 * 338.2 * 36 * 327 * (4) * (73 ...

Rifkin, Jeremy

Evropský sen : jak evropská vize budoucnosti potichu zastiňuje Americký sen /
Jeremy Rifkin ; [z angličtiny přeložil Václav Procházka]. -- 1. vyd. -- Praha
: Evropský literární klub, 2005. -- 423 s. ; 22 cm. -- ISBN 80-86316-62-9
(váz.)

316.728-021.465 * 616.1/.9-021.146.4 * 613.86 * (048.8)

Vaďurová, Helena

Kvalita života : teoretická a metodologická východiska / Helena Vaďurová,
Pavel Mühlpachr. -- 1. vyd. -- Brno : Masarykova univerzita, 2005. -- 143 s. ;
21 cm. -- Anglické resumé. -- Nad názvem: Masarykova univerzita v Brně,
Pedagogická fakulta. -- 300 výt. -- Obsahuje bibliografi. -- ISBN
80-210-3754-7 (brož.)

I. Dušková, Jana II. Název

316.728-021.465 * 101 * 616 * 304 * 316.728 * 616-092.11 * (082)

Payne, Jan

Kvalita života a zdraví / Jan Payne a kolektiv. -- Vyd. 1. -- V Praze :
Triton, 2005. -- 629 s. : il. ; 21 cm. -- "Sborník I a II vznikl z podpory
výzkumného záměru MŠMT "Cíle medicíny: kvalita života". -- Rub tit. s. --
Obsahuje bibliografie a bibliografické odkazy. -- Obsahuje: díl 1. Filosofie
-- díl 2. Empirie. -- ISBN 80-7254-657-0 (váz.)

316.346.32-053.9 * 316.728-021.465 * 364-3 * 364-5 * (437.3) * (047.31)

Kasalová, Hana

Životní situace starých občanů / Hana Kasalová a kolektiv. -- Praha :
Výzkumný ústav sociálního rozvoje a práce Bratislava, pobočka Praha, 1988. --
87 s. ; 21 cm. -- (Výzkumné práce ; č. 111). -- Anglické a ruské resumé. --
250 výt. -- Obsahuje bibliografi. -- (Brož.)

159.923.35 * 001.83 * 37.016:793.3 * 316.728-021.465 * (062.534)

Kontexty prožitku a kvalita života (2003 : Praha, Česko)

Kontexty prožitku a kvalita života : sborník výběru příspěvků z konferencí
konaných ve dnech 9.4.2003 a 22.-23.4.2004 na UK FTVS / Jiří Kirchner (editor)
. -- Ústí nad Labem : Univerzita J.E. Purkyně : Asociace psychologů sportu
České republiky, 2005. -- 217 s. : il. ; 21 cm. -- Část. slovenský text. --
Název z obálky. -- 100 výt. -- Nad názvem: Univerzita J.E. Purkyně v Ústí nad
Labem, Pedagogická fakulta, Ústav zdravotnických studií, Asociace psychologů
sportu České republiky. -- Obsahuje bibliografie a bibliografické odkazy. --

ISBN 80-7044-692-7 (brož.)

316.728-021.465 * 616.1/.9-021.146.4 * 613.86 * 351.74-051 * (437.3) * (6 ...

Health related quality of life in law and order enforcement / Petr Petr ...
[et al.]. -- 2nd, enl. and amended ed. -- Budweis : College of European and
Regional Studies, 2006. -- 106 s. : il. ; 21 cm. -- (Studia VŠERS ; 11). --
Texty část. v jazyce oshiwambo, afrikánštině, francouzštině, němčině,
portugalštině, ruštině, chorvatštině, svahilštině a tswanštině. -- Obsahuje
bibliografie. -- ISBN 80-86708-24-1 (brož.)

316.728-021.465 * 316.6:001.891 * 303.622 * (437.3) * (035)

Dragomirecká, Eva,
WHOQOL-BREF, WHOQOL-100 : World Health Organization Quality of Life
Assessment : příručka pro uživatele české verze dotazníků kvality života
Světové zdravotnické organizace / Eva Dragomirecká, Jitka Bartoňová. -- 1.
vyd. -- Praha : Psychiatrické centrum, 2006. -- 88 s. ; 30 cm. -- Obsahuje
bibliografii. -- ISBN 80-85121-82-4 (brož.)

316.728-021.465 * 316.346.32-053.2 * 316.6:001.891 * (437.3) * (048.8) * ...

Mareš, Jiří,
Kvalita života u dětí a dospívajících / Jiří Mareš a kol. -- Brno : MSD,
2006- . -- sv. : il. ; 21 cm. -- Anglicko-český slovníček. -- Obsahuje
bibliografie. -- Neúplný obsah: sv. 1. 2006. 228 s. -- sv. 2. 2007. 259 s. --
ISBN 80-86633-65-9 (sv. 1 : brož.). -- ISBN 978-80-7392-008-1 (sv. 2 : brož.)

316.728-021.465 * 303.622 * 303 * (437.3) * (035)

SQUALA : Subjective quality of life analysis : příručka pro uživatele české
verze Dotazníku subjektivní kvality života SQUALA / Eva Dragomirecká ... [et
al.]. -- 1. vyd. -- Praha : Psychiatrické centrum, 2006. -- 68 s. ; 30 cm. --
Obsahuje bibliografii. -- ISBN 80-85121-47-6 (brož.)

613/614 * 316.728-021.465 * 796.034.2 * 616-092.11 * (048.8) * (082)

Kvalita života / kolektiv autorů. -- Vyd. 1. -- Ústí nad Labem : Univerzita
J.E. Purkyně, Ústav zdravotnických studií, 2007- . -- sv. : il. ; 21 cm.
-- Část. slovenský text. -- Na rubu tit. s. jako autoři uvedeni: Ladislav
Bence ... [et al.]. -- Obsahuje bibliografie. -- Neúplný obsah: [sv.] I. 2007.
210 s. 100 výt. -- ISBN 978-80-7044-893-9 (1. sv. : brož.)

331 * 316.422 * 316.728-021.465 * 658 * 331.108.23 * 005.73 * 658.8 * 005 ...

Svět práce a kvalita života v globalizované ekonomice (2007 : Praha, Česko)

Svět práce a kvalita života v globalizované ekonomice : sborník z mezinárodní konference : projekt "Vliv změn světa práce na kvalitu života" programu MPSV "Moderní společnost a její proměny". -- Vyd. 1. -- Praha : Výzkumný ústav bezpečnosti práce, 2007. -- 4 sv. ([306, 396, 348, 292] s.) : il. ; 30 cm. -- Část. anglický a slovenský text, anglická a slovenská resumé. -- 55 výt. -- Z technických důvodů vydáno ve 4 sv. -- Obsahuje bibliografie a bibliografické odkazy. -- ISBN 978-80-86973-45-6 (sv. 1-4 : brož.) : neprodejné

159.9:613 * 316.728-021.465 * (062.534)

Psychologie zdraví a kvalita života (konference)

Psychologie zdraví a kvalita života - ... : sborník přednášek z celostátní konference s mezinárodní účastí ve Vernířovicích u Šumperka, ... -- Brno : MSD, [1993?]- . -- sv. ; 21 cm. -- 1x ročně. -- Část. anglický a slovenský text. -- Součástí názvu je označení běžného roku, součástí podnázvu je datum konání. -- Nad názvem: Českomoravská psychologická společnost, Sekce psychologie zdraví, Slezská univerzita v Opavě, Ústav pedagogických a psychologických věd, Státní zdravotní ústav v Praze, Lékařská fakulta UK Hradec Králové, Ústav sociálního lékařství. -- Některé předchozí roč. se konaly v lázních Jeseník. -- Jednotlivé sv. mají ISBN. -- Popsáno podle: roč. 2007

316.728-021.465 * 159.923

Mareš, Jiří

Kvalita života a její proměny v čase u téhož jedince / Jiří Mareš. --

Anglické resumé. -- obrázek, tabulky. -- Obsahuje bibliografii

In: Československá psychologie. -- ISSN 0009-062X. -- Roč. 49, č. 1 (2005), s.

19-33

159.923 * 316.728-021.465

Hnilica, Karel

Vlivy politické orientace, sociálního srovnávání a osobnosti na spokojenost se životem / Karel Hnilica. -- Anglické resumé. -- obrázky, tabulky. --

Obsahuje bibliografii

In: Československá psychologie. -- ISSN 0009-062X. -- Roč. 49, č. 2 (2005), s.

97-116

316.728-021.465 * 005.745

Křivohlavý, Jaro

Kvalita života - Třeboň 2004 / J. Křivohlavý

In: Československá psychologie. -- ISSN 0009-062X. -- Roč. 49, č. 2 (2005), s.
186-187

159.923 * 316.728-021.465 * 141.12 * 316.752 * 616.891.4 * 159.923-021.341

Hnilica, Karel,

Vlivy materialistické hodnotové orientace na spokojenost se životem / Karel

Hnilica. -- Anglické resumé. -- grafy, tabulky. -- Obsahuje bibliografii

In: Československá psychologie. -- ISSN 0009-062X. -- Roč. 49, č. 5 (2005), s.
385-398

613/614 * 001:316.344.3 * 330.564.2 * 504.4 * 159.9:613 * 316.728-021.465

Hnilica, Karel

Vlivy socioekonomického statusu a přírodní katastrofy na zdraví a spokojenost
se životem / Karel Hnilica. -- Anglické resumé. -- grafy, tabulky. --

Obsahuje bibliografii

In: Československá psychologie. -- ISSN 0009-062X. -- Roč. 50, č. 1 (2006), s.
16-35

316.728-021.465 * 17.023.34 * 316.356.2 * 316.811.11-027.581 * (4)

Hamplová, Dana

Životní spokojenost, štěstí a rodinný stav v 21 evropských zemích / Dana

Hamplová. -- Anglické resumé. -- grafy, tabulky. -- Obsahuje bibliografii

In: Sociologický časopis. -- ISSN 0038-0288. -- Roč. 42, č. 1 (2006), s.
35-55

159.9:613 * 613/614 * 316.728-021.465 * 316.728

Zvírotský, Michal

Je zdraví opravdu to nejdůležitější? / Michal Zvírotský. -- Variantní název:

Životní styl. -- Rubrika: Životní styl

In: Psychologie dnes. -- ISSN 1212-9607. -- Roč. 12, č. 4 (2006), s. 26-27

159.922 * 316.728 * 316.752

Mareš, Jiří

Kvalita života a její proměny v čase u téhož jedince / Jiří Mareš. -- 2 tab.,

1 graf. -- Res. angl., čes. -- Obsahuje bibliografické odkazy: 51

In: Československá psychologie. -- Roč. 49, č. 1 (2005), s. 19-33

616.89 * (437.3)

Dragomirecká, Eva

Česká verze dotazníku kvality života WHOQOL - překlad položek a konstrukce škál / Eva Dragomirecká. -- il. - - Anglické resumé. -- Literatura
In: Psychiatrie. -- ISSN 1211-7579. -- Roč. 10, č. 2 (2006), s. 68-73
Konspekt: 616.89 Psychiatrie

316.728-021.465 * 17.035.1 * 141.12 * 316.752

Hnilica, Karel

Životní standard, individualistické hodnoty a spokojenost se životem / . --
Anglické resumé. -- obrázky, tabulky. -- Obsahuje bibliografii
In: Československá psychologie. -- ISSN 0009-062X. -- Roč. 50, č. 3 (2006), s.
201-217

316.728-021.465 * 159.938.3 * 613

Dragomirecká, Eva

Dotazník kvality života Světové zdravotnické organizace WHOQOL-BREF.
Psychometrické vlastnosti a první zkušenosti s českou verzí / Eva
Dragomirecká, Jitka Bartoňová. -- il. -- Anglické resumé. -- Literatura
In: Psychiatrie. -- ISSN 1211-7579. -- Roč. 10, č. 3 (2006), s. 144-149

* 159.9 * 159.923.2 * 303.022

Křivohlavý, Jaro

Kvalitativní zkoumání smysluplnosti života / Jaro Křivohlavý. -- Variantní
název: Psychodiagnostika. -- Rubrika: Psychodiagnostika. -- Obsahuje
bibliografii
In: Psychologie dnes. -- ISSN 1212-9607. -- Roč. 12, č. 11 (2006), s. 34-37
Konspekt: 159.92 Vývojová psychologie. Individuální psychologie

613/614 * 159.9:613 * 159.942 * 316.728-021.465

Hnilica, Karel

Diagnóza a věk moderují vztah mezi zdravím, emočním životem a spokojeností se
životem / Karel Hnilica. -- grafy, tabulky. -- Obsahuje bibliografii
In: Československá psychologie. -- ISSN 0009-062X. -- Roč. 50, č. 6 (2006), s.
489-506

316.728-021.465 * 613/614 * 159.9 * 303.2

Mareš, Jiří

Minimální věcně významné změny v diagnostikované kvalitě života / Jiří Mareš,
Tomáš Urbánek. -- Anglické resumé. -- tabulky. -- Obsahuje bibliografii
In: Československá psychologie. -- ISSN 0009-062X. -- Roč. 50, č. 6 (2006), s.
557-568

316.728-021.465 * 159.942 * 612.82 * 612.8 * 159.91

Hodačová, Lenka

Mozek, emoce a spokojený život / Lenka Hodačová

In: Psychologie dnes. -- ISSN 1212-9607. -- Roč. 13, č. 2 (2007), s. 48-51

17.023.34 * 159.9 * 316.728-021.465

Křivohlavý, Jaro

Kdy je člověk šťastný / Jaro Křivohlavý. -- Obsahuje bibliografii

In: Psychologie dnes. -- ISSN 1212-9607. -- Roč. 13, č. 4 (2007), s. 46-49

316.728-021.465 * 316.752 * 159.9 * 159.923

Schusterová, Nikoleta

Vzťah hodnot, cieľov a subjektívnej pohody / Nikoleta Schusterová. --

Anglické resumé. -- Obsahuje bibliografii

In: Československá psychologie. -- ISSN 0009-062X. -- Roč. 51, č. 1 (2007), s.

48-57

316.728-021.465 * 17.023.34 * 159.923

Kramulová, Daniela

Umíte být šťastní? / Daniela Kramulová

In: Psychologie dnes. -- ISSN 1212-9607. -- Roč. 14, č. 1 (2008), s. 30-31

330.34 * 316.728-021.465 * 314.118 * 330.59 * 001:316.344.3 * 330.55

Syrovátka, Miroslav

Jak (ne)měřit kvalitu života. Kritické pohledy na index lidského rozvoje /

Miroslav Syrovátka. -- Anglické resumé. -- graf, tabulky. -- Obsahuje

bibliografii

In: Mezinárodní vztahy. -- ISSN 0323-1844. -- Roč. 43, č. 1 (2008), s. 9-37

Príloha 5 Kvalita života v súčasnej pluralitnej spoločnosti (Katarína Kučerová)

Výsledky prieskumu odbornej literatúry

OBSAH

1 Definícia pojmu kvalita	97
2 Definícia pojmu kvalita života	97
2.1 Rozbor definície pojmu kvalita života podľa WHO	98
3 Objektívna a subjektívna stránka kvality života.....	103
4 Indikátory subjektívnej kvality života	104
5 Osobná pohoda (well-being).....	105
5.1 Čnosti a kvalita života	106
5.2 Dimenzie osobnej pohody	107
5.2.1 Úspešnosť	108
5.2.2 Nádej	108
5.2.3 Životný štýl.....	109
5.2.4 Životné ciele	109
5.2.5 Vplyv viery, resp. religiozity	109
5.2.6 Sociálna opora	110
5.3 Determinanty a prediktory osobnej pohody	111
6 Kvalita života v (našej) pluralitnej spoločnosti	112
6.1 Pohľad na subjektívnu kvalitu života na Slovensku a následné prognózy	112
6.2 Od problémov, ktoré vyžadujú prioritné riešenie, k prognózam	115
Záver	118
Zoznam použitých zdrojov	119

Kvalita života¹⁰² v súčasnej spoločnosti

1 Definícia pojmu kvalita¹⁰³

Presné vymedzenie obsahu kategórie kvality sa v literatúre neuvádzajú, obyčajne je definovaná v kontexte s pojmi, s ktorými ju autor ďalej spája. Najčastejšie je spájaná s pojmom efektívnosť, a sú uvádzané ako dvojica pojmov, ktorých obsah sa navzájom dopĺňa.

Termín kvalita sa používa v dvoch základných významoch:

1. ako všeobecný výraz na označenie špecifických charakteristík, vlastností, atribútov, úrovne, ktorými sa daný objekt odlišuje od iných objektov, bez zdôraznenia miery uspokojenia určitých potrieb,
2. ako normatívna kategória na vyjadrenie nejakej žiaducej, postulovanej, optimálnej úrovne či stupňa, ktorý by sa približoval k určitej žiaducej predstave o úrovni nejakej sústavy, javu či predmetu. (Napr. kvalita produktu vyjadruje svojimi čiastkovými vlastnosťami a znakmi spôsobilosť produkta plniť funkcie, pre ktoré bol vyrobený¹⁰⁴.)

2 Definícia pojmu kvalita života

V súčasnosti existuje viacero konceptov **kvality života (Quality of Life = QOL, niekedy HRQOL = health-related quality of life¹⁰⁵)** a napriek tomu v odbornej literatúre nájdeme spoločný názor, že ešte stále neexistuje všeobecne prijateľná definícia (konsenzus) kvality života. Najčastejšie používanou je **definícia Svetovej zdravotníckej organizácie WHO**, ktorá predložila svoju prvú pracovnú definíciu v roku 1993.

Jej súčasná podoba znie nasledovne:

Kvalita života vyjadruje „ako ľudia vnímajú svoje miesto v živote, v kontexte kultúry a hodnotových systémov, v ktorých žijú, a vo vzťahoch k svojim cieľom, očakávaniam, štandardom a záujmom“.

Inak povedané, podstatou tohto fenoménu je jedincom (ale aj skupinou, komunitou, či spoločnosťou) vytváraný mnohoúrovňový **pohľad na možnosti jeho fyzického, psychického a sociálneho uplatnenia v živote**.

¹⁰² Výskumy kvality života siahajú do konca 60. a začiatku 70. rokov. Pôvodne sa používal v súvislosti s konkrétnymi otázkami zhoršenia kvality životného prostredia. Neskôr išlo hlavne o výskum indikátorov blahobytu, pričom kvalita života vyjadrovala mieru kongruencie objektívnych životných podmienok a ich subjektívneho hodnotenia veľkými skupinami ľudí – išlo o výskumy týkajúce sa stavu spoločnosti (Andrews a Whithey, 1976).

Stredobodom zájmu boli ekonomické a sociálne indikátory kvality života: príjem a materiálne zabezpečenie, politická sloboda a nezávislosť, sociálna spravodlivosť, právne istoty a zdravotná starostlivosť. V posledných dvoch desaťročiach je kvalita života považovaná za koncept, ktorý sa vzťahuje na individuum (Führer, 2000), nie primárne na ekonomické alebo sociálne podmienky a ľažiskovým sa stal výskum kvality života, ktorá súvisí so zdravím osoby (HRQOL = Health-Related-Quality of Life). Neskôr sa do centra pozornosti dostali subjektívne indikátory kvality života - subjektívna pohoda a spokojnosť so životom (Diener a Suh, 1997).

¹⁰³ Z angl. Quality, fr. Qualité, nem. Qualität, lat. Poiotes, gr. Qualitas

¹⁰⁴ Osobne sa domnievam, že to, do akej miery určitá kázeň zvyšuje reálnu kvalitu života poslucháčov závisí aj od teológie danej cirkvi, farnosti, lokality, kážuceho knaza – či predstiera „teológiu kríža“, alebo „teológiu víťazstva“ – teda akým spôsobom odpovedá na základnú otázkou čo sa od ľudského života na zemi očakáva – či znášať „svoj kríž“ – znášať utrpenia, obeť, sebazapieranie a sebapopieranie v prospech očakávania „spravodlivejšieho neba“, alebo či sú poslucháči vedení k sebarealizácii, rozvoju, dozrievaniu a pod.

V kontexte pojmov použitých vo vyššie uvedenej definícii môžeme povedať, že otázku je, ku akej teologickej antropológii a teleológií sa knaz prikláňa – pre akú funkciu a pre aký čiastkový a konečný ciel sme boli stvorení.

¹⁰⁵ J. Bergsma a G. L. Engel vo svojej práci z roku 1988 ako prví poukázali na možnosť rozlíšenia hlavných rovín či úrovni skúmania kvality života.

Na makroúrovni ide o kvalitu života veľkých spoločenských útvarov (kontinentov, krajín, štátov), na medziúrovni o kvalite života malých sociálnych skupín a na osobnej úrovni o kvalite života ľudí.

(In: J. Bergsma, G. L. Endel: Quality of life: does measurement help? Health Policy 10, 1988, 267-279.)

Niekedy sú do tohto základného poňatia kvality života zahrňované ešte ďalšie dimenzie, napríklad spiritualita (Kováč, 2004, 2003; Stríženec, 1994; WHOQOL-100, 2003 – požíva pojem „životná filozofia“ a „viera“) alebo telesné pocity (predovšetkým v rámci výskumov zameraných na jedincov s určitým handicapom, ochorením, alebo v pokročilom seniorskom veku).

V kvalite života sa premieta výrazne úroveň osobnej pohody (well-being), úroveň schopnosti postarať sa o seba (sebaobsluhu), úroveň mobility a schopnosti ovplyvňovať vývoj vlastného života. Niektoré novšie prístupy v tejto súvislosti stanovujú osobnú pohodu ako štandard pre kvalitu života v rôznych kontextoch.

Postupne boli vytvorené rôzne, väčšinou dotazníkové postupy, využívajúce k vyjadreniu úrovne kvality života najčastejšie hodnotiace škály, vychádzajúce napr. z úrovne sebaobsluhy, schopnosti zvládať bežné každodenné situácie či z pohľadu sebahodnotenia vlastného zdravia. Väčšina týchto metód bola vypracovaná pre účely hodnotenia kvality života v vzťahu k určitým skupinám chorôb (napr. kardiovaskulárne ochorenia, nádorové ochorenia, astmatické problémy a pod.), handicapom či pre zhodnotenie kvality života geronto pacientov. I keď využívané metódy sú rozličné, zhodujú sa na tom, že meranie kvality života musí zachytiť predovšetkým hodnotiaci obraz respondenta samotného s možnosťou ďalšej objektivizácie a vzájomnej porovnatelnosti týchto individuálnych pohľadov.

Ako jeden z prvých názorov na explicitne vyjadriteľnú, merateľnú podstatu kvality života je v literatúre uvádzané (Kebza, 2005) poňatie Calmana, ktorý predpokladá, že **individuálna kvalita života vyjadruje rozpor medzi snami, nádejami a ambíciami každého človeka a jeho súčasnými reálnymi skúsenosťami, pričom ľudia sú všeobecne motivovaní, aby tento rozpor bol eliminovaný, resp. odstraňovaný**.

→ v tejto súvislosti môžeme hovoriť o podstate kvality života ako o rozpore medzi očakávaniami a realitou, medzi možnosťami a skutočnosťou.

Na slovenskej odbornej scéne formuloval vlastný trojúrovňový model kvality života, ktorého vrchol tvorí zmysel života (Kováč, 2004).

Ďalší autori predpokladajú, že významnú rolu v utváraní kvality života zohráva viera vo vlastné schopnosti, miera sebauplatnenia (self-efficacy) a pod. Vnímanie úrovne tejto viery vo vlastné schopnosti ovplyvňuje podľa týchto autorov tiež mieru úsilia a vytrvalosti, ktorú sú ľudia ochotní vydať čeliac prekážkam a problémom.

2.1 Rozbor definície pojmu kvalita života podľa WHO

Odborníkmi v súčasnosti najpoužívanejšia definícia WHO (WHOQOL group, 1995, 1996, 1997) hovorí:

Kvalita života vyjadruje „ako ľudia /1/ vnímajú /2/ svoje miesto v živote, /3/ v kontexte kultúry a hodnotových systémov, v ktorých žijú, /4/ a vo vzťahoch k svojim cieľom, očakávaniam, štandardom a záujmom“.

Zameriam sa na číslami označené kľúčové pojmy v tejto definícii a ich vzťahu k psychologickej teórii a praxi. Úvahy v tomto príspevku viac nastoľujú nezodpovedané otázky než prinášajú odpovede či odporúčania.

Kvalita života vyjadruje

,,/1/ ako ľudia vnímajú

/2/ svoje miesto v živote,

/3/ v kontexte kultúry a hodnotových systémov, v ktorých žijú,

/4/ a vo vzťahoch k svojim cieľom, očakávaniam, štandardom a záujmom“.

Zameriam sa na číslami označené kľúčové pojmy v tejto definícii a ich vzťahu k psychologickej teórii a praxi¹⁰⁶. V ďalších častiach tejto kapitoly sa jednotlivým termínom súvisiacich s kategóriou kvality života budem venovať bližšie.

Ad 1 – Kvalita života vyjadruje ako ľudia vnímajú ...

Domnievam sa, že z tejto časti WHO definície kvality života môžeme vyvodiť, že dôležité je to, ako ľudia „vnímajú“.

Spoločenstvá ľudí a jednotlivé osoby vedia povedať čo považujú za dobrý - kvalitný život; ako sú so svojím životom spokojní, ako sú v živote šťastní, ako by chceli žiť.

Z teologického hľadiska môžeme hovoriť o „univerzálnnej kvalite života človeka“ tak, ako ju formuluje Nový zákon, teda o tom, čo je z pohľadu učenia Ježiša Krista životom v súlade s Božími normami a následne aj prospiešné pre človeka samotného a čo nie.

Definícia WHO nám zároveň pripomína, že to, či ľudia vnímajú (prežívajú) svoj život ako „dobrý“, „hodnotný“, „kvalitný“ závisí od ich individuálneho ponímania „dobrého života“, teda toho, čo od života očakávajú a čo si myslia, že by mali očakávať (viď tretiu časť definície).

Tiež homiletické pôsobenie by – v kontexte tejto definície nemalo – oddelene od reálnych (každodených) predstáv „o dobrom živote svojich“ svojich poslucháčov, predkladať ideál kvalitného života, ale prostredníctvom pochopenia aktuálnej predstavy poslucháčov o svojom živote, nadväzovať ďalej na túto predstavu, a formovať, transformovať a dopĺňať ju, prípadne sa snažiť o sanáciu – uzdravenie pohľadu poslucháčov na seba, svoje miesto, pôsobenie a smerovanie v živote.

Objektívne a subjektívne ukazovatele kvality

Zároveň je však zrejmé, že jestvuje konečný - ultimativný cieľ: udržať život. Z toho cieľa možno odvodiť objektívne ukazovatele (kritériá, normy, miery, štandardy) demografické, ekologicko-environmentálne, ekonomicke, medicínske a ďalšie, potrebné a nápomocné pre udržanie života. Z „objektívneho“ hľadiska je kvalita života osoby (spoločenstva) konštruovaná a určovaná zvonku pomocou rôznych, často aj premyslených, dobre prepracovaných a preto aj užitočných ukazovateľov (napr. známy Index ľudského rozvoja HDI). Pomocou nich možno kvalitu osôb, no najmä spoločenstiev, porovnávať.

Je však tiež zrejmé, že tieto „objektívne“ kritériá nepostačujú. Ďalšie uznané a sledované ukazovatele kvality života zistujú spokojnosť s vlastným životom (Eurobarometer), pocit šťastia ľudí a ich očakávania šťastného života (World Database of Happiness; Happy Life Expectancy) – ako reflexívne, globálne a holistiké miery vnímanej kvality života.

Množstvo psychologickej mier sleduje „subjektívne“ ukazovatele životnej pohody, prežívanie šťastia, radosti v živote; vnímanie svojich možností a šancí, ktoré osobe poskytuje prostredie; vnímanie možností osobného rastu a zvyšovania spôsobilostí uchopiť svoje šance, organizovať a manažovať svoj život.

Záver z tohto kľúčového pojmu „vnímanej kvality svojho života“ môže znieť aj nasledovne:

Výsostnou oblasťou spoločenských vied, najmä psychológie, je kvalitné a kvalifikované zisťovanie názorov ľudí o kvalite svojho života, a problémy spojené s týmto zisťovaním. Touto oblasťou sa u nás kvalifikované zaoberá napr. Džuka a Dalbertová.

Ad 2 - ako ľudia vnímajú svoje miesto v živote ...

¹⁰⁶ Spracované podľa: Bačová, 2004 In: Džuka 2004; Hnilica 2000; Kebza, 2005.

Z pohľadu existenciálnej psychológie a predovšetkým logoterapie môžeme pojmom „miesto v živote“ vyložiť aj ako orientáciu človeka vo svojej existencii – jeho smerovanie a jeho umiestnenie vzhľadom k jeho ašpiráciám a celkovému (ním individuálne sformulovanému) zmyslu života.

Vplyv sociálneho statusu

„Miesto osoby v živote“ znamená v sociálnej psychológií sociálnu pozíciu, sociálny status, v ktorých sa osoby veľmi líšia. So statusom, miestom osoby v živote sa viaže jej „sociálna hodnota“, z miesta osoby v živote sa odvodzujú jeho/jej práva a povinnosti. No nielen to. Miesto osoby v živote je spojené s jej hmotným postavením. V súvislosti s kvalitou života osoby, sociálne miesto určuje a poskytuje možnosti dosahovať isté predpoklady pre dobrý život. Čím vyššie (socio-ekonomickej) postavenie, miesto osoby v živote (t. j. v sociálnej štruktúre) zaujíma, tým lepšími podmienkami pre kvalitný život osoba disponuje, tým lepší prístup k zdrojom potrebným k slušnému životnému štandardu má.

Životodarnosť prostredia a životaschopnosť jedinca

Z iného pohľadu sociológie a sociálnej psychológie, by sme mohli „miesto osoby v živote“ v súvislosti s kvalitou života osoby charakterizovať ako výsledok kombinácie:

1. životodarnosti prostredia, v ktorom osoba žije,
2. životaschopnosti osoby.

Pojmy životodarnosti a životaschopnosti, Veenhoven uvádza ako „životné šance“ (Bačova, In: Džuka, 2004).

Ked' rozdelíme prostredie na prostredie 1. prírodné a 2. ľudské (sociálne) prostredie, ktoré - na rozdiel od prírodného - vytvárajú ľudia, potom životodarnosť prírodného prostredia označuje fyzikálno-prírodné podmienky, v ktorých sa ľudský život odvíja.

Životodarnosť ľudského prostredia predstavuje sociálna štruktúra, deľba práce, politické pomery, rozdeľenie moci a autority v každodenom živote názory a stereotypy o tomto rozdelení, ktoré majú väzne dôsledky pre osoby s istým „miestom v živote“. Patrí sem napríklad ne/dôvera, ne/reciprocita, ne/združovanie sa, ne/spolupráca, ne/angažovanosť, ne/pripútanosť, pozitívne/negatívne vzťahy a presvedčenia ľudí.

„Sociálna životodarnosť“ prostredia povzbudzuje (alebo nepovzbudzuje, brzdi) väzby, angažovanosť, záväzky, rast a rozvoj ľudí.

Životaschopnosť (kompetencia, sily osoby atď.) je vnútornou kvalitou osoby dôležitou pre „manažovanie“ vonkajších podmienok, sociálnych pomerov, príležitostí.

Vo svojich dôsledkoch znamená „miesto osoby“ (či ho už chápeme ako sociálny status, alebo kombináciu životodarnosti prostredia i životaschopnosti osoby) súhrn výhod a nevýhod, priazne a nepriazne, ktoré osoba v živote požíva.

Z tohto pohľadu časť definície kvality života WHO nepriamo uvádzá, že priaznivé vonkajšie podmienky pre kvalitný život nie sú distribuované všetkým ľuďom rovnako.

Sociálna nerovnosť sa meria rozdielmi vo vzdelení, zamestnaní, zdraví alebo množstve sociálneho kapitálu. Tak zdravie, ako aj vzdelenie, príjem, postavenie a ďalšie predpoklady kvalitného života nie sú u ľudí „distribuované“ rovnako.

Ad 3 - ako ľudia vnímajú miesto v živote v kontexte kultúry a hodnotových systémov, v ktorých žijú

Kultúra a hodnotové systémy

Napíňanie predstavy dobrého života bolo a je v nielen našej dobe a našej kultúre považované za hodnotu, za zmysel ľudského bytia. Ako hodnota je predstava dobrého života kultúrnou normou. Kritéria „dobrého“ života sú nastoľované sociálnymi normami.

Tieto normy hovoria napríklad o tom, že dobrý je život v materiálnom blahobytne, život, v ktorom možno ľahko prísť k prijemným zážitkom a potešeniam; alebo iné normy hovoria o hodnote zdržanlivosti a striedmosti, obetavosti a pod.

Vo všeobecnosti sa dnes za dobrý výsledok života považuje jednak užitočnosť života, a jednak radosť zo života (Bačová In: Džuka 2004, citované z: Veenhoven, 2000). Tak užitočnosť ako aj radosť patria k hodnotám. Z definície WHO vyplýva, že výskum kvality života nemožno oddeliť od skúmania vytvárania a dosahovania hodnôt v spoločnosti.

Tu však vyvstáva viacero otvorených otázok. Sociálne hodnoty a normy sú aj v jednej kultúre rozdielne a je ich viac. Možno povedať, že v istej dobe prevládajú isté hodnoty. Tieto možno vymedziť väčšinovými postojmi a stereotypmi; dominujúce hodnoty sú posilňované aj ideologicky. K tomu sa pridávajú komerčné ciele trhu, ktoré aj používajú, aj využívajú a aj vytvárajú asociácie spojené s predstavou dobrého života: je to mladlosť? Krása? Múdrost? Blahobyt? Peniaze?

Konflikt hodnôt

Hodnotové systémy osôb, kultúr, spoločenstiev môžu súčasne obsahovať rôzne, až protikladné hodnotové zamerania. Príkladom pozitívnych, ale zároveň protikladných hodnôt, môžu byť nasledovné polarity:

- Moc verus spravodlivosť.
 - Spolupatričnosť verus autonómia osoby.
 - Láska verus nezávislosť a sebaurčenie.
 - Bezpečie verus stimulácia.
- Hedonizmus verus sebakázeň.

Protikladnosť až výlučnosť týchto hodnôt spôsobuje, že nemožno uskutočňovať dve protikladné hodnoty súčasne: napríklad nemožno viest' naraz život bezpečný a dobrodružný, nemožno napríklad chcieť pestovať vzájomné vzťahy s inými a zároveň byť od nich nezávislý... Napriek tomu ľudia protikladné hodnoty „vyznávajú“ (pozri napr. Hnilica, 2000).

Z toho vyplýva, že k cieľom homiletického pôsobenia cirkvi má patrīť ako vyjadrenie sa k aktuálnym konfliktom hodnôt, tak aj zaujatie stanoviska k presadzovaniu istých hodnôt v spoločnosti, čoho dôsledkom môže byť aj kontroverzia s prevládajúcimi spoločenskými presvedčeniami.

Ad 4 - ako ľudia vnímajú svoje miesto v živote v kontexte kultúry a hodnotových systémov, v ktorých žijú, a vo vzťahoch k svojim cieľom, očakávaniam, štandardom a záujmom.

Predstava o dobrom živote a schopnosť realizácie

Táto časť definície sa týka potrieb a túžob ľudí, ich predstáv o svojom živote. Týka sa možností manažovať svoj život, zvyšovať svoje schopnosti uspokojovať si túžby a potreby, napĺňať svoje ciele a očakávania. Ide vlastne o „životaschopnosť“ osoby.

Životaschopnosť ľudí v sociálnom svete znamená vo všeobecnosti ich schopnosť:

- uchopiť príležitosti k svojmu rastu (otázkou sociálnej normy je, či sa tak môže diať aj na úkor iných);
- aktívne vytvárať svoje sociálne prostredie (otázkou sociálnej normy je v akom smere);

- vytvárať normy (otázka znie aké; mohli by sme stanoviť, že také, ktoré ľudský potenciál neznižujú, isté skupiny ľudí neznevýhodňujú, ale dávajú ľuďom možnosť voľby konania tak ako považujú ony/oni za vhodné);

- meniť pomery, ak sú neuspokojivé (otázkou ostáva, pre koho sú neuspokojivé).

Otázka „životaschopnosti“ osoby nie je v žiadnom prípade otázkou „zdokonaľovania“ sociálne izolovanej osoby. Už len preto, že človek je sociálnou bytosťou a jeho „zhodnocovanie“ je záležitosťou spoločenskou.

Pri zvyšovaní životaschopnosti osoby ide o zlepšovanie sociálnych zdrojov a zvyšovanie ich dostupnosti pre osobu. Tieto zdroje vytvárajú osoby v súčinnosti, sú potom k dispozícii jednotlivým osobám (hoci nie v rovnakej miere). Tu sa dostávame k pojmu sociálny kapitál.

Sociálny kapitál

Americký sociológ Putnam (Bačová In: Džuka 2004, citované: Putnam 1995) vymedzuje sociálny kapitál ako:

a/ siete vzťahov medzi ľuďmi a dobrovoľné združovanie sa ľudí,

b/ solidarita a vzájomná dôvera medzi ľuďmi,

c/ normy vzájomnej pomoci a reciprocity.

To všetko spolu umožňuje ľuďom efektívnejšie konáť a dosahovať svoje potreby, ciele, túžby a očakávania k úzitku viacerých strán.

Užitočnosť pojmu sociálny kapitál sa ukázala napríklad aj v tom, že vie vysvetliť, prečo klasické ekonomicke ukazovatele (napr. hrubý domáci produkt) neodrážajú priamo kvalitu života populácie.

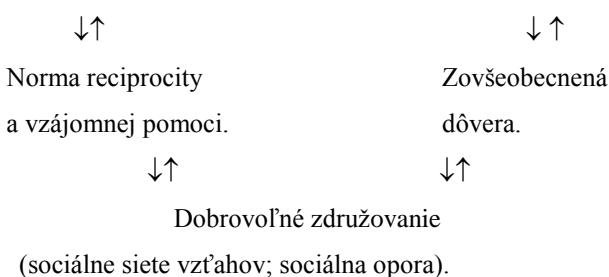
Ukázalo sa totiž, že spoločenstvá s vysokým sociálnym kapitálom nielen lepšie ekonomicky a spoločensky prosperujú (Bačová In: Džuka 2004, citované: Putnam, 2001), ale majú nižšiu kriminalitu, jednotlivci sú tolerantnejší a pozitívnejšie naladení, ľudia sú celkovo viac „v pohode“ a cítia sa spokojnejší.

Rozvoj sociálneho kapitálu prináša tzv. zovšeobecnenú dôveru, t. j. dôveru nielen medzi známymi, ale i medzi neznámymi ľuďmi, vo svete náhodností, komplexnosti a rizík. Aby sa človek cítil psychologicky komfortne, potrebuje sa spoľahnúť na reciprocity medzi ľuďmi. V komplexných postindustriálnych spoločnostiach musí byť sociálna dôvera podporená sociálnymi zdrojmi; nemôže mať len osobný základ.

Všeobecná dôvera tvorí základ pre „odvahu k reciprocite“. Len na základe dôvery sa ľudia združujú sa v spoločenstvách, ktoré neslúžia krátkodobým záujmovým skupinám (čo je základom prevencie napr. korupcie).

Reciprocity a sociálne združovanie naopak vytvárajú dôveru. Tým sa vytvára kruh: dôvera vytvára reciprocity a dobrovoľné asociácie, reciprocity a asociácie zosilňujú a produkujú dôveru (Putnam, 1995).

Životná pohoda → Normy prosociálneho konania.

Obr. 1 Zobrazenie vzťahu sociálneho kapitálu a sociálnej kvality života: do kruhu dôvery, združovania sa ľudí a noriem reciprocity (ako časť sociálneho kapitálu) sa zapája prežívanie životnej pohody spojenej s prosociálnym konaním.

Životná pohoda vede k prosociálnemu správaniu; normy prosociálneho správania posilňujú subjektívnu pohodu.

Zlý (bludný) kruh sa v spoločnosti vyjadruje ako nedôvera, porušovanie noriem reciprocity, vyhýbanie sa povinnostiam, izolácia, neporiadok a stagnácia. Sociálne prostredie je vtedy patogénne. V takých spoločenstvách sa ľudom žije vo všeobecnosti zle i vtedy, keď ich osobný život a osobné vzťahy sú uspokojivé. – Je otázkou, či jestvujúce psychologické miery kvality života postihujú dostatočne citlivosť ľudí na takýto stav spoločnosti.

Dobrý kruh vyúsťuje do sociálnej rovnováhy, ktorá sa prejavuje spoluprácou, rozširujúcou sa dôverou, silnou reciprocitou, občianskou aktivitou a kolektívou i osobnou spokojnosťou a pohodou (Bačová In: Džuka, 2004, citované podľa: Putnam, 2001). I keď ľudia môžu vo svojich výpovediach oddeľovať osobné, profesijné a politické oblasti, tieto sú vo všeobecnosti silne previazané.

Z podrobnejšieho pohľadu na základnú definíciu kvality života je zrejmé, že jestvujú silné prepojenia medzi kvalitou života, materiálnymi podmienkami, kultúrou, sociálnym kapitálom a ideológiami.

3 Objektívna a subjektívna stránka kvality života

Vzhľadom na aplikovanú povahu ide o oblasť, v ktorej sa prekrýva výskum z viacerých vedných odborov: sociológia, ekonómia, psychológia, politické vedy, demografia a pod.

Pri formulovaní definície kvality života sa väčšina špecialistov zhoduje v tom, že kvalita vyjadruje určitú mieru alebo stupeň, ktorý variuje od nízkej hodnoty po vysoké.

Kvalita života je výsledkom vzájomného pôsobenia sociálnych, zdravotných, ekonomických a environmentálnych podmienok, týkajúcich sa ľudského a spoločenského rozvoja. Na jednej strane predstavuje objektívne podmienky na dobrý život a na strane druhej subjektívne prežívanie dobrého života.

Predmetom tejto práce je primárne oblasť subjektívnej kvality života.

Objektívna stránka kvality¹⁰⁷ života je o napĺňaní sociálnych a kultúrnych potrieb v závislosti od materiálneho dostačku, spoločenskej akceptácie jednotlivca a fyzického zdravia.

Objektívnu stránku kvality života vyše 150 krajín sveta monitoruje od roku 1990 United Nations Development Programme (Rozvojový program OSN). Každoročne zverejňuje poradie krajín podľa Human Development Index¹⁰⁸ (HDI – index ľudského rozvoja) v podobe Správy o sociálnej situácii¹⁰⁹. Ide o indikátor zložený z troch hlavných položiek:

výška hrubého domáceho produktu na 1 obyvateľa (príjem na osobu – parita kúpnej sily),

priemerný stupeň dosiahnutého vzdelania (návštevnosť škôl, dĺžka školskej dochádzky a dosiahnuté vzdelanie – gramotnosť dospelého obyvateľstva),

očakávaná dĺžka života (stredná dĺžka života obyvateľov – nádej na dožitie).

Subjektívna kvalita života je o dobrom životnom pocite, pohode a spokojnosti s vecami okolo nás. Na meranie sa používajú tzv. „mäkké dáta“ – získavané prostredníctvom prieskumov verejnej mienky.

Na rozdelení objektívnej a subjektívnej kvality života sa zhodujú všetci autori, avšak stremneme sa s odlišným pomenovaním.

¹⁰⁷ Objektívna stránka kvality života nie je priamo predmetom psychologického výskumu. (In: Džuka, 2004)

¹⁰⁸ Výsledky aj ohľadom Slovenskej republiky sú zverejnené na internete aj v slovenskom preklade.

¹⁰⁹ Tokárová: K metodologickým otázkam výskumu a hodnotenia kvality života, 2002, str. 24

identifikátory všeobecnej úrovne kvality života – obyčajne je spájaný či stotožňovaný s indexom ľudského rozvoja

identifikátory individuálnej kvality života, ktorú je možné postihnúť iba prostredníctvom individuálneho postoja, ktorý je výsledkom sebahodnotenia výskumnej vzorky¹¹⁰.

4 Indikátory subjektívnej kvality života

Názory na druh a počet indikátorov¹¹¹ subjektívnej stránky kvality života¹¹² (Individual Quality of Life) sa v odbornej literatúre líšia¹¹³.

Odborníci zapojení do výskumného projektu Svetovej zdravotníckej organizácie WHOQOL (z roku 1997) predpokladali, že kvalitu života určuje šesť oblastí s takýmto zastúpením indikátorov¹¹⁴:

Telesné zdravie (energia a únava, bolest' a diskomfort, spánok a odpočinok).

Psychické funkcie (imidž vlastného tela a zjavu, negatívne emócie, pozitívne emócie, sebahonotenie, myšlenie, učenie, pamäť, pozornosť).

Úroveň nezávislosti (mobilita, aktivity v každodennom živote, závislosť od liekov a zdravotníckych pomôcok, pracovná kapacita).

Sociálne vzťahy (osobné vzťahy, sociálna podpora a opora, sexuálne aktivity).

Prostredie (finančné zdroje, sloboda, fyzická bezpečnosť, zdravie a sociálna starostlivosť, prostredie domova, možnosti získať informácie a kompetencie, fyzikálne prostredie – znečistujúce látky, hluk, premávka, klíma, doprava).

Spiritualita (náboženstvo) osobné presvedčenia.

Túto štruktúru je možné rozširovať o nové oblasti a dopĺňať ďalšími ukazovateľmi v závislosti od vedeckého zamerania bádateľa.

Iní autori uvádzajú najčastejšie ešte tieto faktory:

- sociálne a občianske aktivity¹¹⁵
- osobnostný rozvoj a sebarealizácia
- výkonnosť,
- súkromie,
- rekreácia¹¹⁶,
- spoločenská akceptácia,
- emocionálne nasýtenie.

¹¹⁰ Jednotlivec skúma a hodnotí vlastné predstavy a ašpirácie, mieru ich realizácie (často ich taktiež porovnáva s mierou realizácie ostatnej časti spoločnosti). V tejto súvislosti sú rozhodujúce subjektívne kritéria a kontextuálny aspekt (objektívne podmienky).

¹¹¹ A. Tokárová uvádzá, že výskumu uskutočnené v zahraničí v 80-tych a 90-tych rokoch ukazovali, že všeobecne neexistuje priamoúmerná súvislosť medzi vyšším sociálno-ekonomickým postavením (materiálny štandard bývania výška príjmov a pod.) a úrovňou „pocitu dobrého byitia“, že väčšou mierou ku kvalite života prispieva naplnenie osobných predstav a ašpirácií, ako napr. túžba po manželstve, rodine, priateľstve, povolanie a pod.

In: Tokárová: K metodologickým otázkam výskumu a hodnotenia kvality života, 2002, str. 18.

¹¹² Tu hovoríme o subjektívnom hodnotení spokojnosti s jednotlivými oblastami života, teda individuálnu úroveň kvality života je možné postihnúť iba prostredníctvom individuálneho postoja, ktorý je výsledkom sebareflexie, v ktorom jednotlivec skúma a hodnotí vlastné predstavy a ašpirácie, mieru ich realizácie.

¹¹³ Tokárová (2002) konštatuje, že úsilie o konštrukciu agregovaných ukazovateľov, resp. syntetického ukazovateľa kvality života nie je ukončené, zatiaľ sa používajú čiastkové ukazovatele rôznych výsekov sociálnej skutočnosti. Osobitné ukazovatele konštruované výlučne pre identifikáciu kvality života v podstate zatiaľ neexistujú.

¹¹⁴ Zverejnené v zborníku z Medzinárodnej vedeckej konferencie Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach: Medzi modernou a postmodernou, 2004.

¹¹⁵ Túto položku uvádzia: Tokárová: K metodologickým otázkam výskumu a hodnotenia kvality života, 2002, str. 26

¹¹⁶ Podľa: Tokárová: K metodologickým otázkam výskumu a hodnotenia kvality života, 2002, str. 26

Európska komisia OSN systematizovala sociálne a ekonomické indikátory kvality života do ôsmich skupín:

- zdravie,
- kvalita pracovného miesta,
- nákup tovarov a služby,
- možnosti naplnenia voľného času,
- pocit sociálnej istoty,
- šance rozvoja osobnosti,
- kvalita fyzického životného prostredia a
- možnosť účasti v spoločenskom živote

Hlavnými zložkami väčšiny definícií a indikátorov individuálnej kvality života sú:

OSOBNÁ POHODA (well-being)

SPOKOJNOSŤ (satisfaction)

OČAKÁVANIA (expectation)

Individuálnu kvalitu života je možno chápať aj ako rozdiel medzi očakávaním a tým, čo človek v skutočnosti dosiahne¹¹⁷. Čím menší je rozdiel, tým je vyššia kvalita života. Čím menej je človek schopný dosiahnuť svoje očakávania, tým horšia je kvalita jeho života. Z poradenskej a lekárskej praxe vyplývajú skúsenosti, že existujú chronicky nespokojní a úzkostní ľudia s perfekcionistickými povahovými rysmi, ktorí svoj život celkom normálne zvládajú, ale vnímajú kvalitu svojho života ako veľmi nízku, pretože ich výkon nezodpovedá stopercentnej predstave a výkon na deväťdesiat percent je pre nich nedostatočný¹¹⁸.

5 Osobná pohoda (well-being)¹¹⁹

V našej aj českej odbornej literatúre sa pojem well-being často spája predovšetkým s dimenziu duševnej pohody, čo je však len čiastkové postihnutie tohto termínu, preto v kontexte so skúmaním problematiky subjektívnej kvality života sa zvykne používať slovenský ekvivalent osobná pohoda¹²⁰.

Džuka (2004) analyzuje vo svojom príspevku 4 rozličné vedecké prístupy skúmajúce vzťah kvality života a osobnej pohody – v literatúre v súčasnosti prevažujú tie, ktoré považujú osobnú pohodu za ukazovateľ kvality života, prípadne tie, ktoré kvalitu života a osobnú pohodu stotožňujú¹²¹.

V závere svojej práce konštatuje vzhľadom na tieto dva pojmové konštrukty zhodnosť: kognitívny komponent subjektívnej pohody - spokojnosť so životom v špecifických oblastiach je takmer identický so subjektívou kvalitou života.

Ďalej Džuka (2004) cituje Dienera ako autora najviac preferovanej (citovanej) teórie subjektívnej pohody, podľa ktorej subjektívna pohoda pozostáva z dvoch komponentov:

(1) emocionálny alebo afektívny komponent¹²² (prežívanie negatívnych a pozitívnych emócií) a

¹¹⁷ Tokárová: K metodologickým otázkam výskumu a hodnotenia kvality života, 2002, str. 26

¹¹⁸ Odborné posudzovanie kvality života podľa položiek hlavných oblastí môže pomôcť odhaliť pravý dôvod nespokojnosti jednotlivca a to porovnaním emocionálneho prežívania a skutočnej výkonnosti. (informujú o tom Libingerová, Müllerová, Česká a slovenská psychiatrie, r. 97, 2000, č. 4.)

¹¹⁹ Zatiaľ čo koncept „kvalita života“ (quality of life) sa rozvíjal v kontexte sociálnych vied a medicíny, subjektívna pohoda (well-being) je originálny psychologický koncept.

¹²⁰ V anglosaskej literatúre sa niekedy objavuje aj širší pojem „subjective well-being“ alebo „psychological“ či „mental“ well-being. V nemeckej terminológii sa používa pojem „Wohlbefinden“ a vo francúzštine „bien-être“.

V slovenskej a českej literatúre nájdeme najčastejšie ako ekvivalent pojmu well-being pojmy ako sú „pohoda“, „životná pohoda“, „životná spokojnosť“, „subjektívny komfort“, „stav, kedy sa človek cíti dobre“ ale aj „šťastie“.

¹²¹ V takom prípade je treba rozlišovať dve základné dimenzie kvality života – subjektívnu osobnú pohodu a objektívnu osobnú pohodu (jej obsah je totožný s výrazom subjektívna kvalita života tak, ako je uvedený v predchádzajúcich kapitolách tejto práce – ide teda o: funkčnú kapacitu organizmu, zdravotný stav, socioekonomickej status a pod.).

¹²² Pozitívny afekt pri meraní reprezentujú pozitívne adjektíva (napríklad naradostený, aktívny..), negatívny afekt reprezentujú negatívne adjektíva (ustráchaný, nahnevaný..). V prípade emocionálnej subjektívnej pohody ide o to, ako často (nie ako

(2) kognitívno-evaluatívny komponent (zahŕňa všeobecnú spokojnosť so životom a spokojnosť s rozličnými špecifickými oblasťami života, označuje sa tiež ako postojový komponent).

Dobre to vystihuje Kebza (2005), ktorý dodáva, že z psychologického hľadiska osobná pohoda spadá na pomedzие medzi afekty, nálady, osobnostné rysy a postoje (hodnotiace vzťahy). Pojem well-being je v anglosaskej literatúre (Bowing, 1997; Kebza, 2005) vysvetľovaný väčšinou opisne, vo vzťahu k ďalším príbuzným pojmom:

satisfaction (spokojnosť), life satisfaction (životná spokojnosť),
welfare (blaho),
pleasure (radosť),
prosperity (úspešnosť, prosperita),
happiness (šťastie),
health (zdravie),
state of being healthy (pretrvávajúce zdravie)
wellness, fitness (telesná pohoda),
welfare (prežívanie blaha),
success (dosiahnutie a prežívanie úspechu),
friendship (zažívanie priateľských vzťahov).

Podnetný je prínos pozitívnej psychológie¹²³, ktorá koncepty kvality života a well-being doplnila o pojmy ako:

- optimizmus,
- psychická odolnosť,
- zmysel pre súdržnosť (sense of coherence),
- zapálenosť (engagement) a verva, vitalita („vigor“) ako protipól podstaty syndrómu vyhorenia,
- cnosti a iné.

5.1 Čnosti a kvalita života

Ohľadom pojmu cnosti veľká skupina autorov dokladá jeho spoločensko-historickú podmienenosť. Uvádzajú napríklad (Kebza, 2005, cituje Seligmana a Csikszentmihalyho), že aténska filozofia 5. stor. prnl. bola založená na chápaní cnosti v zmysle dobra, florentská kultúra 15. stor. n.l. na chápaní cnosti v zmysle krásy a spoločnosť viktoriánskeho Anglicka zdôrazňovala ako ústredné ľudské cnosti česť, disciplínu, udatnosť a zmysel pre povinnosť.

V súčasnom poňatí cností (Kebza, 2005, cituje Sandage a Hill) v zmysle trsu pozitívnych vlastností sa dá spozorovať koncepcia určitých morálnych súl, ktoré by mohli pôsobiť preventívne voči patológií a posilňovať odolnosť osobnosti voči životným výzvam.

Kebza (2005, podľa Sandage a Hill) uvádza zhrnutie hlavných znakov cností do prehľadu šiestich hlavných dimenzií, charakterizujúcich chápanie cností. Toto poňatie cností:

intenzívne) osoby prežívajú jednotlivé afektívne reakcie. Na meranie kognitívneho komponentu sa využíva hodnotenie spokojnosti osoby so svojím životom ako celkom a spokojnosti so špecifickými oblasťami života.

¹²³ Najvýraznejšími osobnosťami sú v zahraničí: M. Seligman a M. Csikszentmihaly, na českej scéne je to J. Křivohlavý.

je integrujúcim prvkom etiky a zdravia v prosperujúcej ľudskej osobnosti,
zahrňuje v sebe rysy charakteru,
je zdrojom ľudskej sily a odolnosti,
je spojené s kultúrnym kontextom a komunitou,
je zdôrazným zmysluplného poňatia, ľudského života,
má základy v kognitívnej kapacite zdravého rozumu (múdrosti).

Kebza (2005) uvádza, ako sa výskumný tým pod vedením významného psychológa M. Seligmana¹²⁴, ktorého úlohou bolo vytvorenie klasifikácie duševného zdravia, pokúsili zhromaždiť zo základných diel významných filozofických a náboženských tradícií súpis všetkých nimi uvádzaných cností. Na základe dlhého a dôkladného štúdia rozličných prameňov sa im podarilo zhromaždiť súpis asi 200 zoznamov cností. Pri ich podrobnejšej analýze sa ukázalo, že všetky tieto myšlienkové prúdy, utvárané a zachytené po celom svete v priebehu troch tisícročí, sa – napriek čiastkovým odchýlkam v detailoch – zhodujú na šiestich základných cnostiach.

Nimi sú:

múdrost' a vedenie,
odvaha,
láska a ľudskosť,
spravodlivosť,
striednosť,
spiritualita a transcendencia.

Vedúci výskumného tímu, M. Seligman v závere konštaoval, že i keď ide o cnosti nepochybne všeobecne prijímané a podporované, z psychologického hľadiska (pre potreby praxe) ide o charakteristiky príliš abstraktné a preto treba za nimi hľadať konkrétnejšie zdroje a zložky¹²⁵.

5.2 Dimenzie osobnej pohody

Subjektívny pocit osobnej pohody je tvorený štyrmi komponentmi: psychická osobná pohoda, sebaúcta (self-esteem), sebauplatnenie (self-efficacy), osobné zvládanie (person control, mastery).

Psychologická osobná pohoda je tvorená rôznymi emocionálnymi a kognitívnymi dimenziami, ako je napr. pozitívna a negatívna afektivita, šťastie, životná spokojnosť, zhoda medzi očakávanými a dosiahnutými životnými cieľmi, psychosomatické symptómy, nálada a pod.

Kebza (2005) predkladá štruktúru osobnej pohody Ryffovej a Keyesovej obsahujúcu šesť základných dimenzií:

sebaprijatie (self-acceptance)
pozitívne vzťahy s druhými
autonómia
zvládanie životného prostredia (environment mastery)

¹²⁴ O výsledkoch a priebehu výskumu Seligman informoval v publikejnej činnosti v rokoch 2002 a 2003.

¹²⁵ K ďalšiemu štúdiu významu cností pre optimálnu osobnosť a duševné zdravie odporúčam publikáciu Jaroslava Křivohlávho: Pozitívni psychológia z vydavateľstva Potrál, ktorú som do uzávierky tejto práce nemala k dispozícii.

zmysel života (purpose in life)
osobnostný rozvoj (personal growth).

5.2.1 Úspešnosť

Súvislosť medzi sebahodnotením¹²⁶ (v zmysle zhodnocovania vlastnej úspešnosti) a spokojnosťou s vlastným životom (ako podmienka optimálnej subjektívnej kvality života) bola potvrdená mnohými výskumami. Súčasne je však vo väčšine týchto prác konštatovaný predpoklad, že predpokladaná, či zistená súvislosť medzi sebahodnotením a životnou spokojnosťou je podmienená tiež sociálne a kultúrno-historicky, t. že je pravdepodobne produkтом skôr individualisticky orientovanej „západnej“ kultúry. Kebza (2005) uvádza ako výsledok výskumu H. Schwartza model štruktúry hodnôt, v ktorom niektoré hodnoty (napr. osobný úspech, sebaurčenie, bohatstvo či prestíž) sú spojované skôr so záujmami jednotlivca, reprezentujúcimi individualizmus, zatiaľ čo iné (napr. spravodlivosť, rovnosť ľudí navzájom, mier a pod.) sú spojované skôr s celospoločenskými záujmami, reprezentujúcimi kolektivizmus. Niektoré ďalšie hodnoty ako bezpečie a zrelosť koncipovali ako hodnoty zmiešané.

5.2.2 Nádej

Predovšetkým ku dvom posledným dimensiám štruktúry osobnej pohody sa veľmi úzko viaže tiež schopnosť prežívania nádeje (hope). Skúsenosti ukazujú, že ľudská bytosť je schopná znášať mnohé príkoria, značnú úroveň fyzickej aj psychickej bolesti, poškodenie zdravia, sociálny úpadok aj poníženie, avšak len vtedy, pokial si zachová nádej, tj., ak je schopná veriť, že bude lepšie. Základom nádeje je pozitívne naladená individuálne špecifická emočná charakteristika, súvisiaca s konšteláciou psychickej odolnosti. V psychologickej literatúre bol záujem o problematiku nádeje spojovaný predovšetkým s výskumom rôznych podmienok a okolností, za pôsobia ktorých stúpajú očakávania ľudí, že cieľ je možné dosiahnuť. Novšie výskumné orientácie pripojujú ešte pohľad na utváranie presvedčení, že k dosiahnutiu cieľa môžu byť vytvorené úspešné plány a venujú sa s tým súvisiacej úrovne sebapoňatia, pozitívnych emócií, vnímanej a prežívanej kontroly nad vývojom situácie a pod. V rámci analýzy zložiek ľudského jednania, umožňujúcich zážitok nádeje, sú uvádzané o.i. tri hlavné komponenty:

cieľ a zameranosť jednania,
cesty a spôsoby jeho realizácie,
úsilie umožňujúce túto realizáciu naplniť.

Nádej je v tomto kontexte chápana ako protipól negatívnych emócií, rezignácie a depresie.

Z opačného hľadiska, tj. z hľadiska absencie prežívania nádeje, bol jej význam sledovaný v rámci výskumu „naučenej bezmocnosti“ (learned helplessness) a „syndrómu beznádeje a bezmocnosti (hopelessness-helplessness syndrome)¹²⁷.

¹²⁶ V tomto kontexte ide o skôr o synonymum pojmu „úspešnosť“ – hodnotenie seba ako úspešného, a nie sebahodnotenie v zmysle primárneho sebaprijatia.

¹²⁷ V anglosaskej literatúre býva označovaný aj ako giving up – given up komplex, do češtiny nájdeme tento výraz preložený ako komplex vzdania sa – zanechania druhými.

5.2.3 Životný štýl

Z medicínskeho hľadiska je pojem kvalita života (resp. well-being) okrem doteraz uvedenej psychologickej podstaty úzko prepojený jednak s holisticky ponímaným zdravím, a tiež ako komplexné poňatie životného štýlu.

Vplyv životného štýlu na zdravie, vrátane duševnej pohody je veľmi aktuálnym problémom. Významnou dimenziou komplexu well-being je aj telesná zdatnosť (wellness, fitness). V literatúre je spracovaný predovšetkým vplyv pohybovej aktivity na osobnú pohodu: pohybová aktivita má krátkodobý aj dlhodobý priaznivý účinok na psychickú pohodu priaznivo ovplyvňuje sebaúctu, úzkosť depresiu, napätie a percepciu stresu. Vzťah medzi fyzickou kondíciou a náladou (emocionalitou) je preukázaný u zdravých aj chorých jedincov dospelej aj adolescentnej populácie.

Wellness ako súčasť konceptu well-being sa vzťahuje k prijatiu určitého chovania a životného štýlu podnecujúceho optimálne fyzické a psychické zdravie. Takéto správanie zahrňuje zvládanie stresu, zdravú výživu, nefajčiarstvo, mierne alebo žiadne požívanie alkoholu, primeraný spánok, fyzické cvičenie a pod. V subjektívnom zmysle je pojem wellnes koncipovaný ako pocit zdravia (Kebza, 2005).

5.2.4 Životné ciele

Niektoré štúdie (ako uvádza Kebza, 2005; Džuka, 2004) sa sústredia na osobnú pohodu z hľadiska percepcie a obsahu životných cieľov.

Životné ciele (life goals) definujú ako špecifické motivačné ciele, ktorými osoba v priebehu času riadi svoj život. Rozlišujú dva druhy cieľov a ich vplyv na subjektívnu kvalitu života:

dlhodobejšie ciele tesne súvisiace s osobnou pohodou v porovnaní s krátkodobými cieľmi,

za významný pre well-being pokladajú konštrukt M. Sheldona – súlad so sebou (self-concordance), ktorý vyjadruje súlad cieľa jedinca s jeho implicitnými hodnotami a záujmami.

Pokiaľ ide o obsah cieľov, seba-presahujúce ciele, ako sú tie, ktoré sú zamerané na zdokonalenie skupiny (group-enhancing) či spoločnosti (global goals), prispievajú viac k osobnej pohode ako ciele sebazdokonalujúce (self-enhancing).

Finančné ohodnotenie a vzdelenie

Vplyvu finančného ohodnotenia a vzdelenia sme sa venovali v rámci rozboru definície WHO a to pod zastrešujúcim pojmom sociálny status a sociálna rola.

5.2.5 Vplyv viery, resp. religiozity

Vplyv religiozity je v odbornej psychologickej literatúre hodnotený s rozličnými závermi (Džuka, 2004; Kováč, 2004, Strízenec, 1994 a pod.), niekedy je viac menej jednoznačne pozitívny, inokedy je skôr nejednoznačný či sporný. Všeobecný predpoklad, že tak silný zdroj akým je viera v Boha, je vždy posilňujúci, neboli celkom jednoznačne potvrdený, okrem iného aj vzhľadom k dosiaľ panujúcim nejasnostiam v zdôvodnení a špecifikovaniu tohto vzťahu. Na druhej strane je však vzťah medzi zdravím a vierou v židovsko-kresťanskej tradícii veľmi silný a v rámci doteraz publikovaných štúdií neboli nikdy potvrdené ani úvahy o existencii kauzálneho vplyvu medzi psychopatológiou a religiozitou. Aj keď boli tiež diskutované niektoré zistenia, že viera

v Boha môže korelovať záporne s pozitívne ladenými náladami, nedá sa napriek tomu poprieť všeobecne profylaktický účinok viery (vrátane psychoterapeutického efektu), zvlášť u osôb skutočne (autenticky, interiorizované) veriacich (podľa Kebzy, 2005).

Výskumy preukázali pozitívny vplyv religiozity (zahrnujúcej pravidelnú účasť na cirkevných aktivitách a osobnú vieru) na:

nižšiu úroveň mortality,

zvládania náročných situácií,

posilnenie sociálnych dimenzií osobnej pohody s dôrazom na pravidelný kontakt s blízkymi,

zdieľanie radostí aj problémov s podobne zmýšľajúcimi osobami, zastávajúcimi rovnaký alebo podobný systém hodnôt a poskytujúcimi si vzájomne významnú sociálnu oporu,

dĺžku života

nižšiu rozvodovosť

nižšia depresivita a anxieta (úzkostné stavy)

nižší abúzus drog a alkoholu

nižšia suicidita¹²⁸.

Zatiaľ čo objektívne zisťovanie frekvencie účasti na religióznych aktivitách (v literatúre nazývané obvykle ako prejavy externe orientovanej religiozity) nepreukázalo vzťah k osobnej pohode v zmysle well-being a subjektívnej kvalite života, v prípade subjektívneho presvedčenia, že viera v Boha je zdrojom sily a útechy a že môže pomôcť v čase problémov (v literatúre obvykle nazývané ako prejavy interne orientovanej religiozity), bol konštatovaný významný vzťah k osobnej pohode (Stríženec, 1994, Kebza 2005).

Odborná psychologická literatúra ďalej uvádzá, že zo štúdií vyplýva, že k naplneniu pozitívneho vplyvu religiozity a osobnému pohodu a zdravie je treba (okrem priaznivých historických a sociokultúrnych okolností), aj spoločné konštelácie nasledujúcich podmienok:

malo by ísť predovšetkým o vnútorné založenú religiozitu, prežívanú celkom úprimne a skutočne,

o z nej vychádzajúcim prežívaní vyššej kontroly nad smerovaním vlastného života, chápaného v širšom kontexte, a o

súlad medzi vnútorným prežívaním viery a jej vonkajšími prejavmi. Významné je tiež v literatúre uvádzané hľadisko hľbky religiozity, označovanej aj ako centralita, ďalej základná orientácia jej obsahu (pozitívna alebo negatívna, reprezentujúca napr. potencionálnu hrozbu) a vplyv podporných, alebo naopak obmedzujúcich činiteľov osobnostných, sociálnych, kultúrno-historických a pod.

5.2.6 Sociálna opora

K hlbšiemu pochopeniu pojmu kvalita života nie je možné dospiť bez skúmania vzájomných vzťahov kvality života a ľudského potenciálu. Ľudský potenciál je hodnota, ktorá determinuje možný životný štýl a ambície človeka, skupín, alebo spoločnosti ako celku.

Pojem ľudský potenciál má dve základné dimenzie: osobnostný a sociálny potenciál¹²⁹.

¹²⁸ Posledných 5 položiek pochádza zo štúdie M. Stríženca.

¹²⁹ Tiež: Tokárová: K metodologickým otázkam výskumu a hodnotenia kvality života, 2002, str. 21

→ Pojem osobnostný potenciál vyjadruje individuálne charakteristiky jednotlivca, ktoré mu umožňujú sebarealizáciu v budúcich možných spoločenských rolach a pozíciah (ako napr. tvorivý potenciál, autoregulačný potenciál, emocionálny potenciál, komunikačný, morálny potenciál a pod.).

→ Pojem sociálny potenciál vyjadruje súbor tých charakterísk spoločnosti, jej skupín a inštitúcií¹³⁰ (napr. rodiny a pod.), ktoré vyjadrujú perspektívy ich sociálneho, ekonomickeho a kultúrneho rozvoja.

Centrálnym problémom nositeľa potenciálu je jeho aktualizácia v duchu cieľov a možností.

Sociálna integrácia, sociálne začlenenie človeka do sociálnej štruktúry je významným determinantom jeho psychickej pohody a zdravia. Prostredníctvom sociálnych väzieb k druhým osobám, skupinám a širšej spoločnosti je jednotlivcovi prístupná sociálna opora, teda akýsi sociálny fond, z ktorého môže čerpať v prípade potreby systém sociálnych vzťahov, prostredníctvom ktorých sa človeku dostáva pomoci pri jeho snahe zvládnuť nároky a dosiahať ciele. Zdroje sociálnej pomoci (support resources) sú súčasťou systému sociálnych vzťahov (social network) jedinca.

Sociálna opora (social support) bola jedným z prvých faktorov, ktoré boli identifikované ako faktory moderujúce vplyv nepriaznivých životných udalostí na psychickú pohodu a zdravie človeka. Protektívny vplyv tohto faktoru konštituuje väčšina doteraz publikovaných štúdií.

Sociálnu oporu môžeme definovať ako prebiehajúce transakcie zdrojov medzi členmi sociálnej siete a explicitným, alebo implicitným cielom posilnenia či podporenia pocitu osobnej pohody (well-being).

Niektoré prístupy chápú systém sociálnej opory ako „nárazníkový“ alebo tlmiaci systém, chrániaci ľudí proti potenciálnemu škodlivému vplyvu stresových udalostí, avšak je zrejmé, že aj nezávisle od úrovne pôsobiačeho stresu môže mať sociálna opora priaznivý účinok na pohodu človeka, pretože mu poskytuje pocit sociálneho spolupatričnosti.

5.3 Determinanty a prediktory osobnej pohody

Medzi determinanty úrovne osobnej pohody Kebza (2005, na základe diela Levina a Chattersovej a ďalších) radí:

zdravotný stav (health status),
objektívne ukazovatele činnosti a fyzických funkcií,
subjektívne posúdenie celkového zdravia,
socioekonomický status,
vek,
zapojenie do náboženských aktivít (religious involvement),
entnicitu,
prípadné okolnosti penzionovania alebo vdovstva či osirenia,
rodičovstvo,
sociálna opora,
životné udalosti,
sebaúcta,

¹³⁰ Pod pojmom sociálny potenciál je možné zahnúť aj cirkev, cirkevný zbor, farnosť, spoločenstvo.

vzdelanie.

6 Kvalita života v (našej) pluralitnej spoločnosti

Peter Berger definoval pluralizáciu ako proces, pri ktorom na všetkých úrovniach, prudko narastá počet možností v súkromnej sfére modernej spoločnosti, najmä na úrovni svetonázoru, viery a ideológie (Raepel a Smith, 1998).

V nábožensky pluralistickej spoločnosti existujú vedľa seba rôzne náboženstvá a všetky si robia nárok na pravdu. S tým je spojený problém chápania toho, ako sa v takejto spoločnosti používa slovo „náboženstvo“. Ak je „náboženstvo“ len jedno z mnohých, ktoré nám ponúkajú, niečo čo si môžeme kedy chceme vybrať a potom zasa odložiť, tak si viac nemôže robiť nárok na konečnú pravdu. Takisto hodnoty propagované takýmto náboženským smerom nie sú absolútne ale stávajú sa relatívnymi.

Z tohto hľadiska je princíp pluralizmu mimoriadne silný. Nepociťuje sa potreba zdôvodňovať alebo objasňovať nároky na pravdivosť rôznych svetových náboženstiev, či konkrétnych hodnotových systémov. Vychádza sa z predpokladu existencie rozdielnych hodnôt zastávaných rôznymi ľuďmi, množstva odlišných pravd existujúcich popri sebe. Výsledkom je, že náboženstvo, hodnoty, cnosti, pravda sa relativizuje. Pravda je pravdu, keď ju niekto považuje za pravdivú. Odlišná pravda je zas pravdou vtedy, ak ju za pravdu považuje niekto iný (Raepel a Smith, 1998).

V kontexte takejto ideológie pluralizmu existujú aj smery v psychológii, ktoré pri skúmaní subjektívnej kvality života zdôrazňujú prvú časť definície kvality života WHO: „Kvalita života vyjadruje ako ľudia vnímajú ...“ a zdôrazňujú jedinečnosť ľudského vnímania a zdôrazňujú, že ako spoločenstvá ľudí, tak aj jednotlivé osoby vedia povedať čo považujú za dobrý - kvalitný život; ako sú so svojím životom spokojní, ako sú v živote šťastní, ako by chceli žiť.

Vo všeobecnosti ľudia samotní boli po stáročia, a aj teraz sú, dobrými expertmi pre seba a pre svoj život. Z toho pre týchto autorov vyplýva, že veda, vrátane psychologických teórií a modelov nemá ašpirovať na to, aby ľuďom a priori dodávala predstavu alebo normy o tom ako majú „dobre žiť“, pretože každý človek má predstavu o dobrom živote v sebe zakódovanú – napr. podľa Rogeriánskej psychológie má v sebe človek prirodzený evo-lučný potenciál vnímať svoj najoptimálnejší životný smer a napĺňať ho a akékoľvek zásahy z vonku (od iných osôb) sú ohrozujúce jeho vnútornú stabilitu.

Tieto smery v podstate nadväzujú na tendencie humanistickej psychológie, ktoré boli v základoch formulované už Maslowom a Rogersom.

6.1 Pohľad na subjektívnu kvalitu života na Slovensku a následné prognózy

(z textu dizertačnej práce – text zverejnený na internete)

V závere tejto kapitoly uvádzam text publikovaný na internete¹³¹ (citácie sú doslovné, text som skrátila) postrehy o súčasnej kvalite života ako je prežívaná Slovákmi na Slovensku. Autor pri svojich uzáveroch vychádza z výsledkov Eurobarometru a HDI indexu v posledných rokoch. Text prikladám ako doplnkovú prílohu k tejto práci, pretože sa domnievam, že niektoré z predkladaných postrebov môžu byť podnetné.

¹³¹<http://www-8.vlada.gov.sk/data/files/1217.doc> (20.10.2008)
www.i-psychologia.sk (20.10.2008)

Na základe výsledkom HDI indexov a prieskumov Eurobarometru môžeme konštatovať, že subjektívna kvalita života Slovákov vo všeobecnosti je nasledovná:

- Máme sa zle. Ekonomická situácia sa podľa nás zhoršuje, máme sa čoraz horšie a ani v budúcnosti nevidíme nádej na zlepšenie. Paradoxne si však chceme kupovať viac drahých vecí.
- Na jednej strane potrebujeme zarábať čo najviac peňazí, aby sme sa mali lepšie, ale na druhej strane odsudzuje rozdiely a na ľudí s aktívnymi individuálnymi životnými stratégiami pozerať cez prsty.
- Aj by sme vzali svoj život do vlastných rúk, ale tiež sme stále presvedčení o tom, že sa má o nás postarať štát.
- Máme pocit, že žijeme zdravo a so svojou telesnou váhou sme spokojní, no zároveň tri štvrtiny mužov a takmer 60 % žien na Slovensku má bud' nadváhu alebo trpí obezitou.
- Hoci takmer 70 % dospelej populácie sa stotožňuje s pocitom šťastného života, mnohí ľudia trpia poruchami spánku, sú unavení, smutní a zažívajú život plný strastí a sklamani.

Human Development Report 2002 za hlavný problém Slovenska označuje vysokú nezamestnanosť a s ňou súvisiaci prístup k vzdelaniu. Tento faktor sa dotýka predovšetkým rómskeho etnika, ktorého nízka kvalifikácia znižuje jeho šance presadiť sa na trhu práce.

Podľa kontinuálneho monitoringu pálčivosti problémov obyvateľa Slovenska za najzávažnejšie problémy považujú (miera závažnosti ktorú Slováci prisudzujú daným okruhom problémov je vyjadrená v ich postupnosti v tabuľke – od najzávažnejších k menej pálčivým):

Problém
1. životná úroveň, sociálne istoty
2. nezamestnanosť
3. zdravotníctvo
4. morálka, korupcia
5. kriminalita, organizovaný zločin
6. ekonomika, privatizácia
7. politika, demokracia
8. vzdelávanie, školstvo
9. bývanie
10. etnické problémy
11. obavy z vojny, terorizmu
12. drogy, alkohol
13. zahraničná politika
14. ekológia

Ako vidno z tabuľky, obyvateľov Slovenska – aj napriek vyššie spomínamej dispareite medzi objektívnymi faktami a subjektívnou percepciou reality – najviac trápi predovšetkým problémy späté s problematikou materiálneho dostatku, resp. nedostatku (životná úroveň, sociálne istoty, nezamestnanosť) a inštitucionálne zabezpečenie zdravia (zdravotníctvo). Druhý veľký balík problémov predstavuje kriminalita, organizovaný zločin, korupcia i hrozba terorizmu, ktoré poukazujú na inú dimenziu kvality života: bezpečnosť jednotlivca. V oveľa menšej miere sú medzi pociťovanými problémami zastúpené také dimenzie kvality života ako sú výkonnosť, spoločenská akceptácia či emocionálne nasýtenie.

Za verejnou mienkou pociťovanými problémami sa skrývajú problémy, ktoré sa navonok javia ako veryšoká nezamestnanosť či zhoršovanie životnej úrovne, ale ktoré vo svojej podstate spôsobujú tieto „povrchové javy“. Máme na mysli predovšetkým:

Civilizačná negramotnosť.

Značná časť obyvateľstva nedisponuje zručnosťami, ktoré by im dovoľovali zvládať „moderné technológie“, ba dokonca si ani neuvedomuje tento hendikep. Nejde len o moderné informačné a komunikačné prostriedky ako je používanie mobilného telefónu či internetu na vyhľadávanie informácií, ale ide aj o zručnosti, ktoré umožňujú zvládať také „samozrejmé“ veci ako je cestovanie lietadlom, využívanie automatickej linky na umývanie automobilov či používanie platobnej karty na platenie v obchode či reštaurácii.

Nedostatok modernizácie.

Celková nepripravenosť na výzvy prichádzajúce z civilizačného kontextu prejavujúce sa v nedovybudovanosti, nepripravenosti, resp. absencie mnohých inštitucionálnych, právnych, kultúrnych a iných podmienok prežívania spokojného, kvalitného života. Druhou stranou mince tohto problému je však aj skutočnosť, že mnoho občanov sa vyznačuje absenciou základných civilizačných hodnôt ako je poriadok, spravodlivosť, tolerantnosť k menšinám, demokracia a pod.

Pasívne životné stratégie nezodpovedajúce súčasnemu dynamicky sa rozvíjajúcemu svetu.

Spoliehanie sa na falošný pocit istoty prameniaci z neprimeraných paternalistických a egalitaristických očakávaní značnej časti, prevažne staršej a menej vzdelanej populácie., ale aj u značnej časti firiem, organizácií, rezortov, či inštitúcií, ktoré „predsa štát nemôže nechať padnúť!?!“.

Odcudzenosť inštitúcií.

Neefektívna štátна správa a samospráva, byrokratizmus a rezortizmus, formalizmus a korupcia, prejavujúca sa v mnohých inštitúciách, dôsledkom čoho je pretrvávajúce vedomie, že nie úrad slúži občanovi, ale že občan je len „stránka“, ktorú úrad vykazuje v tabuľkách. V civilizačnom kontexte daný stav oveľa viac zhoršuje kvalitu života na Slovensku, než kedykoľvek predtým.

Frustrácia z deformovaných „pravidiel hry“.

Deformované pravidlá sú problémom rôznych oblastí spoločenského života, ide najmä o deformované vnímanie podnikania a podnikateľskej vrstvy vôbec. Hoci podiel súkromného sektora na tvorbe HDP neustále rastie, hoci úroveň a kvalita produktov a služieb vyprodukovaných súkromným sektorom sa nedá porovnať s úrovňou a kvalitou produkcie bývalých socialistických štátnych podnikov, podnikateľ je vnímaný ako podvodník či zlodej.

Absencia sebareflexie, nedostatočne hlboké a pocitové sebahodnotenie, ktoré vedie k pokrivenému videniu sveta i svojej individuálnej aktuálnej situácie.

Napríklad v oblasti ekonomiky sme si zvykli vidieť situáciu horšou, než v skutočnosti je (alebo je to dôsledok večnej nespokojnosti s tým čo máme?), na druhej strane – v oblasti zdravia sme si zvykli vidieť svoju situáciu oveľa lepšou, než v skutočnosti je.

Zhoršujúce sa, resp. zlé celkové spoločenské vzťahy, ich „zvlčenosť“.

Vyplývajú z totálnej finančnej poddimenzovanosti slovenskej spoločnosti na začiatku 90. rokov na jednej strane a závisti a frustrácie prameniacich v úspešnosti iných na strane druhej, to všetko umocňované pretrvávajúcim „standardom“ egalitárstva. Nízka morálka v spoločnosti a jej všeobecné akceptovanie.

Absencia duchovných a kultúrnych statkov.

Boom ponuky spotrebného tovaru nie je adekvátne sprevádzaný dopytom po duchovných a kultúrnych statkoch. Problém nespočíva v tom, že by alternatívne duchovné a kultúrne statky neboli, ale v tom, že verejnosť im nepripisuje žiadny, alebo len malý význam pre ich individuálny, osobný život. Tento problém vyznieva v kontexte „zážitkovosti“ tzv. „human economy“ priam paradoxne.

Nedostatočný pocit zodpovednosti za vlastné zdravie.

U veľkej časti prejavujúce sa v nezdravej životospráve, presúvaní zodpovednosti za vlastné zdravie výlučne na zdravotníctvo, uprednostňovanie liečby pred prevenciou a pod. Na druhej strane rastie – zatiaľ však len u malej časti populácie – rastie záujem o energeticky, nutrične a vôbec zdravotne nezávadné potraviny, rekreačný šport (cyklistika, in-line korčuľovanie, cvičenie vo fitness centrách) a pod.

Kvalitu života ľudí na Slovensku okrem týchto budú čoraz viac ovplyvňovať aj dôsledky negatívnych globálnych vplyvov (napríklad v oblasti životného prostredia), tendencií a trendov v oblasti zdravotného stavu populácie (pandémia AIDS, či choroba „šialených kráv“ a iné), ale aj dôsledky vyplývajúce zo začleňovania Slovenska do európskych štruktúr.

6.2 Od problémov, ktoré vyžadujú prioritné riešenie, k prognózam

Najpravdepodobnejší vývoj

Predstava o prolongácii súčasného stavu kvality života vychádza z predpokladu stagnácie vo vývoji indexu ľudského rozvoja. Táto stagnácia bude na jednej strane paradoxne prejavom akého – takého napredovania slovenskej ekonomiky a mierneho zlepšovania zdravotného stavu slovenskej populácie, no na strane druhej iné krajiny – a predovšetkým ostatné krajiny V4 – budú napredovať rýchlejšie.

Prístup k moderným technológiám sa bude postupom času mierne zlepšovať. Predstavitelia zákonodarnej a výkonne moci sice urobia určité čiastkové opatrenia na zlepšenie civilizačnej gramotnosti, no nezamýšľanými dôsledkami iných opatrení to budú vlastne len riešenia polovičaté alebo nijaké. Vláda a niektoré podnikateľské subjekty budú úprimne deklarovať záujem o zlepšenie situácie na školách, a často aj skutočne mnohým školám pomôžu, no budú to pravdepodobne len ojedinelo sa vyskytujúce predvolebné alebo „marketingové promo-akcie“, ktoré nebudú mať koncepčný rámc. Mnohým školám, rodičom i občanom sa bude zdať, že sa v prospech ich detí niečo robí, popri tom sa však bude zvyšovať egalitarizmus a klientelizmus.

Hodnotové orientácie mnohých ľudí ostanú nezmenené: „mať svätý pokoj“, „kto nekradne, okráda svoju rodinu“, „páni boli, aj budú“.

Znova a znova budú zaznamenané pokusy jednotlivcov či skupín ľudí, ktorí s tým budú chcieť „niečo urobiť“. A tak vzniknú nové politické strany, iniciatívy na podporu rozvoja regiónov, lokalít, vzdelania a pod. Tieto iniciatívy však – v dôsledku odcudzenia inštitúcií, frustrácie z deformovaných „pravidiel hry“ a celkovej absencie ponuky duchovných a kultúrnych statkov – budú podporu u spoluobčanov hľadať len veľmi ťažko.

Stredná vrstva sa bude určite nepatrne zväčšovať. Jej životný štýl sa však nebude presadzovať vďaka, ale napriek spoločenskému prostrediu. Múdri, vzdelaní a šikovní ľudia – na rozdiel od šikovných bohatých ľudí, ktorí k svojmu majetku neprišli poctivým spôsobom – sa budú snažiť príliš nevystrkovovať – na nevinnú konver-

začnú otázku „Ako sa máte?“, sa iba málokto z nich odváži po pravde odpovedať „Ďakujem, veľmi dobre.“. V dôsledku „nežičlivosti“ prostredia, bude táto skupina (tzv. winners) preferovať víkendové domy v neďalekom zahraničí, netradičné dovolenky a exotické cesty po svete, bude „investovať“ do seba, do svojho odborného rastu a vzdelania svojich detí. Pri prvej príležitosti, ktorá sa im naskytne, prijmú pracovné miesto v Londýne, Prahe či Bruseli – aj so svojou rodinou sa aspoň na čas zo Slovenska odťahujú. Tento ideál sa stane vzorom pre dorastajúce generácie tých vzdelanejších, pripravenejších a šikovnejších. Ostatní, ktorí „nemali toľko šťastia“ a „budú tu musieť ostat“ sa budú snažiť vzdorovať „menšiemu zlu“ v čoraz viacerých oblastiach. Bude ich to stáť čoraz viac „nervov“, väčšieho vypätia síl. Workoholici budú podráždenejší, manželstvá sa im začnú rozpadávať. Ukáže sa, že k zvyšovaniu strednej dĺžky života nedochádza ani tak v dôsledku lepšej životosprávy ekonomicky aktívnych jedincov, ako skôr pod vplyvom zníženej fertility a rastu podielu ľudí v dôchodkovom veku.

Na druhej strane – väčšina občanov, ktorá na konverzačnú otázku „Ako sa máte?“ odpovedá tradične – „Ako vždy, nanič“, ako-tak prežíva. V práci sa príliš nepretrhne. Ak fabriku zatvoria, nejako sa len pretlčie. V záhrade si dospeluje zemiaky a strukoviny. A na pivo sa predsa vždy nájde. Popri tom ušetrí na novú sedačku do obývačky, televízor, motorovú pílu... Čosi doma zmajstруje. A tak – hoci vidiecke obyvateľstvo zväčša s opovrhnutím pozera na obyvateľov hlavného mesta a odmieta mestský, uponáhľaný životný štýl, aj do ich života sa vkradli mobilné telefóny a bankomatové karty. Zvládnutie tzv. druhej gramotnosti však bude pre nich predstavovať dlhodobejší proces.

Rizikový vývoj

Predstava o rizikovom vývine vychádza z predpokladu zhoršujúceho sa indexu ľudského rozvoja, daného poklesom makroekonomických výkonov Slovenskej republiky, v dôsledku ktorého sa bude zväčšovať podiel ľudí pocitujúcich materiálny nedostatok, nespokojnosť so životom a celkovým pesimizmom. Tento stav môže nastať ako dôsledok pretrvávania neštandardnej a nestabilnej politickej scény – a to či už v rámci začlenenia Slovenska do euroatlantických štruktúr, alebo mimo nich.

Hoci moderné technológie budú postupne čoraz dostupnejšie širšiemu okruhu ľudí, v dôsledku starnutia slovenskej populácie a nedocenia významu celoživotného vzdelávania nebude v horizonte roku 2020 problém civilizačnej negramotnosti a nepripravenosti na výzvy prichádzajúce z civilizačného kontextu uspokojivo vyriesený. „Pripojené“ tak budú len úzke podnikateľské, politické a kriminálne špičky. Prieťaž medzi úzkou skupinou „pripojených“ a civilizačne negramotnou väčšinou sa bude zväčšovať.

Ľudia bez prístupu k moderných informačným technológiám sa budú čoraz viac dobrovoľne zrieknúť akéhokoľvek sociálneho kontaktu – či už na lokálnej alebo globálnej úrovni. „Zakuklení“ vo svojich príbytkoch si vystačia s každodenným stereotypom pasívneho sledovania televíznej zábavy a „frfľania“ nad obsahom televízneho spravodajstva. V dôsledku absencie sociálnych väzieb sa postupne kritické myšlenie „zakuklencov“ začne obrusovať, otupie a nebadane dospeje do štátia nekritického preberania médiami sprostredkovanej obsahov. To môžu využiť manipulátori, ktorí budú vládnúť nepochybne modernejšími technológiami a postupmi entertainmentizácie, než akú si dnes vieme predstaviť. Dôsledky môžu byť rôzne: od rastu intolerancie medzi jednotlivými sociálnymi skupinami až po frustráciu z zneužitia na obchodné, politické či iné ciele. Klientelizmus a korupcia sa pravdepodobne stanú „neoddeliteľnou“ súčasťou spoločensko-politickejho života. „natrvalo“ vrasťtenou do viac-menej egalitárskeho štátu spravovaným byrokratickým aparátom.

Zhoršujúca sa sociálna situácia mladých ľudí sa im bude čoraz viac javiť bezvýchodiskovou. Talento-vanejší mladí ľudia sa budú usilovať nájsť si prácu v zahraničí, menej talentovanejší sa budú utiekáť k drogám a

extrémistickým, fundamentalistickým skupinám zväčša neofašistického, antiglobalizačného alebo anarchistického zamerania. Nižšie sociálne skupiny v snahe priblížiť sa úrovni tých úspešnejších budú prahnúť po náhražkach produktov a služieb bez adekvátnych duchovných a kultúrnych statkov. Vo všeobecnosti môže prevládnúť pocit ničoty a beznádeje. „A keď už na ničom nezáleží, načo sa starať o svoje zdravie, o prostredie v ktorom bývam?, o štát, v ktorom žijem ...?“

Žiaduci vývoj

Predstava o žiaducom vývoji vychádza z predpokladu zlepšovania kvality života na Slovensku. V uvažovanom scenári ide o výraznú akceleráciu ekonomiky Slovenska, stabilné politické prostredie, konsenzus na prioritách rozvoja Slovenska a jeho trvalo udržateľnom rozvoji. Pomerne značne vzrástie podiel terciárneho sektoru (služby, a vôbec služby s priadou hodnotou). Uskutoční sa dôsledná reforma verejnej správy, v dôsledku ktorej sa posilnia kompetencie a právomoci lokálnej (municipálnej) samosprávy. Záujem verejnosti sa sústredí na celoživotné vzdelávanie a v širšom význame na permanentné učenie. Predpokladom tohto scenára je: vytvorenie prostredia, ktoré bude žičlivé presadzovaniu sa civilizačných hodnôt.

Je to úloha tak pre zákonodarnú a výkonnú moc (legislatívne prostredie pre rozvoj informačných technológií, prilákanie zahraničných investorov, programy vzdelávania, granty a projekty zamerané na riešenie problému civilizačnej negramotnosti, zásadné zmeny vzdelávacieho systému) ako aj pre podnikateľské subjekty, nadácie a osoby, ktoré sa týchto príležitostí chopia. Predpokladom je pôsobenie masmédií, celebrít, politikov, alebo športovcov, ktorí budú vytvárať priaznivú „duchovnú atmosféru“ tejto kultúrnej zmeny. „Veľkých“ úspechov Slovákov na medzinárodnom fóre zatiaľ nie je veľa. Majstrovstvá sveta v hokeji v roku 2002 sú skôr výnimkou, než pravidlom.

Občania budú mať prístup k moderným technológiám doslova „na každom kroku“ (pripojenie na internet zdarma, infokiosky, on line pripojenie domácností k poskytovateľom obsahov a pod.). V spoločnosti sa podarí prebudiť záujem o druhú gramotnosť, vznikne prostredie žičlivé k šíreniu a akceptácii civilizačných hodnôt ako sú poriadok, spravodlivosť, tolerantnosť k menšinám, demokracia a pod. Ľudia, ktorí v roku 2020 budú na vrchole svojich tvorivých sôl a manažérskych zručností už ako mladí pocitovali zodpovednosť za civilizáciu, jednoducho sú naučení prijímať étos zodpovednosti voči všetkým.

Čoraz viac občanov si postupne začne uvedomovať, že je nezmyselné spoliehať sa na falosný pocit istoty zo strany štátu a preto budú brať osud do svojich rúk a spoliehať sa iba na seba samotných. Oporu a podporu budú nachádzať v novom type sociálnych väzieb prostredníctvom internetu a mobilnej komunikácie. V prípade hrozby nezdaru budú vedieť, že existuje efektívny systém sociálnych sietí na municipálnej úrovni. Rola a význam klasických inštitúcií štátnej správy, úradov a orgánov bude postupne klesať.

Civilizačne gramotní ľudia pri aktívnom presadzovaní sa prostredníctvom svojich individuálnych životných stratégii budú mať záujem na odstránení deformovaných „pravidiel hry“, svoj život a život svojich blízkych sa budú snažiť naplniť v rámci „jasných“ pravidiel hry a „normálnych“ spoločenských vzťahov. V prostredí, ktoré žičí individuálnemu úspechu dosiahnutému prostredníctvom vzdelanosti, múdrosti a šikovnosti môžu tak vyrásť ľudia, schopní vlastnej sebareflexie, ktorí nebudú odkázaní „hrať sa na niečo, čo nie sú“ a nebudú musieť „vidieť veci inak, než v skutočnosti sú“. Doba bude vyžadovať ľudí otvorennej mysle, mentálne i fyzicky pripravených ustavične sa vzdelávať a odborne rásť. Ľudia budú mať preto záujem na dobrom fyzickom i duševnom zdraví – jednoducho „cítiť sa dobre“. Základným motívom životného štýlu sa v najbližšom desaťročí stane pravdepodobne funkčnosť, striednosť, triezva, umiernená elegancia.

Problémy generované žiaducim vývojom:

problém postupnej degenerácie represívnych zložiek štátu (kedže všetci budú „dobrí, mravní, spravodliví“ a keď sa z času na čas ukáže skutočný gauner, nebude si vedieť štát – miestna samospráva? občania? – s ním poradiť);

v dôsledku atraktívnosti – problém zvýšeného záujmu o Slovensku zo strany bývalých emigrantov, nových azylantov, ale tiež teroristov či organizovaného zločinu ... so všetkými dôsledkami (hrozby, azylová politika);

problém identity Slovenska – čo sa stane hlavným diferencujúcim prvkom Slovenska? Čím sa bude lísiť od ostatných (postkomunistických) krajín? Čím bude špecifické? Na čo budeme chcieť (môct) byť hrdí?;

problém „inštitucionálneho“ zabezpečenia celoživotného vzdelávania a permanentného učenia (pričom nejde len o vybavenie škôl či iných inštitúcií z hľadiska materiálnych a ľudských zdrojov, ale ide aj napr. o problém možnosti presadzovania sa alternatívnych konceptov života, problém vzdelávacej funkcie médií a pod.);

problém, ako potlačiť materialistické nutkanie mať, vlastniť, zhromažďovať v situácii, keď už si to človek/spoločnosť môže dovoliť a keď si už myslí, že si môže dovoliť „vykašľať“ sa na trvalo udržateľný rozvoj = teda problém egoizmus vs. celospoločenská, civilizačná zodpovednosť.

3.4 Záver

Na základe štúdia dostupnej odbornej literatúry môžem konštatovať, že z psychologického hľadiska má homiletické pôsobenie v rámci farností potenciál vplyvu minimálne na nasledovné komponenty subjektívnej kvality života jednotlivcov:

hodnotová orientácia (vrátane krízy hodnôt),

optimalizácia (resp. sanácia) zdravého sebaponímania (ako podmienky pre osobnú psychickú pohodu, ktorá patrí k základným zložkám subjektívnej kvality života),

životný zmysel, životné smerovanie (orientácia, ideológia)

vrátane rozvoja niektorých špecifických dimenzií osobnej pohody akými sú napr. nádej, odpustenie, dôvera a pod. (ktoré majú o.i. za následok aj zvýšenie psychickej odolnosti a zníženie poškodzujúceho vplyvu stresu na organizmus),

a vrátane optimalizácie „životných očakávaní“ (názor na to, čo by sa malo od života a od seba samého čakať),

rozvoj cností (v časti odbornej literatúry sú cnosti stotožňované s hodnotami, alebo sa vzájomne prelínajú),

vhodné ošetrenie rozporu (resp. venovanie pozornosti súvislostiam ktoré sú spojené s týmto rozporom) medzi očakávanou realitou – ideálnou predstavou o tom ako by mal život vyzeráť a akým by mal človek byť a denne prežívanou skutočnosťou

(čo sa týka predovšetkým cností a životného zamerania),

vedenie k zdravému životnému štýlu (teológia práce, teologický pohľad na prácu a odpočinok, ekologickú zodpovednosť, zodpovednosť za vlastné zdravie a pod.),

podpora kvality života jednotlivcov prostredníctvom pozitívneho posilňovania sociálnej siete (súdržnosť, pozitívne vzťahy s druhými, rozvoj kolektívnych hodnôt a pod.) a prežívania podpory spoločenstva (sociálny kapitál), vrátane podpory kvality života širšej spoločnosti prostredníctvom vedenia jednotlivcov k budovaniu sociálneho kapítalu nielen v užšom spoločenstve, ale celkovo ako životný štýl.

3.5 Zoznam použitých zdrojov

BAČOVÁ, V. Kvalita života, hodnotové systémy v spoločnosti a sociálny kapitál. K vymedzeniu psychologických dimenzií kvality života. In: Džuka, J. (ed). Psychologické dimenzie kvality života, Prešov : Prešovská univerzita, 2004, str: 9-16, ISBN 80-86668-82-8. uverejnené tiež na internete:

<http://www.pulib.sk/elpub/FF/Dzuka3/hlavicka.pdf>

BABINČÁK, P. Identikátory kvality života. Čo považujete za šťastný život? In: Džuka, J. (ed). Psychologické dimenzie kvality života, Prešov : Prešovská univerzita, 2004, str: 161-167, ISBN 80-86668-282-8. uverejnené tiež na internete:

<http://www.pulib.sk/elpub/FF/Dzuka3/hlavicka.pdf>

BELEGOVÁ, O. Kvalita života ako termín a interpretácia. In: Tokárová, A. Kvalita života v kontextoch globalizácie a výkonovej spoločnosti. Humanistický zborník 3. str: 47-55, Prešov : Filozofická fakulta Prešovskej univerzity v Prešove, 2002. ISBN 80-8068-087-6

BOWLING, A. 1997. Measuring Health. A review of quality of life measurement scales. 2. vyd. Buckingham : Open University Press, 1997. ISBN 0-335-19754-X

ČERVENÁ, K. Sociálne aspekty kvality života. In: Nezník, P. Medzi modernou a postmodernou. Zborník príspevkov II. str: 495-500, Košice : Univerzita J. P. Šafárika v Košiciach, 2005. ISBN 80-7097-612-8

ČIŽMÁRIKOVÁ, A. O vzťahu zmyslu života a kvality života. In: Džuka, J. (ed). Psychologické dimenzie kvality života, Prešov : Prešovská univerzita, 2004, str: 189-199, ISBN 80-86668-282-8. uverejnené tiež na internete:

<http://www.pulib.sk/elpub/FF/Dzuka3/hlavicka.pdf>

DŽUKA, J. Kvalita života a subjektívna pohoda – teórie a modely, podobnosť a rozdiely. In: Džuka, J. (ed). Psychologické dimenzie kvality života, Prešov : Prešovská univerzita, 2004, str: 42-53, ISBN 80-86668-282-8. uverejnené tiež na internete:

<http://www.pulib.sk/elpub/FF/Dzuka3/hlavicka.pdf>

HAHNE, PETER. 2004. Konec legrace. 1. vyd. Praha : Návrat domů, 2004, ISBN 978-80-7255-160-6

HNILICA, K. Konflikt hodnôt a kvalita života. In: Československá psychologie, 2000, roč. 44. č.5. str: 385-402, Praha : Psychologický ústav AV ČR v Academii.

KEBZA, V. Psychosociální determinanty zdraví. 2005. 1. vyd. Praha : Akadémia, 2005. ISBN 60-200-1307-5

KORDAČOVÁ, J. Kvalita života optikou osobných presvedčení. In: Džuka, J. (ed). Psychologické dimenzie kvality života, Prešov : Prešovská univerzita, 2004, str: 59-67, ISBN 80-86668-282-8. uverejnené tiež na internete:

<http://www.pulib.sk/elpub/FF/Dzuka3/hlavicka.pdf>

KOVÁČ, D. Koncept logickosti pojmu kvalita života. In: Československá psychologie, 2004, roč. 48. č.4. str: 460-463, Praha : Psychologický ústav AV ČR v Academii.

KRAMULOVÁ, D. Umíme byt šťastní? In: Psychologie dnes, 2008, roč. 14, č. 1, str: 30-31, Praha : Portál, ISSN 1212-9607

KŘIVOHLAVÝ, J. Psychologie zdraví. 2003. 2.vyd. Praha : Portál, 2003. ISBN 80-7178-774-4

Raepel, W., Smith, L. 1998. 1. vyd. Praha : Návrat domů, 1998. ISBN 80-967954-1-4

SCHUSTEROVÁ, N. Hodnoty a subjektívna pohoda. In: Džuka, J. (ed). Psychologické dimenzie kvality života, Prešov : Prešovská univerzita, 2004, str: 95-105, ISBN 80-86668-282-8. uverejnené tiež na internete:

<http://www.pulib.sk/elpub/FF/Dzuka3/hlavicka.pdf>

SIČÁK, A. Spôsob života, životná úroveň a niektoré aspekty v súčasnom spoločenskom procese. In: Džuka, J. (ed). Psychologické dimenzie kvality života, Prešov : Prešovská univerzita, 2004, str: 95-105, ISBN 80-86668-282-8. uverejnené tiež na internete:

<http://www.pulib.sk/elpub/FF/Dzuka3/hlavicka.pdf>

SLÁVIK, M. GÁBOROVÁ, L. Niektoré aspekty kvality života súčasného človeka. In: Džuka, J. (ed). Psychologické dimenzie kvality života, Prešov : Prešovská univerzita, 2004, str: 114-117, ISBN 80-86668-282-8. uverejnené tiež na internete:

<http://www.pulib.sk/elpub/FF/Dzuka3/hlavicka.pdf>

SMELÝ, IGOR. 2000. Fragmenty (post)modernej kultúry. 1. vyd. Prešov : Vydavateľstvo Michala Vaška, 2000. ISBN 80-7165-235-0

STRIŽENEC, M. Kvalita života a religiozita. In: Striženec, M. Kvalita života a životného prostredia – psychologické a medicínske aspekty, str: 21-25, Bratislava : Ústav experimentálnej psychológie SAV, 1994. ISBN 80-967228-2-4

ŠLOSÁR, D. Vzdelávanie a podmienky pre kvalitu života – z pohľadu národného rozvoja spoločnosti v kontextoch globalizácie. In: Tokárová, A. Kvalita života v kontextoch globalizácie a výkonovej spoločnosti. Humanistický zborník 3. str: 75-81, Prešov : Filozofická fakulta Prešovskej univerzity v Prešove, 2002. ISBN 80-8068-087-6

ŠVANCARA, J. Psychologické souvislosti naplnení života. In: Striženec, M. Kvalita života a životného prostredia – psychologické a medicínske aspekty, Bratislava : Ústav experimentálnej psychológie SAV, 1994. ISBN 80-967228-2-4

TOKÁROVÁ, A. K metodologickým otázkam výskumu a hodnotenia kvality života. In: Tokárová, A. Kvalita života v kontextoch globalizácie a výkonovej spoločnosti. Humanistický zborník 3. str: 11-29, Prešov : Filozofická fakulta Prešovskej univerzity v Prešove, 2002. ISBN 80-8068-087-6

http://hdrstats.undp.org/countries/country_fact_sheets/cty_fs_SVK.html (Human Development Report 2007-2008)

<http://www-8.vlada.gov.sk/data/files/1217.doc>

<http://www.zzz.sk/?clanok=2629> (Konferencia SLK Indikátory kvality a kvalita života)

<http://www.saske.sk/cas/4-2003/kovac-ce.html>

<http://www.adiktologie.cz/articles/cz/5/Studium.html>

<http://www.adiktologie.cz/articles/cz/165/904/Dotaznik-kvality-zivota-WHOQOL-BREF-a-WHOQOL-100>

<http://www.adiktologie.cz/download/1287/whoqol-100.pdf>

http://www.i-psychologia.sk/view-33.php?id_person=2 (odborný príspevok k problematike kvality života)

<http://www.euroinfo.gov.sk/index/go.php?id=1622>

<http://www.pdf.web.truni.sk/konferencie/evsuv/plenar/Zilinek.pdf>

<http://www.evs.sk> (prednáška Ravi Zachariasa: Evanjelium v postmodernom svete, editovala V. Fronková)

<http://www.kpppbb.svsbb.sk/material/zbornik/obsah.htm>